

ผลของการเล่นบทบาทสมมติที่มีต่อพฤติกรรมความมีน้ำใจของเด็กปฐมวัย

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาวิทยาการทางการศึกษาและการจัดการเรียนรู้
สิงหาคม 2560

ผลของการเล่นบทบาทสมมติที่มีต่อพฤติกรรมความมีน้ำใจของเด็กปฐมวัย

ปริญญานิพนธ์
ของ
สดใส คำจันทร์

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาวิทยาการทางการศึกษาและการจัดการเรียนรู้

สิงหาคม 2560

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ผลของการเล่นบทบาทสมมติที่มีต่อพฤติกรรมความมีน้ำใจของเด็กปฐมวัย

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาวิทยาการทางการศึกษาและการจัดการเรียนรู้
สิงหาคม 2560

สดใส คำจันทร์. (2560). ผลของการเล่นบทบาทสมมติที่มีต่อพฤติกรรมความมีน้ำใจของเด็กปฐมวัย.

ปริญญาานิพนธ์ กศ.ม.(วิทยาการทางการศึกษาและการจัดการเรียนรู้). กรุงเทพฯ: บัณฑิต

วิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. คณะกรรมการที่ปรึกษาปริญญาานิพนธ์:

รองศาสตราจารย์ ดร.สิริมา ภิญโญนันตพงษ์, รองศาสตราจารย์ ดร.บุญเชิด ภิญโญนันตพงษ์.

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบผลการเล่นบทบาทสมมติที่มีต่อพฤติกรรมความมีน้ำใจของเด็กปฐมวัย กลุ่มตัวอย่างที่ใช้เป็นเด็กปฐมวัยชาย-หญิง อายุ 5 – 6 ปีที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับชั้นอนุบาลปีที่ 2 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2558 โรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากรุงเทพมหานคร จำนวน 15 คนได้รับการเล่นบทบาทสมมติเป็นระยะเวลา 8 สัปดาห์ๆ ละ 3 วัน ละ 30 นาที รวม 24 ครั้ง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แผนการจัดกิจกรรมเล่นบทบาทสมมติ และแบบประเมินพฤติกรรมความมีน้ำใจของเด็กปฐมวัย มีค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างพฤติกรรมกับจุดประสงค์ (IOC) อยู่ระหว่าง 0.67-1.00 และหาค่าความเชื่อมั่นของผู้ประเมินสองคนได้ RAI เท่ากับ .96 ได้ค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ .86 ใช้แบบแผนการวิจัยแบบ One - Group Pretest - Posttest Design สถิติที่ใช้วิเคราะห์ข้อมูล คือ t-test แบบ Dependent Samples และขนาดส่งผลของโคเฮน (Cohen's d)

ผลการวิจัยพบว่า ระดับพฤติกรรมความมีน้ำใจของเด็กปฐมวัยรายด้านทุกด้านและโดยรวมก่อนได้รับการเล่นบทบาทสมมติ อยู่ในระดับแสดงพฤติกรรมได้ด้วยตนเอง และหลังได้รับการเล่นบทบาทสมมติอยู่ในระดับแสดงพฤติกรรมได้ด้วยตนเอง ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ($t = 11.06, 15.92, 17.34$ และ 18.74 ตามลำดับ) แสดงว่า การเล่นบทบาทสมมติส่งเสริมให้เด็กปฐมวัยมีคะแนนพฤติกรรมความมีน้ำใจ รายด้านทุกด้านและโดยรวมมีการเปลี่ยนแปลงสูงขึ้นและมีขนาดส่งผลต่อพฤติกรรมความมีน้ำใจทุกด้านและโดยรวม ในระดับมาก แสดงว่า การเล่นบทบาทสมมติมีผลทำให้พฤติกรรมความมีน้ำใจของเด็กปฐมวัยสูงขึ้นอย่างชัดเจน

THE EFFECT OF ROLE PLAY ON GENEROUS BEHAVIORS
OF PRESCHOOL CHILDREN

Presented in Partial Fulfillment of the Requirements for the
Master of Education Degree in Educational Science and Learning Management
at Srinakharinwirot University
August 2017

Sodsai Kamjan. (2017). *The Effect of Role Play on the Generous Behavior of Preschool Children*. Master's thesis, M.Ed. (Educational Science and Learning Management). Bangkok: Graduate School, Srinakharinwirot University. Advisor Committee: Assoc. Prof. Dr.Sirima Pinyoanuntapong, Assoc. Prof. Dr.Boonchird Pinyoanuntapong.

The purposes of this research were to study and compare the effects of role-play on generous behavior of preschool children. The sample used in the study was 15 preschool boys and girls, with 5-6 years of age, who were studying in second year kindergarten in second semester of 2015 academic year at Pratumnuk Suankularb School under Bangkok Office of Primary Educational Service Area. The 24 role-play activities were carried out with the sample within the period of 8 weeks, 3 days a week, and 30 minutes for each day. The research instruments were the role-play activity plans and an evaluation form of generous behavior of preschool children. The index of item-objective congruence (IOC) was between 0.67 – 1.00 and, according to the reliability of two raters, the RAI was .96. The reliability of the whole paper was .86. The research followed the one-group pretest-posttest design. The data were statistically analyzed by using dependent samples t-test and Cohen's d effect size.

The research results revealed that the generous behavior of preschool children, both in all individual areas and in general, before the use of role-play was at the level of 'Express the behavior by themselves', and after the use of role-play was at the level of 'Express the behavior by themselves'. However, the level of behavior was increasingly changed with statistical significance at the level of .01 ($t = 11.06, 15.92, 17.34$ and 18.74 respectively). These results indicated that the role-play could make the scores of generous behavior of preschool children higher both in all individual areas and in general. Also, the effect sizes on generous behavior in all individual areas and in general were at the high level. This showed that the role-play obviously made the generous behavior of preschool children higher.

ประกาศคุณูปการ

ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จได้ด้วยความกรุณาอย่างสูงของ รองศาสตราจารย์ ดร.สิริมา ภิญโญนนตพงษ์ ประธานควบคุมปริญญานิพนธ์ และรองศาสตราจารย์ ดร. บุญเชิด ภิญโญนนตพงษ์ กรรมการที่ปรึกษาปริญญานิพนธ์ ที่ได้ให้คำแนะนำและเสนอแนะ ตลอดจนชี้แนวทางแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ เป็นอย่างดี ขอกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.กุลยา ตันติผลาชีวะ ดร.พัฒนา ชัชพงศ์ ดร.ประพิมพ์พงษ์ วัฒนรัตน์ และคณาจารย์ประจำสาขาวิชา การศึกษาปฐมวัยทุกท่านที่ได้กรุณา ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ ทักษะและคำแนะนำต่างๆ จนทำให้ประสบความสำเร็จในการศึกษาครั้งนี้

ขอกราบขอบพระคุณ ดร.ปัทมวิษณุ ไก่หลาบ อาจารย์จุลศักดิ์ สุขสบาย อาจารย์เสกสรร มาตวังแสง ดร.ดารารัตน์ อุทัยพยัคฆ์ อาจารย์จุฑา สุขใส อาจารย์ศศิธร ธนะบุตร ที่กรุณาเป็นผู้เชี่ยวชาญ ตรวจสอบเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยและเสนอแนะสิ่งที่ดีให้ ทำให้เครื่องมือวิจัยให้มีคุณภาพมากขึ้น

ขอกราบขอบพระคุณท่านผู้อำนวยการ คณะครู ผู้ปกครองตลอดจนนักเรียนชั้นอนุบาลปีที่ 2 โรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบ เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาประถมศึกษากรุงเทพมหานคร ที่ให้อำนวยความสะดวกและให้ความร่วมมือในการการ เก็บรวบรวมข้อมูลงานวิจัยครั้งนี้

ขอกราบขอบพระคุณ คุณพ่อ คุณแม่และทุกท่านในครอบครัว ที่ให้การสนับสนุนและ ให้กำลังใจและจุดประกายให้ความรู้ ทำให้ผู้วิจัยเกิดความอดทน มุ่งมั่นและตั้งใจในการศึกษาเล่าเรียน มาโดยตลอด

ขอขอบคุณรุ่นพี่และเพื่อนร่วมรุ่น สาขาการศึกษาปฐมวัยทุกคนที่ให้คำแนะนำและ เป็นกำลังใจในการทำปริญญานิพนธ์ฉบับนี้จนสำเร็จ คุณค่าและประโยชน์อันพึงมีจากปริญญานิพนธ์ ฉบับนี้ ขอมอบเป็นเครื่องบูชาพระคุณของบิดา มารดาและครูอาจารย์ตลอดจนผู้มีพระคุณทุกท่านทั้ง ในอดีตและปัจจุบันที่ได้ประสิทธิ์ประสาทความรู้ให้แก่ผู้วิจัย

สทส คำจันทร์

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ	1
ภูมิหลัง	1
ความมุ่งหมายในการศึกษาค้นคว้า	3
ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า	3
ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า	3
นิยามศัพท์เฉพาะ	4
กรอบแนวคิดในการวิจัย	5
สมมติฐานของการศึกษาค้นคว้า	6
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	7
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมความมีน้ำใจ	8
พัฒนาการทางด้านสังคมของเด็กปฐมวัย	8
แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับความมีน้ำใจของเด็กปฐมวัย	17
ความหมายของความมีน้ำใจ	18
ลักษณะของผู้ที่มีความมีน้ำใจ	19
องค์ประกอบของความมีน้ำใจ	20
วิธีการปฏิบัติของผู้ที่มีน้ำใจ	21
งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความมีน้ำใจ	23
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาทสมมติ	27
ความหมายของการจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัย	27
หลักการจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัย	27
การจัดกิจกรรมการเล่นสำหรับเด็กปฐมวัย	29
การเล่นบทบาทสมมติของเด็กปฐมวัย	30
3 วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า	43
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	43
เครื่องมือและการสร้างเครื่องมือ	43
การเก็บรวบรวมข้อมูล	48
การจัดกระทำและการวิเคราะห์ข้อมูล	51

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
4 วิธีการดำเนินการวิจัย	55
สัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล	55
ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	55
 5 สรุปผล อภิปรายผล ข้อเสนอแนะ	60
สรุปผลการวิจัย	60
การอภิปรายผล	61
ข้อเสนอแนะ	64
 บรรณานุกรม	66
 ภาคผนวก	75
ภาคผนวก ก	76
ภาคผนวก ข	82
ภาคผนวก ค	86
 ประวัติย่อผู้วิจัย	88

บัญชีตาราง

ตาราง	หน้า
1 แบบแผนการทดลอง	48
2 ตัวอย่างกำหนดการจัดกิจกรรมการเล่นบทบาทสมมติ	49
3 เกณฑ์แปลความหมายคะแนน	56
4 ค่าสถิติแสดงระดับพฤติกรรมความมีน้ำใจของเด็กปฐมวัยโดยรวมและรายด้าน ก่อนและหลังการเล่นบทบาทสมมติ	56
5 ผลการเปรียบเทียบพฤติกรรมความมีน้ำใจของเด็กปฐมวัย ทั้งก่อนและหลังการจัด กิจกรรมเล่นบทบาทสมมติ	57
6 ค่าส่งผลของพฤติกรรมความมีน้ำใจโดยรวมและรายด้าน ของโคเฮน (Cohen's d)	58

บัญชีภาพประกอบ

ภาพประกอบ	หน้า
1 กรอบแนวคิดในการวิจัย	6
2 พฤติกรรมความมีน้ำใจของเด็กปฐมวัยโดยรวม และ รายด้านทั้งก่อนและหลังการจัดกิจกรรมเล่นบทบาทสมมติ	59

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

ในยุคปัจจุบันนี้โลกของเรามีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ความก้าวหน้าของเทคโนโลยีพัฒนาไปอย่างไม่หยุดยั้ง ซึ่งความเจริญเหล่านี้ได้ส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์เป็นอย่างมาก ก่อให้เกิดการปรับตัวมีการแข่งขัน เอาเปรียบซึ่งกันและกัน มีค่านิยมในด้านวัตถุสูงขึ้น เกิดการขาดคุณธรรมจริยธรรม ขาดความสมดุลทั้งทางจิตใจและวัตถุ มุ่งแสวงหาผลประโยชน์ให้กับตนเองมากกว่าส่วนรวม ซึ่งเป็นสัญญาณถึงการขาดความมีน้ำใจของคนในชาติที่สูงขึ้น เราจึงควรพัฒนามนุษย์ให้หันมาสนใจด้านจิตใจให้มากขึ้น ในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้เป็นคนที่มีคุณค่าของสังคม ควรเริ่มพัฒนาตั้งแต่ในช่วงที่เป็นเด็กปฐมวัย การเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมเช่นกัน ควรบ่มเพาะปลูกฝังตั้งแต่เด็กวัยนี้ให้สามารถที่พัฒนาระดับคุณธรรมจริยธรรมรู้จักและเลียนแบบสิ่งที่ดีควรประพฤติปฏิบัติในทางที่ดีที่ถูกต้อง เรียนรู้ที่จะปฏิบัติตามมารยาททางสังคมในการอยู่ร่วมกันกับคนอื่นได้ เน้นพฤติกรรมการสร้างความเป็นมิตรรู้จักการแบ่งปันรู้จักการช่วยเหลือกันแสดงออกซึ่งความมีน้ำใจมีความรับผิดชอบในการปฏิบัติงานร่วมกันได้ทั้งหมดล้วนเป็นพฤติกรรมที่ดี สามารถสร้างภูมิคุ้มกันให้เด็กเมื่อเติบโตผู้ใหญ่ให้เป็นพลเมืองที่ดีและมีคุณภาพของสังคมได้ (Sirima Pinyoanuntapong, 2013: 321-327) ดังนั้นเด็กในวัยนี้จึงเป็นรากฐานแห่งการปลูกฝังสิ่งที่ดีงาม เพราะเด็กเรียนรู้และจดจำสิ่งต่างๆ ได้ดี และซึมซับพฤติกรรมต่างๆ โดยการเลียนแบบจากบุคคลรอบข้าง หากเราสามารถหล่อหลอมให้เด็กในช่วงนี้มีพฤติกรรมที่ดีงาม มีคุณธรรม รู้จักการอยู่ร่วมกันกับผู้อื่นอย่างความมีน้ำใจและเอื้ออาทร เด็กๆ ก็จะสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

พฤติกรรมความมีน้ำใจ เป็นคุณลักษณะทางคุณธรรมจริยธรรมด้านหนึ่ง que ควรปลูกฝังให้กับเด็กปฐมวัย เพราะเด็กปฐมวัยเป็นช่วงวัยที่สำคัญที่สุดของการวางรากฐานพัฒนาการทุกด้าน เป็นช่วงวัยแห่งพลังการเรียนรู้และการเจริญเติบโตของชีวิต ซึ่งการปูพื้นฐานให้เด็กมีพฤติกรรมความมีน้ำใจนั้นขึ้นอยู่กับการฝึกอบรมเลี้ยงดูเด็กที่ได้รับการบ่มเพาะคุณธรรมในด้านความมีน้ำใจจะรู้จัก การให้และการเสียสละโดยไม่หวังผลตอบแทน อันเป็นผลมาจากการมีจิตใจที่ดี รู้จักการเอาใจเขามาใส่ใจเรา มีความเห็นอกเห็นใจผู้อื่นความ มีน้ำใจเป็นคุณธรรมที่สำคัญอย่างยิ่งต่อสังคมปัจจุบัน ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของ เพียเจต์ (Piaget) ที่ว่า พัฒนาการทางจริยธรรมของมนุษย์เป็นไปตามขั้นและขึ้นกับวัย เป็นผลของปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและสิ่งแวดล้อมทางสังคม เด็กอายุ 5 – 8 ปี จะยอมรับมาตรฐานทางจริยธรรมหรือกฎเกณฑ์จากผู้มีอำนาจเหนือตน เช่น บิดา มารดา ครู และเด็กที่โตกว่า เด็กจะปฏิบัติตามกฎเกณฑ์อย่างเคร่งครัด และเชื่อว่ากฎเกณฑ์เปลี่ยนแปลงไม่ได้ (สุรางค์ โค้วตระกูล, 2559: 67) และสอดคล้องกับทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบอร์ก (Kohlberg) ที่ว่าเด็กอายุ 2-7 ปี จะอยู่ในขั้นหลบหลีกการถูก

ลงโทษ การที่เด็กทำตามที่พ่อแม่สั่งสอนว่าเป็นสิ่งที่ถูกต้อง เพราะเด็กไม่ต้องการถูกลงโทษให้ได้รับความเจ็บปวด จึงละเว้นในสิ่งที่ผู้ใหญ่บอกว่าไม่ควรทำ ดังนั้นในการอบรมปลูกฝังจริยธรรมแก่เด็ก พ่อแม่ควรเป็นตัวอย่างที่สำคัญ เพราะเด็กเลียนแบบได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม (สิริมาภิญญอนันตพงษ์. 2550: 67) กล่าวคือ ควรให้เด็กให้เด็กได้เรียนรู้โดยการกระทำ (Learning by doing) ซึ่งเด็กเกิดการเรียนรู้จากการลงมือทำด้วยตนเองจะส่งผลต่อการพัฒนาคุณธรรมทางด้านสังคมของเด็ก การมีส่วนร่วมในกิจกรรมการแสดงบทบาทสมมติเป็นการเปิดโอกาสให้เด็กได้แสดงออกในหลายๆ ด้าน การแสดงบทบาทสมมติเป็นวิธีการช่วยฝึกให้ผู้แสดงเรียนรู้พฤติกรรมของตัวละคร ทั้งที่ควรกระทำและไม่ควรทำ โดยนำมาจากนิทานที่มีเนื้อด้านพฤติกรรมความมีน้ำใจนำมาเป็นแบบอย่างในการเล่นบทบาทสมมติและนำมาปรับพฤติกรรมของเด็ก การเล่นบทบาทสมมติจึงนับว่าเป็นเครื่องมือและเทคนิคอย่างหนึ่งที่ใช้ในการสอนทั้งยังทำให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจลึกซึ้งมากยิ่งขึ้น เด็กจะชอบเล่น รวมกันโดยแบ่งหน้าที่ ฝึกทักษะต่างๆ และเรียนรู้บทบาทของสังคม เราจึงควรปลูกฝังพฤติกรรมความมีน้ำใจให้โดยเริ่มตั้งแต่เด็กปฐมวัย เพื่อให้เด็กรู้จักและเข้าใจในความรู้สึกของผู้อื่น หรือ “เอาใจเขามาใส่ใจเรา” รู้จักการแบ่งปัน การที่จะให้เด็กเป็นผู้ที่จะเห็นอกเห็นใจผู้อื่น พ่อแม่ไม่เพียงแต่ให้ความรักและความอบอุ่น แต่จะต้องมีการวางขอบเขตที่จะให้เด็กมีพฤติกรรมด้านอารมณ์และความรู้สึก หรือต้องมีการควบคุมพฤติกรรมทางอารมณ์และความรู้สึก ซึ่งสอดคล้องกับ อมรากุล อินโชนานนท์ (2534: 10) ได้กล่าวว่า การที่คนในสังคมมีน้ำใจต่อกันและกันได้นั้น ต้องอาศัยการเรียนรู้และการได้เห็นตัวอย่าง ลูกเรียนรู้จากพ่อแม่ศิษย์เรียนรู้จากครู และเด็กเรียนรู้จากผู้ใหญ่ จากแนวความคิดพื้นฐานเกี่ยวกับความมีน้ำใจ เห็นได้ว่า การแสดงออกของบุคคลใดบุคคลหนึ่งนั้น มีผลต่อพฤติกรรมความมีน้ำใจของเด็กเป็นอย่างมาก

การจัดกิจกรรมที่สามารถเสริมสร้างคุณลักษณะด้านคุณธรรมจริยธรรมให้กับเด็กปฐมวัย ต้องอาศัยวิธีการจัดการเรียนรู้ที่หลากหลาย มีความน่าสนใจ ผ่างด้วยความสนุกสนานและได้รับความรู้ตามขั้นตอนเหมาะสมกับวัยจะสามารถช่วยเสริมสร้างคุณลักษณะที่ดีที่ต้องการให้เกิดกับเด็ก การเล่นบทบาทสมมติจึงเป็นกิจกรรมการเรียนรู้หนึ่งที่สามารถนำมาใช้ในการส่งเสริมพฤติกรรมความมีน้ำใจ โดยการนำเนื้อหาในนิทานมาประกอบการแสดงบทบาทสมมติ โดยครูเล่านิทานตั้งแต่ต้นจนจบเรื่องและจัดสถานการณ์ตามเนื้อเรื่องในนิทานให้เด็กได้อยู่ในสถานการณ์ที่มีสภาพเสมือนจริงตามเนื้อเรื่องของนิทานเปิดโอกาสให้เด็กแบ่งกลุ่มแสดงตามบทบาทเพื่อเล่นเป็นตัวละครตามนิทาน โดยเนื้อหาของนิทานเสริมสร้างพฤติกรรมความมีน้ำใจ การเล่นบทบาทสมมติเด็กสามารถสวมบทบาทของผู้อื่น เพื่อให้ได้รับรู้ถึงความรู้สึก และอารมณ์ในบทบาทนั้นๆ บทบาทสมมติจึงเป็นเครื่องมือและวิธีการอย่างหนึ่งที่ใช้ในการสอนให้ผู้เรียนได้แสดงออกตามที่ตนคิดว่าควรจะเป็น (ทิศนา แคมมณี. 2519) แสดงบทบาทตามที่สมมติขึ้นเทียบเคียงกับสภาพที่เป็นจริง ตามลักษณะที่ผู้แสดงบทบาทเข้าใจเพื่อให้ผู้ดูเกิดความรู้ ความเข้าใจในสิ่งที่เกิดขึ้นหลักสำคัญของการสอนแบบนี้ก็คือการแสดงที่ทำให้ผู้ดูเห็นจริงคล้ายตามบทบาทนั้นไปด้วย ความคิดของตนได้อย่างมีเหตุผล เป็นเทคนิคทางอารมณ์ภายใต้แนวความคิด การเปลี่ยนแปลง ทั้งนี้เพื่อฝึกให้ผู้เรียน ได้ทดลองและเรียนรู้ที่จะปรับพฤติกรรมของตนอย่างมีประสิทธิภาพในสภาวะต่างๆ และสอดคล้องกับ อาร์ สันหนวี (2550:

18) ที่กล่าวไว้ว่า การจัดการเรียนรู้เสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมสำหรับเด็กปฐมวัยนั้นควรให้เด็กเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติจริง ให้เด็กกระทำบ่อยๆ จนกลายเป็นนิสัยติดตัวเด็กไปจนเติบโตเป็นผู้ใหญ่เป็นคนดีของสังคมได้

ด้วยเหตุผลดังกล่าว ทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาพฤติกรรมความมีน้ำใจของเด็กปฐมวัยจากการเล่นบทบาทสมมติ เพื่อให้เด็กได้เรียนรู้จากการปฏิบัติกิจกรรม เห็นภาพจากการแสดงบทบาทต่างๆ มากขึ้น โดยจะสอดแทรกเนื้อหาเกี่ยวกับพฤติกรรมความมีน้ำใจในด้านการให้ความช่วยเหลือผู้อื่น ด้านความเห็นอกเห็นใจผู้อื่นและด้านการไม่เห็นแก่ตัว ซึ่งเป็นประโยชน์ในการปลูกฝัง และส่งเสริมความมีน้ำใจในตัวบุคคลให้มีคุณภาพและพร้อมที่จะเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์เกิดคุณค่าต่อตนเองและสังคมต่อไปในอนาคต

ความมุ่งหมายของงานวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีความมุ่งหมายเพื่อศึกษาผลการเล่นบทบาทสมมติที่มีต่อพฤติกรรมความมีน้ำใจของเด็กปฐมวัย โดยมีความมุ่งหมายเฉพาะ ดังนี้

1. เพื่อศึกษาระดับพฤติกรรมความมีน้ำใจของเด็กปฐมวัย โดยรวม และจำแนกรายด้าน ก่อนและหลังการเล่นบทบาทสมมติ
2. เพื่อเปรียบเทียบพฤติกรรมความมีน้ำใจของเด็กปฐมวัย โดยรวมและรายด้าน ทั้งก่อนและหลังการเล่นบทบาทสมมติ

ความสำคัญของการวิจัย

ผลการศึกษาครั้งนี้สามารถเป็นแนวทางให้ครูและบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับเด็กปฐมวัย ได้มีแนวทางในการส่งเสริมพฤติกรรมความมีน้ำใจในเด็กปฐมวัยเพิ่มขึ้นอีกแนวทางหนึ่งด้วยกิจกรรมการเล่นบทบาทสมมติ ทำให้สามารถนำไปใช้ในการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมพฤติกรรมความมีน้ำใจของเด็กปฐมวัย

ขอบเขตของการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการในการศึกษานี้ เป็นเด็กปฐมวัยชาย-หญิง อายุ 5 – 6 ปีที่กำลังศึกษาอยู่ชั้นอนุบาลปีที่ 2 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2558 ของโรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบ เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากรุงเทพมหานคร รวม 57 คน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการในการศึกษานี้ เป็นเด็กปฐมวัยชาย-หญิง ที่มีอายุ 5 – 6 ปีที่กำลังศึกษาอยู่ชั้นอนุบาลปีที่ 2 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2558 ของโรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบ เขตพระ

นคร กรุงเทพมหานคร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากรุงเทพมหานคร โดยมีขั้นตอน
คัดเลือกกลุ่มตัวอย่างด้วยวิธีการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) มา 1 ห้องเรียนจาก
จำนวน 2 ห้องเรียน มีนักเรียนจำนวน 15 คน

ตัวแปรที่ศึกษา

ตัวแปรจัดกระทำ ได้แก่ การเล่นบทบาทสมมติ

ตัวแปรตาม ได้แก่ พฤติกรรมความมีน้ำใจโดยรวมและรายด้าน

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. **เด็กปฐมวัย** หมายถึง ที่กำลังศึกษาอยู่ชั้นอนุบาลปีที่ 2 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2558 ของ
โรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบ เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา
ประถมศึกษากรุงเทพมหานคร

2. **การเล่นบทบาทสมมติ** หมายถึง การจัดกิจกรรมเล่านิทานซึ่งเนื้อหาในนิทานนำมา
ประกอบการแสดงบทบาทสมมติในกิจกรรมเสริมประสบการณ์ จากนั้นครูเล่านิทานตั้งแต่ต้นจนจบ
เรื่องและจัดสถานการณ์ตามเนื้อเรื่องในนิทานโดยให้เด็กได้อยู่ในสถานการณ์ที่มีสภาพเสมือนจริง
ตามเนื้อเรื่องของนิทานมีการกำหนดกติกาและเปิดโอกาสให้เด็กแบ่งกลุ่มวางแผนตามบทบาทของ
แต่ละคน เพื่อเล่นเป็นตัวละครตามนิทาน โดยเนื้อหาของนิทานเสริมสร้างพฤติกรรมความ มีน้ำใจ
ในด้าน การช่วยเหลือผู้อื่น ความเห็นใจผู้อื่นและด้านการไม่เห็นแก่ตัว ซึ่งการเล่น บทบาทสมมติ
ใน 1 สัปดาห์ ได้จัดกิจกรรมสัปดาห์ละ 3 วัน โดยมี 3 ขั้นตอนในการจัดกิจกรรม ดังนี้

ขั้นตอนการจัดกิจกรรมเล่นบทบาทสมมติมี 3 ขั้นตอน คือ

ขั้นนำ ครูนำเด็กเข้าสู่เรื่องราว เด็กและครูช่วยกันร้องเพลง ท่องคำคล้องจอง สนทนา
การใช้คำถาม เป็นต้น

ขั้นสอน โดยมีวิธีการดังนี้

วันที่ 1 ครูเล่านิทานตามเนื้อเรื่องทั้งหมด 8 เรื่องที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับความมีน้ำใจ สัปดาห์
ละ 1 เรื่อง

วันที่ 2 เด็กเล่นบทบาทสมมติตามเนื้อเรื่องในนิทานและสื่อบตามเนื้อเรื่องของวันที่ 1

วันที่ 3 เด็กพูดยกตัวอย่างพฤติกรรมความมีน้ำใจที่ได้แสดงออกมาแล้ว

ขั้นสรุป เด็กและครูช่วยกันสรุปประเด็นสำคัญของสถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหา
ในนิทาน โดยครูสอดแทรกพฤติกรรมความมีน้ำใจเพื่อเชื่อมโยงเข้าหาตัวเด็ก

3. **พฤติกรรมความมีน้ำใจ** หมายถึง พฤติกรรมที่นักเรียนแสดงออกถึงความเอื้อเฟื้อ
และการแบ่งปัน การช่วยเหลือหรือทำเพื่อผู้อื่น ส่วนรวม สังคม โดยไม่หวังผลตอบแทน มีความเห็น
ใจผู้อื่นหรือร่วมสร้างสิ่งที่ดีให้เกิดขึ้นในสังคม ผู้วิจัยแบ่งความมีน้ำใจเป็น 3 ด้าน คือ ด้านการ
ช่วยเหลือผู้อื่น ด้านความเห็นใจผู้อื่นและด้านการไม่เห็นแก่ตัว โดยจำแนกได้ดังนี้

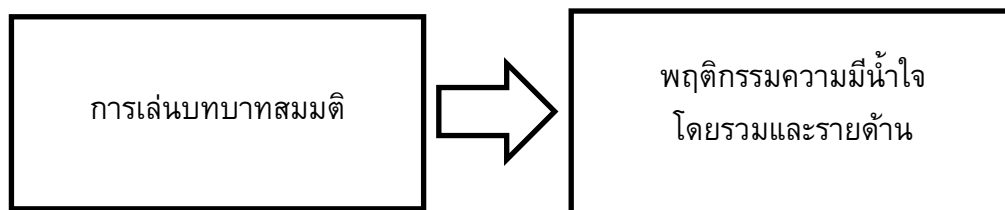
3.1 การช่วยเหลือผู้อื่น หมายถึง การแสดงออกโดยการให้ การเสียสละ การบริจาค การช่วยเหลือในสิ่งที่ถูกต้องและกระทำตามความสามารถที่มีอยู่ ได้แก่ ช่วยเพื่อนถือของเมื่อเพื่อนถือไม่ไหว ให้เพื่อนยืมอุปกรณ์เมื่อเพื่อนไม่มี ช่วยเตรียมสื่ออุปกรณ์ต่างๆ ในการทำกิจกรรม

3.2 ความเห็นใจผู้อื่น หมายถึง การช่วยให้ผู้อื่นคลายทุกข์ ได้แก่ ให้ความเห็นใจเมื่อเพื่อนทำผิด ปลอบใจเพื่อน ให้กำลังใจเมื่อเพื่อนไม่สบายใจ

3.3 การไม่เห็นแก่ตัว หมายถึง การแสดงออกโดยการไม่เอาเปรียบผู้อื่น ไม่ทำใหตนเองและผู้อื่นเดือดร้อน หรือทำให้ผู้อื่นเสียประโยชน์ ไม่ละเลยหน้าที่ของตนในการทำงานร่วมกับผู้อื่น การเสียสละ ได้แก่ ช่วยเพื่อนทำงานที่ได้รับมอบหมายให้เสร็จ ช่วยกันเก็บของเล่นเมื่อเล่นด้วยกันเสร็จ ส่งวัสดุอุปกรณ์คืนเพื่อน เมื่อใช้เสร็จ

กรอบแนวคิดในการศึกษาค้นคว้า

การศึกษาค้นคว้านี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดทฤษฎีงานวิจัยเพื่อนำมาสังเคราะห์เป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยที่ส่งเสริมพฤติกรรมความมีน้ำใจของเด็กปฐมวัยที่ได้จากการเล่นบทบาทสมมติ ซึ่งเป็นการจัดกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้เด็กได้เรียนรู้จากประสบการณ์ตรงโดยให้เด็กลงมือกระทำ ได้หลายทางทั้งการพูดและการแสดงท่าทาง ซึ่งสอดคล้องกับ สิริมา ภิญญอนันตพงษ์ (2550: 24 - 66) กล่าวถึงทฤษฎีของดิวอี้ ที่ว่า “การเรียนรู้โดยการกระทำ” (Learning by Doing) เด็กเกิดการเรียนรู้ผ่านการลงมือกระทำด้วยตนเองและมีการปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนระหว่างปฏิบัติกิจกรรม ทฤษฎีการเรียนรู้ของเพียเจท์ (Piaget) กล่าวว่า การเรียนรู้จะเกิดขึ้นกับเมื่อเด็กมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนหรือผู้ใหญ่ ในการเข้าสังคมนั้น อิทธิพลของทฤษฎีนี้ มีบทบาทในการจัดประสบการณ์ให้กับเด็ก คือ ให้เด็กเรียนรู้โดยให้โอกาสเด็กในการเล่น สำรวจ ทดลอง มีโอกาสเลือกตัดสินใจและแก้ปัญหาต่างๆ ด้วยตนเอง ส่วนทฤษฎีการเลียนแบบของแบนดูรา (Bandura) กล่าวว่า การเรียนรู้ของมนุษย์เกิดจากพฤติกรรมของบุคคลนั้น มีปฏิสัมพันธ์อย่างต่อเนื่องระหว่างบุคคลและสิ่งแวดล้อม ซึ่งทฤษฎีนี้เน้นบุคคลเกิดการเรียนรู้โดยการให้ตัวแบบ โดยผู้เรียนจะทำการลอกเลียนแบบจากตัวแบบ การเรียนรู้ดังกล่าวนี้เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยอาศัยการสังเกตพฤติกรรมของตัวแบบ การสังเกต การตอบสนองและปฏิกิริยาต่างๆ ของตัวแบบ สภาพแวดล้อมของตัวแบบ ผลการกระทำ คำบอกเล่า และความน่าเชื่อถือของตัวแบบได้ และทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบอร์ก (Kohlberg) กล่าวว่า การให้เหตุผลเชิงจริยธรรมของเด็กวันรุ่นและวัยผู้ใหญ่ เป็นการศึกษาแบบระยะยาว โดยแบ่งพฤติกรรมความมีน้ำใจออกเป็น 3 ด้าน ดังนี้ 1. การช่วยเหลือผู้อื่น 2. ความเห็นใจผู้อื่น 3. การไม่เห็นแก่ตัว ดังแสดงในภาพประกอบ 1

ภาพประกอบ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

สมมติฐานในการวิจัย

เด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมการเล่นบทบาทสมมติมีพฤติกรรมความมีน้ำใจสูงขึ้น

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาครั้งนี้ จำแนกได้ดังนี้

1. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมความมีน้ำใจของเด็กปฐมวัย

1.1 พัฒนาการทางด้านสังคมของเด็กปฐมวัย

1.1.1 ทฤษฎีพัฒนาการทางด้านสังคมของเด็กปฐมวัย

1.1.2 ความหมายของพัฒนาการทางด้านสังคมของเด็กปฐมวัย

1.1.3 ลักษณะพฤติกรรมทางสังคมของเด็กปฐมวัย

1.1.4 บทบาทของครูในการส่งเสริมพัฒนาการทางสังคมของเด็กปฐมวัย

1.2 แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับความมีน้ำใจของเด็กปฐมวัย

1.3 ความหมายของความมีน้ำใจ

1.4 ลักษณะของผู้ที่มีความมีน้ำใจ

1.5 องค์ประกอบของความมีน้ำใจ

1.6 วิธีการปฏิบัติตนของผู้ที่มีน้ำใจ

1.7 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความมีน้ำใจ

2. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเล่นบทบาทสมมติ

2.1 ความหมายของการจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัย

2.2 หลักการจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัย

2.3 การจัดกิจกรรมการเล่นสำหรับเด็กปฐมวัย

2.4 การเล่นบทบาทสมมติของเด็กปฐมวัย

2.4.1 ความหมายของการเล่นบทบาทสมมติ

2.4.2 ความมุ่งหมายในการเล่นบทบาทสมมติ

2.4.3 องค์ประกอบของการเล่นบทบาทสมมติ

2.4.4 ประเภทของการเล่นบทบาทสมมติ

2.4.5 ขั้นตอนการเล่นบทบาทสมมติ

2.4.6 ประโยชน์ของการเล่นบทบาทสมมติ

2.4.7 บทบาทของครูในการนำบทบาทสมมติไปใช้ในการจัดการเรียนการสอน

2.4.8 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเล่นบทบาทสมมติ

1. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมความมีน้ำใจของเด็กปฐมวัย

1.1 พัฒนาการทางด้านสังคมของเด็กปฐมวัย

1.1.1 ทฤษฎีพัฒนาการทางด้านสังคมของเด็กปฐมวัย

นักการศึกษา ได้กล่าวถึงทฤษฎีพัฒนาการทางด้านสังคมไว้ดังต่อไปนี้

หรรษา นิลวิเชียร (2535: 31-33) ได้กล่าวถึงทฤษฎีพัฒนาการทางด้านสังคมของเพียเจท์ว่า พฤติกรรมเกิดจากวุฒิภาวะ ประสบการณ์สะสม การถ่ายทอดจากสังคมและกฎของความสัมพันธ์ การเรียนรู้เกิดจากการปรับตัว โครงสร้างความคิด ความเข้าใจเกิดความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม กระบวนการพัฒนาสติปัญญาแบ่งออกเป็น 4 ขั้นตอน ดังนี้

1. ขั้นใช้ประสาทสัมผัส (Sensory-Motor Stage) แรกเกิด-2 ปี เด็กเรียนรู้สิ่งต่างๆ รอบตัวโดยการใช้ประสาทสัมผัสและจากวัตถุสิ่งของที่เด็กมีประสบการณ์ตรง กิริยาที่เด็กค้นพบโดยบังเอิญ จะถูกกระทำซ้ำ และนำไปใช้ในสถานการณ์ใหม่เพื่อต้องการผลเช่นเดิม ช่วงปลายของพัฒนาการขั้นนี้ เด็กจะเริ่มพัฒนาโครงสร้างทางสมอง ในขณะที่เด็กทารกเรียนรู้ความถาวรของวัตถุ นั่นก็คือ เด็กสามารถเข้าใจว่า ถึงแม้ว่าวัตถุสิ่งของ หรือคนจะไม่ปรากฏอยู่ในสายตา วัตถุสิ่งของหรือคนนั้นก็ยังมีอยู่

2. ขั้นก่อนปฏิบัติการ (Preoperational Stage) อายุ 2-7 ปี เด็กในขั้นนี้ ยังไม่สามารถคิดในด้านเหตุผล และสิ่งที่เป็นนามธรรมได้ แต่มีพัฒนาการทางภาษาอย่างรวดเร็ว และในขณะเดียวกันก็เรียนรู้โลกด้วยการใช้ภาพในสมอง (Mental Images) และการใช้สัญลักษณ์ (Symbol) ซึ่งขึ้นอยู่กับ การรับรู้และการคิดของตนเอง เด็กจะยึดตนเองเป็นศูนย์กลางในการเรียนรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดลอม ถึงแม้ว่าเด็กจะเริ่มสนใจผู้คน และสิ่งของรอบตัวเขาแล้วก็ตาม แต่เขาก็จะมองเห็นเฉพาะในทัศนะของเขาเท่านั้น เด็กในขั้นนี้เรียกได้ว่า “อยากรู้อยากเห็น” ชอบซักถาม และสำรวจสิ่งใหม่ๆ ถ้าหากสิ่งใดที่เขายังไม่มีความรู้ เขาก็จะสมมติขึ้นมาเอง เด็กๆ คิดว่าปรากฏการณ์ทางธรรมชาติต่างๆ เป็นสิ่งที่คนเราสร้างขึ้น และของทุกสิ่งมีชีวิต ซึ่งเป็นวิธีที่เด็ก ใช้อธิบายประสบการณ์ที่ไม่เข้าใจ พัฒนาการขั้นนี้แบ่งออกเป็น 2 ช่วง คือ

2.1 ขั้นก่อนความคิดรวบยอด (Preconceptual Period) 2-4 ปี เป็นขั้นที่เด็กเริ่มใช้ภาษาและจินตนาการโดยการเล่น และพยายามที่จะอธิบายโดยไม่มีเหตุผล

2.2 ขั้นนึกขึ้นเอง (Perceptual or Intuitive Thought Period) 4-7 ปี การแก้ปัญหาขึ้นอยู่กับ การคิดขึ้นเองและจากสิ่งที่ปรากฏ ไม่ได้ขึ้นอยู่กับ การตัดสินใจที่มีเหตุผล เด็กใช้เหตุผลของสถานการณ์หนึ่งไปใช้กับสถานการณ์หนึ่ง โดยไม่มีอะไรเชื่อมโยงกันเลย ลักษณะสำคัญในขั้นนี้ คือ เด็กสามารถให้ความสนใจต่อคุณสมบัติของวัตถุเพียงครั้งละหนึ่งอย่างเท่านั้น

3. ขั้นปฏิบัติการคิดแบบรูปธรรม (Stage of Concrete Operations) 7-11 ปี พัฒนาการขั้นนี้เริ่มเมื่อสมองของเด็กเริ่มพัฒนา คือ เป็นอาการหรือกิริยาที่เกิดขึ้นภายในจิตใจ เด็กวัยก่อนหน้านี้นี้คือ ขั้นก่อนปฏิบัติการจะสามารถนับหนึ่งถึงสิบได้ แต่ความเข้าใจที่แท้จริงว่า หนึ่ง หมายถึง ของ

หนึ่งสิ่งจะเกิดขึ้นในขั้นนี้เท่านั้น คุณลักษณะเบื้องต้นของปฏิบัติการคิดรูปธรรมก็คือ การคิดย้อนกลับ(Reverse) เด็กสามารถย้อนทิศทางของการคิดได้

4. ขั้นปฏิบัติการคิดนามธรรม (Stage of Formal Operations) 11–16 ปี ในขั้นปฏิบัติการรูปธรรมสามารถเข้าใจเฉพาะเรื่องของปัจจุบัน ที่นี้และเดี๋ยวนี้ เด็กที่พัฒนาถึง ขั้นปฏิบัติการปรกติจะสามารถคิดถึงอนาคต นามธรรมและการตั้งสมมติฐาน

สุชา จันทรณ์เอม (2542: 37-38) ได้กล่าวถึงทฤษฎีพัฒนาการทางด้านสังคม ของ ชัลลิแวน ว่า บุคลิกภาพของคนเป็นผลมาจากสังคม ไม่ว่าจะเป็นมโนภาพเกี่ยวกับตนเอง ถึงแม้ผู้ที่ปลีกตัวไปจากสังคมไปอยู่ห่างไกลจากผู้อื่น ความทรงจำในอดีตก็ยังคงมีอิทธิพลต่อความคิดและการกระทำของเขา ชัลลิแวนชี้ให้เห็นความสัมพันธ์ของบุคคลกับสังคมในระยะต่างๆ ของชีวิต ซึ่งอิทธิพลต่อบุคลิกภาพและการเจริญเติบโต ดังนี้

1. ระยะวัยทารก เริ่มตั้งแต่แรกเกิดกระทั่งประมาณ 2 ปี วัยนี้เป็นวัยแห่งความต้องการความสบายกาย (bodily satisfaction) ความพอใจของเด็กจะอยู่ที่การใช้ปากได้ ดูด อม และมีปฏิกิริยาแบบเดียวกับผู้ใหญ่ปฏิบัติต่อกันโดยตรง เช่น ถ้าพ่อแม่เลี้ยงลูกด้วยอารมณ์เคร่งเครียด อึด เด็กแบบไม่เต็มใจไม่ทะนุถนอม เด็กมักจะร้องไห้ เกิดความกลัวและ พละยรู้สึกเครียดไปด้วย นี่เป็นสาเหตุอันหนึ่งที่พอจะอธิบายว่า ทำไมลูกมักจะเป็นโรคประสาทตามพ่อแม่ที่เป็นโรคประสาทไปด้วย ชัลลิแวนเห็นว่าเป็นเพราะเด็กและพ่อแม่ต่างก็มีสัมพันธ์ภาพซึ่งกันและกัน (interpersonal relation) เด็กยอมแสดงการโต้ตอบปฏิกิริยาของพ่อแม่โดยตรง ซึ่งชัลลิแวนเรียกพัฒนาการของเด็กวัยนี้ว่า empathic stage of development

2. ระยะวัยเด็กตอนต้น คือ ระยะตั้งแต่ประมาณ 2–4 ปี ระยะนี้เด็กจะเรียนรู้ภาษา การเล่นรวมกลุ่มกับเพื่อนๆ และเริ่มเรียนรู้บทบาททางเพศ เมื่อเด็กเริ่มพูดได้ เดินได้ ก็เริ่มรู้สึกว่า ทำอย่างไรที่ผู้ใหญ่แสดงให้เห็นว่า พอใจหรือไม่พอใจ ถ้าตนอยากให้เขาพอใจก็ต้องทำตามใจผู้ใหญ่บ้างมิใช่ทำตามใจตนเองเสมอไป

3. ระยะวัยเด็ก คือ ระยะอายุประมาณ 4–5 ปี เด็กวัยนี้จะเริ่มปลีกตัวออกจากพ่อแม่และสนใจที่จะไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมกับบุคคลอื่น โดยเฉพาะกับเพื่อนๆ ในวัยเดียวกัน วัยนี้เด็กเรียนรู้เกี่ยวกับการแข่งขัน การร่วมมือ และรู้จักควบคุมพฤติกรรม

4. ระยะย่างเข้าสู่วัยรุ่น คือ มีอายุ 11–13 ปี เด็กวัยนี้ต้องการมีเพื่อนเพศเดียวกัน ระยะนี้มีความสำคัญต่อพัฒนาด้านมนุษยสัมพันธ์กับผู้อื่นอย่างมาก ในระยะนี้มีจุดเด่น 2 ประการ คือ เด็กรู้จักมองตนเองอย่างรู้จักดิชมตนเอง (ซึ่งฟรอยด์ เรียกว่า เด็กเริ่มมี super ego) และเริ่มมีทัศนคติทางแข่งขันและชิงดีต่อเพื่อนๆ ทำให้เกิดการรักษาคือเสีย ถ้าใครมาทำลายชื่อเสียงย่อมรู้สึกเดือดร้อน ระยะนี้จึงเป็นวัยที่เหมาะสมแก่การอบรมสั่งสอนเพื่อนเด็กจะได้รับเอาวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีที่ฝังามต่อไป ชัลลิแวน กล่าวว่า มีบุคคลเป็นจำนวนมาก ที่บุคลิกภาพเจริญมาถึงระยะนี้แล้วหยุดชะงักหรือถอยกลับ (fixated or regress) กล่าวคือ ถ้าชีวิตเต็มไปด้วยความหวาดวิตกกังวล ก็อาจทำให้บุคลิกเจริญมาแค่นี้เท่านั้น กลายเป็นคนเห็นแก่ตัวหรือความสำคัญเฉพาะพวกพ้องของตนฝ่ายเดียวไม่อาจเข้าใจผู้อื่น

สิริมา ภิญญอนันตพงษ์ (2553: 58-59) ได้กล่าวถึงทฤษฎีพัฒนาการทางด้านสังคมของอัลเบิร์ต แบนดูรา ว่า การเรียนรู้ของมนุษย์เกิดจากพฤติกรรมบุคคลนั้นมีการปฏิสัมพันธ์ (Interaction) อย่างต่อเนื่องระหว่างบุคคลนั้น (person) และสิ่งแวดล้อม (Environment) ซึ่งทฤษฎีนี้เน้นบุคคลเกิดการเรียนรู้โดยการให้ตัวแบบ (Learning Through Modeling) โดยผู้เรียนจะเรียนรู้แบบจากตัวแบบ และการเลียนแบบนี้เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องโดยอาศัยการสังเกตพฤติกรรมของตัวแบบ การสังเกตการตอบสนองและปฏิกิริยาต่างๆ ของตัวแบบ สภาพแวดล้อมของตัวแบบ ผลการกระทำ คำบอกเล่า และความน่าเชื่อถือของ ตัวแบบได้ การเรียนรู้ของเด็กปฐมวัยจึงเกิดขึ้นได้ ซึ่งกระบวนการต่างๆ ของการเลียนแบบของเด็กประกอบด้วย 4 กระบวนการ คือ

1. กระบวนการดึงดูดความสนใจ (Attentional Process) คือ กิจกรรมการเรียนรู้ที่เด็กได้สังเกตตัวแบบ และตัวแบบนั้นดึงดูดให้เด็กสนใจที่จะเลียนแบบ ควรเป็นพฤติกรรมง่าย ๆ ไม่สลับซับซ้อน ง่ายต่อการเอาใจใส่ของเด็กที่เกิดการเลียนแบบและเกิดการเรียนรู้

2. กระบวนการคงไว้ (Retention Process) คือ กระบวนการบันทึกหรือเก็บเป็นความจำ การที่เด็กจะต้องมีความแม่นยำในการบันทึกสิ่งที่ได้เห็นหรือได้ยินเก็บเป็นความจำ ทั้งนี้เด็กดึงดูดข้อมูลที่ได้จากตัวแบบออกมาใช้กระทำตามโอกาสที่เหมาะสม เด็กที่มีอายุมากกว่าจะเรียนรู้จากการสังเกตการกระทำที่ฉลาดของบุคคลอื่นๆ ได้มากกว่า โดยประมวลไว้ในลักษณะของภาพพจน์ (Imaginal Coding) และในลักษณะของภาษา (Verbal Coding) และเด็กโตขึ้น นำประสบการณ์และสัญลักษณ์ต่างๆ มาเชื่อมโยงและต่อมาจะการเรียนรู้มีเทคนิคที่ นำมาช่วยเหลือความจำ คือ การท่องจำ การทบทวน หรือการฝึกหัด และการรวบรวมสิ่งที่เกี่ยวข้องกันในเหตุการณ์ ซึ่งจะช่วยให้เขาเก็บสะสมความรู้ไว้ในระดับซึ่งสามารถนำมาใช้ได้ เมื่อต้องการ

3. กระบวนการแสดงออก (Motor Reproduction Process) คือ การแสดงผลการเรียนรู้ด้วยการกระทำและการเรียนรู้จากตัวแบบต่างๆ เพื่อให้เกิดความแม่นยำ เด็กจะต้องแสดงพฤติกรรมที่ได้จากการเรียนรู้ด้วยการเคลื่อนไหวออกมา เป็นกระทำออกมาในรูปของการใช้กล้ามเนื้อความรู้สึกด้วยการกระทำครั้งแรกไม่สมบูรณ์ ดังนั้น เด็กจำเป็นต้องลองทำหลายๆ ครั้ง เพื่อให้ได้ลักษณะพฤติกรรมที่ต้องการ แล้วเขาก็จะได้รับทราบผลของการกระทำจากประสบการณ์เหล่านั้น เพื่อนำมาแก้ไขพฤติกรรมที่ยังไม่เข้ารูปเข้ารอย สิ่งนี้จะทำให้เกิดพัฒนาการในการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ เด็กที่มีอายุมากกว่าจะมีกล้ามเนื้อที่แข็งแรงและสามารถควบคุมได้ดีกว่าเด็กที่มีอายุน้อยกว่า

4. กระบวนการจูงใจ (Motivational Process) คือ กระบวนการเสริมแรงให้กับเด็กเพื่อแสดงพฤติกรรมตามตัวแบบได้ถูกต้อง โดยเด็กเกิดการเรียนรู้จากการเลียนแบบตัวแบบที่จะมาจากบุคคลที่มีชื่อเสียงมากกว่าบุคคลที่ไม่มีชื่อเสียง จากการเลียนแบบตัวแบบที่มาจากบุคคลที่มีเพศเดียวกับเด็กมากกว่าจะเป็นเพศตรงข้ามกัน จากการเลียนแบบตัวแบบที่เป็นรางวัล เช่น เงิน ชื่อเสียง สถานภาพทางเศรษฐกิจสูง จากพฤติกรรมของบุคคลที่ถูกลงโทษมีแนวโน้มที่จะไม่ถูกนำมาเลียนแบบ และจากการที่เด็กได้รับอิทธิพลจากตัวแบบที่มีความคล้ายคลึงกับเด็ก ได้แก่ อายุหรือสถานภาพทางสังคม

สรุปได้ว่า ทฤษฎีพัฒนาการทางสังคม ทำให้เด็กสามารถแสดงความรู้สึกนึกคิด และพฤติกรรมที่เหมาะสมในสภาพแวดล้อมต่างๆ ได้ รวมทั้งสามารถพัฒนาพฤติกรรมความมีน้ำใจได้ และทำให้เกิดการเรียนรู้ในการเข้าสังคม การจัดกิจกรรมการเล่นบทบาทสมมติจึงเป็นส่วนหนึ่งในการจัดการเรียนรู้เป็นกลุ่ม ซึ่งเป็นการเปิดโอกาสให้เด็กได้ปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่นและสิ่งต่างๆ รอบๆ ตัว รวมถึงการอยู่ร่วมกันกับผู้อื่นในสังคมต่อไปด้วย

1.1.2 ความหมายของพัฒนาการทางด้านสังคมของเด็กปฐมวัย

ได้มีผู้ให้ความหมายของพัฒนาการทางสังคมไว้หลายทัศนะ ดังนี้

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราช (2548: 5) ได้ให้ความหมายของพัฒนาการทางสังคมไว้ว่า การเปลี่ยนแปลงความสามารถในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างตนเองกับผู้อื่น มีทักษะการปรับตัวอยู่ในสังคม รวมทั้งความสามารถในการช่วยเหลือตนเองในชีวิตประจำวัน ความรู้สึกผิดชอบชั่วดี ตลอดจนคุณธรรม จริยธรรม

กุลยา ตันติผลาชีวะ (2542: 12) ได้ให้ความหมายของพัฒนาการทางสังคมไว้ว่า พัฒนาการของความสามารถแสดงพฤติกรรมต่อบุคคลอื่น และสิ่งแวดล้อมให้สอดคล้องกับแบบแผน สุขุมลน เกษมสุข (2547: 18) ได้ให้ความหมายของพัฒนาการทางสังคมไว้ว่า ความสามารถในการปรับตัวให้เข้ากับสังคมที่ตนอยู่ได้เป็นอย่างดี สามารถปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมรอบตัวได้ เป็นพฤติกรรมที่เด็กสร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่น ที่สังคมยอมรับได้ พฤติกรรมแสดงออกจะบ่งบอกให้เห็นถึง เจตคติและค่านิยมเฉพาะตนของบุคคลคนนั้น

สิริมา ภิญญอนันตพงษ์ (2550: 91-92) ได้ให้ความหมายของพัฒนาการทางสังคมไว้ว่า พัฒนาการทางสังคม หมายถึง พัฒนาการเรียนรู้ทางสังคมจากความรู้สึกผูกพันใกล้ชิดภายในครอบครัวที่พึ่งพาตนเองและการปรับตัวเข้ากับผู้อื่น

สรุปความหมายของพัฒนาการทางด้านสังคมของเด็กปฐมวัย ได้ว่า พฤติกรรมทางสังคม หมายถึง ลักษณะพฤติกรรมเฉพาะของแต่ละบุคคล หรือกลุ่มบุคคลในสังคมที่แสดงออก โดยอาจจะได้รับอิทธิพลจากบุคคลอื่นรอบข้าง หรือธรรมเนียมปฏิบัติแบบแผนทางสังคม

1.1.3 ลักษณะพฤติกรรมทางสังคมของเด็กปฐมวัย

มีนักวิชาการได้อธิบายถึงลักษณะพฤติกรรมทางสังคมของเด็กปฐมวัยไว้ ดังนี้

สุภัททา ปิณฑะแพทย์ (2527: 127-129) ได้อธิบายถึงลักษณะพฤติกรรมทางสังคมของเด็กปฐมวัยว่า พฤติกรรมทางสังคมของเด็กปฐมวัย มีดังนี้

1. ความดีใจเห็น เด็กวัยนี้ชอบปฏิเสธและมักจะทำตรงข้ามกับที่บอกซึ่งเป็นพฤติกรรมที่แสดงออกเพื่อต่อต้านผู้ใหญ่ การแสดงความคิดเห็นของเด็กแต่ละคนไม่เหมือนกัน เด็กอาจจะแสดงออกในรูปของการพูดจาหรือทำเป็นเพิกเฉย ไม่สนใจในสิ่งที่เคยทำเป็นประจำ ความดีใจเห็นจะเกิดขึ้นเป็นปกติกับเด็กอายุ 2-3 ขวบ และจะพัฒนาถึงขีดสุด เมื่ออายุ 3-4 ขวบ

2. ความก้าวร้าว เป็นปฏิกิริยาที่เด็กตอบสนองต่อความไม่สมหวังหรือความคับข้องใจวิธีแสดงความก้าวร้าวจะเปลี่ยนไปตามวัยของเด็ก เริ่มจากการร้องไห้ ใช้กำลังสู้ มาเป็นคำพูดหรือเลียงหนีสถานการณ์ที่ทำให้ไม่พอใจ เด็กอายุ 4-5 ขวบจะแสดงความก้าวร้าวในรูปของการใช้คำพูดมากกว่าใช้กำลังต่อสู้ บางทีก็ใช้วิธีฟ้องผู้ใหญ่

3. การทะเลาะวิวาท เกิดขึ้นเมื่อเด็กเล่นกันแล้ว เกิดขัดใจกันขึ้นเด็กเล็กจะทะเลาะกันน้อยกว่าเด็กโต และทะเลาะกันในระยะสั้น เมื่อหายโกรธก็จะลืมและเล่นกันอีก วัย 3 ขวบ เป็นวัยที่ชอบทะเลาะกันมากที่สุด หลังจากนั้นจะเริ่มปรับตัวให้เข้ากับสังคมได้ดีขึ้น

4. การร่วมมือ เด็กเล็กมีความร่วมมือกับผู้อื่นน้อยกว่าเด็กโต เพราะเด็กเล็ก มักสนใจในตนเอง(Self-Center) และต้องการให้ผู้อื่นสนใจตน เด็กวัยนี้ไม่รู้จักการให้ การรับ ขาดประสบการณ์ทางสังคม ทำให้ไม่ประนีประนอมกัน มักทะเลาะกันบ่อยๆ แต่โกรธกันไม่นานก็จะเล่นร่วมกันอีก

5. การยอมรับจากสังคม ระยะแรกเด็กเห็นความสำคัญของผู้ใหญ่มากกว่าเพื่อนเล่นวัยเดียวกัน และต้องการให้ผู้ใหญ่ยอมรับตน ต่อมาเด็กจะเห็นความสำคัญของเพื่อนมากยิ่งขึ้นและจะพยายามให้มีพฤติกรรมเป็นที่ยอมรับของเพื่อน

6. การคบเพื่อน วัยทารกเด็กพอใจที่จะอยู่ใกล้ชิดกับผู้ใหญ่ พอระยะ 2-3 ขวบ เด็กจะเริ่มเบื่อหน่ายกับการอยู่ใกล้ชิดกับผู้ใหญ่ ต้องการเล่นกับเพื่อนวัยเดียวกันมากกว่า ระยะแรกๆ เด็กจะเล่นคนเดียว ต่อมาจะดูเด็กอื่นๆ เล่น และจะพยายามเข้าไปเล่นด้วย อายุ 4 ขวบ เด็กจะเริ่มหัดเล่นเป็นกลุ่มและนิยมเล่นกับเพื่อนเพศเดียวกันมากกว่าเพื่อนต่างเพศ นอกจากเด็กจะมีเพื่อนเป็นคนจริง เด็กยังมีเพื่อนสมมติ(Imaginative-friend) เพื่อนสมมติเกิดขึ้นเพราะเด็กต้องการมีเพื่อนแต่ไม่สามารถสร้างสัมพันธภาพกับเพื่อนที่เป็นคนได้ จึงสร้างเพื่อนสมมติขึ้น เช่น ตุ๊กตา สัตว์เลี้ยง ฯลฯ ซึ่งเด็กสมมติให้เป็นอย่างไรก็ได้ และเด็กมักปฏิบัติต่อเพื่อนสมมติเหมือนกับคนจริงๆ เช่น ออกคำสั่งให้ทำอะไรตามที่ต้องการ วัยที่ชอบสร้างเพื่อนสมมติมากที่สุด คือ เด็กอายุ $2\frac{1}{2}$ - $4\frac{1}{2}$ ปี เพื่อนสมมติมีทั้งคุณและโทษ คุณของเพื่อนสมมติ คือ เป็นการลดความเครียดในด้านประสบการณ์สังคม ส่วนโทษของเพื่อน คือ ถ้าเด็กเพเลียดเพลินกับเพื่อนสมมติมากเกินไปอาจจะทำให้เด็กอยู่ในโลกของความฝันมากกว่าความจริง และอาจทำให้สัมพันธภาพของเด็กกับเพื่อนที่เป็นคนจริง ๆ ไม่ดีเท่าที่ควร วัยนี้นอกจากจะมีเพื่อนสมมติแล้ว เด็กยังมีการสร้างโลกสมมติของตนเองขึ้น การสร้างโลกสมมติเป็นการเล่นชนิดหนึ่งของเด็ก ซึ่งเป็นการเล่นที่เลียนแบบชีวิตจริง เช่น เล่นขายของ ครูกับนักเรียน หมอกับคนไข้ แม่กับลูก ฯลฯ ซึ่งการเล่นนี้เป็นสิ่งสำคัญต่อพัฒนาการด้านต่างๆ ของเด็ก การเล่นช่วยส่งเสริมพัฒนาการทางร่างกาย ส่งเสริมความเข้าใจสิ่งแวดล้อม ช่วยให้รู้จักผูกมิตรและเล่นกับผู้อื่นได้เป็นการส่งเสริมพัฒนาการทางด้านสังคม

7. การเป็นผู้นำ เด็กวัยนี้ต้องการเป็นผู้นำ ต้องการปฏิบัติตนตามอย่าง คนที่ตนชอบซึ่งเขาถือว่าเป็นผู้นำของเขาอีกทีหนึ่ง ผู้นำของเด็กวัยนี้มีลักษณะตัวโต อายุมาก ฉลาดมากกว่าสามารถออกความคิดเห็น แนะนำการเล่นแก่เขาได้ เขาจะยอมทำตามคำแนะนำของเด็กโต เพราะเคยชินกับการเชื่อฟังผู้ใหญ่

จรัล พรหมคำตัน (2529: 134-136) ได้อธิบายถึงลักษณะพฤติกรรมทางสังคมของเด็กปฐมวัยว่า เด็กวัยเด็กตอนต้นจะเริ่มแสดงพฤติกรรมต่างๆ ที่อาจชี้ให้เห็นถึงบุคลิกภาพในวัยโต ซึ่งอาจดูได้จากการที่เด็กมีความคิดสร้างสรรค์ เป็นตัวของตัวเอง การติดต่อสัมพันธ์กับคนอื่น การมีส่วนร่วมในกลุ่ม มีดังนี้

1. ความดีใจวัยนี้ เป็นวัยแห่งการปฏิเสธและเด็กมักจะทำตรงข้ามกับผู้ใหญ่มากเพื่อแสดงการต่อต้าน เพราะเด็กต้องการทำสิ่งต่างๆ ด้วยตนเอง ไม่ต้องการให้ใครมาบังคับ โดยจะแสดงออกมาในรูปแบบของการพูดจา การนิ่งเฉย การไม่สนใจทำกิจวัตรประจำวัน การสร้างทำเป็นซ้ำ เป็นต้น

2. ความก้าวร้าว เด็กจะแสดงปฏิกิริยาตอบสนองต่อความไม่สมหวังหรือคับข้องใจ วิธีแสดงความก้าวร้าวก็จะเปลี่ยนไปตามวัยของเด็ก เริ่มตั้งแต่การร้องไห้ ไขว่คว้า มาใช้คำพูดหรือหลีกเลี่ยงสถานการณ์นั้นๆ เด็กอายุ 4-5 ขวบ จะแสดงความก้าวร้าวออกมาในรูปแบบของการใช้คำพูดมากกว่าใช้กำลัง บางครั้งก็ใช้วิธีฟ้องผู้ใหญ่

3. การทะเลาะวิวาท เด็กวัยนี้ยังยึดตัวเองเป็นศูนย์กลาง ยังไม่รู้จักการให้และ การรับ หรือ ประนีประนอม เมื่อเล่นด้วยกันก็มักจะทะเลาะกันเสมอ แต่จะอยู่ในลักษณะ โกรธง่ายหายเร็ว วัย 3 ขวบ เป็นวัยที่ชอบทะเลาะกันมากที่สุด หลังจากนั้น เด็กจะปรับตัวได้ดีขึ้นเรื่อยๆ

4. การร่วมมือ เด็กวัยนี้มีการร่วมมือกันน้อย เพราะเด็กเล็กมักสนใจตนเอง ขาดประสบการณ์ทางสังคม ไม่รู้จักการให้และการรับ ไม่รู้จักการประนีประนอม มักจะทะเลาะกันบ่อยๆ จึงทำให้การร่วมมือกันมีน้อย

5. การยอมรับจากสังคม ในตอนแรกเด็กจะเห็นความสำคัญของผู้ใหญ่มากกว่าเพื่อนวัยเดียวกัน และต้องการให้ผู้ใหญ่ยอมรับ ต่อมาเด็กจะเห็นความสำคัญของเพื่อนมากขึ้น จึงเริ่มทำตนให้เป็นที่ยอมรับของเพื่อน

6. การคบเพื่อน เพื่อนของเด็กในวัยนี้มีจำกัดทั้งจำนวนและประเภท ส่วนมากจะเป็นผู้ใหญ่ในครอบครัวเดียวกัน พี่น้องเดียวกัน และเด็กเพื่อนบ้าน เมื่อเด็กไปโรงเรียนเด็กเล็กหรือโรงเรียนอนุบาล เด็กจะมีเพื่อนมากขึ้น ประสบการณ์ในการเล่นกับพี่น้องและเพื่อนนอกบ้านในตอนแรกๆ นี้ จะมีผลต่อการเข้าโรงเรียนของเด็กว่า จะปรับตัวได้ดีเพียงใด การคบเพื่อนของ เด็กเล็กไม่ยั่งยืนเหมือนเด็กโต เพราะเด็กจะคบกันเป็นเพื่อนเล่นมากกว่าเป็นเพื่อนแท้

7. การมีเพื่อนสมมติ เพื่อนสมมติเกิดจากการที่เด็กต้องการมีเพื่อน แต่ไม่สามารถสร้างสัมพันธ์ภาพกับเพื่อนที่เป็นคนได้ จึงสร้างเพื่อนสมมติขึ้น เช่น ตุ๊กตา สัตว์เลี้ยง ฯลฯ ซึ่งเด็กจะปฏิบัติต่อเพื่อนสมมติเหมือนกับคนจริงๆ เด็กที่ชอบสร้างเพื่อนสมมติมากที่สุด คือ เด็กอายุ $2\frac{1}{2}$ - $4\frac{1}{2}$ ขวบ การสร้างโลกสมมติเป็นการเล่นชนิดหนึ่ง ซึ่งเป็นการเล่นที่เลียนแบบ ชีวิตจริง เป็นส่งเสริมพัฒนาและความสนใจของเด็กได้เป็นอย่างดี

8. การเป็นผู้นำ เด็กที่มีลักษณะเป็นผู้นำสำหรับวัยนี้เป็นเด็กที่มีรูปร่างสูงใหญ่ มีความฉลาด และอายุมากกว่าเด็กอื่นๆ ในกลุ่ม เด็กที่ฉลาดกว่าและอายุมากกว่าจะสามารถแสดงความ

คิดเห็นและแนะนำการเล่นแก่เด็กอื่นได้ ซึ่งยินดีที่จะทำตาม เพราะเคยชินกับการเชื่อฟังผู้ใหญ่ เด็กที่มีรูปร่างสูงใหญ่จะได้เปรียบเด็กที่มีรูปร่างเล็กกว่า เพราะเป็นที่ยำเกรงของเด็กอื่น

พัฒนา ชัชพงศ์ (2542: 88-92) ได้อธิบายถึงลักษณะพฤติกรรมทางสังคมของเด็กปฐมวัย ว่า พฤติกรรมทางสังคมที่มักแสดงออกของเด็กปฐมวัย มีดังนี้

1. ความตื้อรั้น พฤติกรรมที่แสดงออก คือ การต่อต้านผู้ใหญ่ต่อต้าน ในสิ่งที่ไม่พอใจ ขัดขืนระเบียบของบ้าน การปฏิเสธเกิดขึ้นเมื่ออายุ 2 หรือ 3 ปี ซึ่งระยะปกติของการพัฒนาอีโก้ โดยทั่วไปการปฏิเสธหรือต่อต้านจะมีมากที่สุดในช่วงอายุ 3-4 ขวบ หลังจากนั้นจะลดลงอย่างรวดเร็ว เด็กจะต่อต้านจะกลายเป็นที่ให้ความร่วมมือได้ในเมื่อรู้จักตัวของตัวเอง จัดตัวเองเป็นสมาชิกของสังคม และเรียนรู้ที่จะโอนอ่อนผ่อนตามความปรารถนาของผู้อื่น เด็กที่ปรับตัวได้ดีก็ยังแสดงอาการตื้อรั้นหรือต่อต้าน แต่ไม่บ่อยและรุนแรงเท่าเด็กที่ไม่ค่อยรู้จัก การปรับตัว ส่วนลักษณะการแสดงออกของการปฏิเสธนั้นจะประกอบไปด้วยการแสดงออกทางคำพูด การแสดงออกทางกาย และการเงียบเฉย เมื่อเด็กโตขึ้นเด็กมักจะชอบใช้วิธีแกล้ง ทำเป็นไม่ได้ยิน หรือไม่เข้าใจคำขอร้อง ไม่เอาใจใส่ต่อกิจวัตรประจำวันหรือไม่ก็ไม่ทำเสียเลย ในระหว่างอายุ 4 และ 6 ปี เด็กจะลดการต่อต้านทางกายลง แต่จะเพิ่มการต่อต้านทางคำพูด

2. การเลียนแบบ รูปแบบแรกสุดของการเลียนแบบ คือ การใช้พ่อแม่เป็นตัวแบบ เมื่อเด็กเริ่มต้นสนใจเด็กคนอื่น ๆ เด็กก็จะเลียนแบบคำพูดการกระทำต่าง ๆ ตลอดจนอารมณ์ ในกรณีเช่นนี้ เด็กจะพยายามเลียนแบบตัวเองกับกลุ่มเพื่อน เด็กจะไม่เลียนแบบทุก ๆ คนที่เขาเข้าไปเกี่ยวข้องสัมพันธ์ด้วย แต่เด็กจะเลียนแบบบุคคลที่ก่อให้เกิดความอบอุ่นหรือบุคคลที่เขาต้องการ จะเลียนแบบด้วย

3. การแข่งขัน คือ ความต้องการที่จะเก่งหรือดีเหมือนคนอื่น ๆ การแข่งขันอาจจะออกมาในรูปแบบของการคุยโม้กับการเป็นเจ้าของสิ่งของต่าง ๆ มักจะแสดงต่อหน้าคนอื่น ซึ่งโดยปกติก็คือผู้ใหญ่ที่ให้ความสนใจเด็กอื่นที่เป็นคู่แข่ง การแข่งขันมักปรากฏเสมอในบ้าน โดยเฉพาะบ้านที่มีพี่น้องริษยากัน มักจะพบมากในครอบครัวที่มีลูกทั้ง 2 เพศ หรือในครอบครัว ที่แม่แสดงออกมาว่าชอบลูกคนใดคนหนึ่งมากกว่า

4. ความก้าวร้าว โดยทั่วไป ความก้าวร้าวเกิดจากความคับข้องใจ มักจะรุนแรงในเด็กที่ต้องการอำนาจและความเด่น หรือเด็กที่เทียบต้นเข้ากับผู้ใหญ่ที่ก้าวร้าว เด็กมีแนวโน้มว่าจะอาการก้าวร้าวมากกว่าปกติ ถ้ามีผู้ใหญ่อยู่ใกล้และเขาต้องการได้รับความสนใจ ระดับความคุ้นเคยก็เกี่ยวข้องกับความก้าวร้าวด้วย กล่าวคือ เด็กยิ่งคุ้นเคยกันมากจะยิ่งก้าวร้าว ความก้าวร้าวของเด็กจะเพิ่มระหว่างอายุ 2-4 ปี หลังจากนั้นจะลดลง ในทางตรงกันข้าม ความเป็นมิตรความรักที่มีต่อเด็กคนอื่นจะเพิ่มตามอายุและตามประสบการณ์ทางสังคม

5. การทะเลาะกัน การทะเลาะของเด็กเล็กส่วนมากเกิดขึ้นเพราะ ยังขาดประสบการณ์ในการเล่นกับเพื่อน เมื่อโกรธก็จะแย่งของเล่นที่เด็กอื่นกำลังเล่น บางทีก็ทำลายสิ่งของของเด็กอื่น เวลาทะเลาะกันจะแผดเสียง ร้องไห้ ตะคอก กัด ทุบตี การแสดงออกเป็นไปอย่างรุนแรง แต่เกิดในช่วงสั้น ๆ พอเลิกก็ลืมแล้วก็กลับมาเล่นกันใหม่ได้อีก

6. การร่วมมือ เนื่องจากเด็กเล็กมากๆ มักจะยึดตนเองเป็นศูนย์กลางและ ชอบทะเลาะวิวาท จึงมีการร่วมมือกันน้อยในการเล่นกับเด็กอื่น แม้กับผู้ใหญ่เด็กก็มี การร่วมมือด้วยน้อย และผู้ใหญ่ก็มักจะยอมจำนนเด็กและยอมให้เด็กทำในสิ่งที่เขาต้องการ ประมาณปลายปีที่ 3 การเล่นแบบร่วมมือและกิจกรรมกลุ่มจะพบได้บ่อยและระยะเวลานานขึ้น การฝึกหัดที่ละเอียดที่ละน้อยจะช่วยให้เด็กเรียนที่จะร่วมมือกับเด็กอื่นๆ ในการเล่นเพิ่มขึ้น ความผูกพันในแบบเป็นมิตรระหว่างเด็กก็จะแน่นแฟ้นขึ้นด้วย

7. พฤติกรรมวางอำนาจ เด็กเล็กส่วนใหญ่มักชอบแสดงตัวเป็นนาย ในเวลาเล่นพยายามแนะนำและชักจูงเพื่อนเล่นให้ทำตามที่เขาบอกจากอายุ 3 ขวบเป็นต้นไป การวางอำนาจจะเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ จนถึงขีดสูงสุด เมื่อ 5 ขวบ พฤติกรรมการแสดงอำนาจของเด็กไม่ว่ารูปใด เช่น เป็นนาย ผู้นำ หัวใจ ขึ้นอยู่กับสิ่งแวดล้อมของเด็กด้วย

8. ความเห็นแก่ตัว ความเห็นแก่ตัวถึงจุดสูงสุดระหว่างอายุ 4-5 ขวบ เด็กเล็กจะยึดตัวเองเป็นศูนย์กลาง (Egocentric) เอาแต่ตัวเองเป็นหลัก โดยไม่คำนึงถึงคนอื่นจะพอใจหรือไม่ หลังจากการเล่นกับเด็กอื่น เขาก็จะเรียนรู้ การเห็นแก่ตัวเป็นอุปสรรคต่อการที่ได้รับความสนใจจากกลุ่มเพื่อน ทำให้เด็กเริ่มเอื้อเฟื้อช่วยเหลือของของเขาและเต็มใจแบ่งปันให้กับเพื่อนเล่น อย่างไรก็ตามความเอื้อเฟื้อของเด็กวัยนี้ยังพัฒนาไม่เต็มที่

9. ความเห็นอกเห็นใจ ความเห็นอกเห็นใจต้องอาศัยความเข้าใจความรู้สึกและอารมณ์ของคนอื่น ในบางครั้งบางคราวเด็กอายุ 3 ขวบ จะแสดงความเห็นอกเห็นใจต่อบุคคล ที่ได้รับบาดเจ็บ เด็กพยายามแสดงความเห็นอกเห็นใจด้วยการพยายามเข้าไปช่วยเหลือ โดยการพยายามทำให้สาเหตุของความทุกข์หมดไป โดยการตักเตือนและโดยการเสนอแนะ การแก้ปัญหา อย่างไรก็ตามบางครั้งเด็กแสดงความไม่เห็นอกเห็นใจ เช่น หัวเราะเยาะบุคคลที่กำลังมีความทุกข์หรือกำลังบาดเจ็บ

10. การยอมรับจากสังคม ในครั้งแรกเด็กจะมีความเห็นว่า การยอมรับของผู้ใหญ่สำคัญกว่าการยอมรับของเด็กด้วยกัน ดังนั้นเด็กจะตอบสนองต่อผู้ใหญ่อย่างทันท่วงที ในระยะเวลาต่อมาเมื่อเด็กเล่นกับกลุ่มเพื่อนมากขึ้น เด็กจึงเริ่มมองเห็นว่า การยอมรับของเด็กด้วยกันดีกว่าผู้ใหญ่ ทำให้เด็กกลายเป็นเด็กชนและติดต่อผู้ใหญ่

11. การแบ่งแยกทางเพศ ก่อนอายุ 4 ขวบ เด็กจะเล่นรวมกันโดยไม่จำกัดว่าเพศใด หลัง 4 ขวบไปแล้ว การแบ่งเพศจะเริ่มเกิดขึ้นและจะเด่นชัดภายหลังอายุ 5 ขวบ

12. อคติ อคติทางเชื้อชาติจะเริ่มเร็วกว่าอคติทางศาสนาหรือสถานะทางเศรษฐกิจสังคม แต่ก็ยังเกิดช้ากว่าอคติทางเพศ ตามที่กล่าวมาแล้วว่า เด็กจะชอบสมาชิกที่เป็นเพศเดียวกันเมื่ออายุราวๆ 4 ขวบ ส่วนการชอบสมาชิกที่มีเชื้อชาติเดียวกันจะยังไม่เกิดขึ้นจนกว่า จะอายุ 5 ขวบ

สุชา จันทน์เอม (2542: 118-119) ได้อธิบายถึงลักษณะพฤติกรรมทางสังคมของเด็กปฐมวัยว่า เด็กวัยนี้เริ่มรู้จักคบเพื่อนและรู้จักเล่นกับเพื่อนได้ดีขึ้น เด็กเริ่มรู้จักการปรับตัวให้เข้ากับเพื่อนๆ การปรับตัวของเด็กจะเร็วหรือช้า ขึ้นอยู่กับการอบรมเลี้ยงดูด้วย เด็กที่ได้รับการเลี้ยงดูมาอย่างมีอิสระจะมีความเชื่อมั่นในตนเองมากกว่าเด็กที่ถูกเข้มงวดอยู่ตลอดเวลา เด็กวัยนี้เริ่มแสดง

พฤติกรรมต่างๆ ออกมาให้เห็น เช่น การร่วมมือ การยอมรับฟัง การแสดงออกของความเป็นผู้นำ ซึ่งแสดงถึงบุคลิกของเด็กในวัยต่อไปด้วย เด็กจะเริ่มรู้จักการแข่งขัน เมื่ออายุ 4-5 ปี เป็นต้นไป โดยเฉพาะการแข่งขันระหว่างกลุ่ม เด็กที่มีเพื่อนหลายคน มักจะมีการทะเลาะเบาะแว้งกัน สาเหตุมักจะมาจากการแย่งของเล่นและลักษณะดังกล่าวจะค่อยๆ หายไปเมื่อเด็กเติบโตขึ้น ความกล้าในการแสดงออกทางการคบเพื่อนหรือการพูดจาของเด็กขึ้นอยู่กับการเล่นดูภายในครอบครัวมาก นั่นคือ ถ้าภายในครอบครัวมีความสัมพันธ์ดีต่อกัน เด็กมักจะเกิดความรู้สึกกล้า และมีความมั่นใจในการเข้าสังคมนอกบ้าน เป็นต้น วัยนี้เด็กชายมักจะเล่นกับเด็กชายด้วยกันและเด็กหญิงก็มักจะเล่นรวมกลุ่มกับเด็กหญิง การคบเพื่อนวัยนี้เป็นเพื่อนเล่นกันมากกว่าที่จะเป็นมิตรยั่งยืน เด็กจึงมักจะเปลี่ยนเพื่อนเล่นไปเรื่อยๆ ในระยะ 5-6 ปี เด็กเริ่มมองเห็นความแตกต่างระหว่างเพศหญิงและชาย และมักจะซักถามครูอาจารย์หรือพ่อแม่ เกี่ยวกับสิ่งที่เพศของตนควรประพฤติ ซึ่งเป็นสิ่งที่จะนำไปสู่บทบาทของชายและหญิง

สุขุมล เกษมสุข (2547: 82-83) ได้อธิบายแนวทางการส่งเสริมพัฒนาการทางด้านสังคมของเด็กปฐมวัยไว้ว่า ความสัมพันธ์อันอบอุ่นของคนในครอบครัว และการเรียนรู้จากประสบการณ์ทางสังคมกับบุคคลต่างๆ นอกครอบครัวและจากสถานการณ์สิ่งแวดล้อมอื่นๆ จะช่วยให้เด็กมีพัฒนาการทางสังคมที่ดี การส่งเสริมพัฒนาการทางด้านสังคมของเด็กปฐมวัย ทำได้ดังนี้

1. สร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างสมาชิกในครอบครัว มีความรักความเมตตา ต่อกัน เข้าใจกันมีน้ำใจ ช่วยเหลือกัน บิดามารดาต้องเป็นตัวอย่างของลูกและเป็นผู้สร้างบรรยากาศที่ดี ดังกล่าวในหมู่สมาชิกของครอบครัว จะช่วยให้เด็กเรียนรู้การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่น
2. ฝึกมารยาททางสังคมให้แก่เด็ก เช่น การไหว้ การทำความเคารพผู้ใหญ่ การเป็นคนยิ้มแย้มแจ่มใส การรู้จักขอบคุณและขอโทษ การมีมารยาทในการรับประทานอาหาร การใช้คำพูด การรู้จักการรอคอยเข้าแถว การรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น การมีมารยาทที่ดีจะช่วยให้เด็กสร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่นได้อย่างราบรื่น
3. ปลูกฝังคุณลักษณะที่ดีเพื่อการอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข เช่น ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความรับผิดชอบ ความมีระเบียบเรียบร้อย การให้ความร่วมมือ การให้เกียรติผู้อื่น การรู้แพ้ รู้ชนะ รู้อภัย เป็นต้น
4. ให้โอกาสลูกได้มีประสบการณ์ทางสังคมกับบุคคลอื่นๆ เช่น ให้ลูก ได้เล่น ได้คบหากับเพื่อนๆ ในละแวกบ้าน ทั้งเพื่อนเพศเดียวกันและเพื่อนต่างเพศ พาลูกไปเข้าสังคมของผู้ใหญ่บ้าง ทั้งในหมู่เครือญาติ และเพื่อนๆ ของบิดามารดา โดยบิดามารดาจะคอยดูแลและแนะนำ ให้ลูกรู้จักเลือกคบเพื่อนที่ดี รู้จักการวางตัว การสมาคมและการสร้างมิตรภาพกับบุคคล ในระดับต่างๆ

สรุปได้ว่า การส่งเสริมพฤติกรรมทางสังคมของเด็กปฐมวัยได้หลายวิธี ที่สามารถมีส่วนช่วยในการพัฒนาและส่งเสริมพฤติกรรมทางสังคมให้กับเด็กได้ อาทิเช่น การจัดสภาพแวดล้อม ให้เอื้อต่อการเรียนรู้ การจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์ต่างๆ รวมไปถึง การชมเชย ให้รางวัล เมื่อเด็กแสดงพฤติกรรมทางสังคมที่เหมาะสม ซึ่งวิธีเหล่านี้ สามารถสร้างพฤติกรรมทางสังคมที่พึงประสงค์ให้กับเด็กได้เป็นอย่างดี

1.2 แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับความมีน้ำใจของเด็กปฐมวัย

แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับความมีน้ำใจ มีนักวิชาการหลายท่านได้ให้แนวคิดไว้ดังนี้

ณรงค์ศักดิ์ ตะละภัก (2529: 98) ได้ให้แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับความมีน้ำใจเรื่องที่ว่า ความมีน้ำใจขึ้นอยู่กับลักษณะนิสัยที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากการเลี้ยงดูและแบบอย่างที่ได้รับมีความเข้าใจในความแตกต่างระหว่างบุคคล รู้จักยับยั้งความสามารถดีเด่น มองคนในแง่ดีมีความรับผิดชอบในภารกิจที่ได้รับมอบหมาย มีความเป็นระเบียบแบบแผน แบ่งเวลาได้ถูกต้อง เป็นคนคล่องแคล่ว กระฉับกระเฉงมองทุกอย่างรอบข้างอย่างฉับไว มีความตื่นตัวอยู่ตลอดเวลา พร้อมทั้งจะรับและเรียนรู้สิ่งแปลกๆ ใหม่ๆ ที่เกิดขึ้นรอบตัวในสังคม

ป.มาหาพันธ์ (2534: 12-13) ได้ให้แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับความมีน้ำใจ ว่าเป็นของมีค่า เพราะเป็นเครื่องหล่อเลี้ยง “พืชไมตรี” ให้งอกงามน้ำใจจึงมีประโยชน์สำหรับผู้อื่น มิใช่มีประโยชน์สำหรับผู้ที่มีการที่จะดูว่าคนใดมีน้ำใจหรือไม่ให้ดูที่นิสัยใจคอ เพราะน้ำใจย่อมแสดงนิสัยใจคอที่แท้จริง คนที่นึกถึงผู้อื่นก่อนเสมอ เมื่อมีความสุขก็นึกถึงผู้อื่นก่อนว่าคนเหล่านั้น จะเป็นสุขเหมือนตนหรือไม่ทำอะไร จึงจะปันความสุขไปให้ผู้อื่นบ้าง เมื่อมีทุกข์ก็คิดว่า ทำอย่างไรผู้อื่นจึงจะไม่ต้องได้รับทุกข์เหมือนตนคนที่รู้จักนึกถึงผู้อื่น เรียกว่า มีน้ำใจ แต่ตรงกันข้ามคนที่มุ่งคิดเฉพาะตนเองเป็นที่ตั้งไม่รู้จักคิดถึงผู้อื่นบ้างเลย เรียกว่า ไม่มีน้ำใจ คนที่ไม่มีน้ำใจ คือ คนใจดำเมื่อได้รับทุกข์หรือตกอับได้รับความลำบาก ย่อมหาคนช่วยเหลือ ได้ยาก คนเราจะอยู่คนเดียวในโลกนี้ไม่ได้ ยิ่งทุกวันนี้ด้วยแล้วสังคมมีบทบาทสำคัญต่อชีวิตไม่น้อย ฉะนั้นที่ที่เราแสดงต่อสังคมจึงเป็นสิ่งสำคัญเช่นกัน อย่างไรก็ตามการเป็นคนมีน้ำใจดูเหมือนจะเป็นคาถาที่ช่วยให้คนเอาตัวรอดได้ เพราะถ้าตนมีน้ำใจต่อใครผู้อื่นก็ย่อมมีน้ำใจต่อตน แต่ถ้าตนไม่มีน้ำใจผู้อื่นก็ย่อมไม่มีน้ำใจให้ตนเช่นกัน การแลกเปลี่ยนน้ำใจต่อกัน เช่นนี้เป็นการกระชับไมตรีให้แน่นแฟ้นเป็นการสร้างเสริมสังคมให้มั่นคง

สมิต อาชนิจกุล (2535: 131-133) ได้ให้แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับความมีน้ำใจ ว่าความมีน้ำใจเป็นเรื่องที่ไม่จำเป็นต้องใช้จ่ายเงินทองอะไรมากมายเราอาจแสดงออก ซึ่งความเมตตากรุณาต่อเพื่อนร่วมโลกโดยการช่วยเหลือเล็กๆ น้อยๆ ก็เป็นการแสดงน้ำใจได้อาการขึ้นรถโดยสารประจำทางวัฒนธรรมดั้งเดิม จะสอนให้สุภาพบุรุษต้องสละที่นั่งให้แก่สตรีเด็กและคนชรา นี่ก็นับว่าเป็นการแสดงน้ำใจหากเราไปเที่ยวในชนบทแถบภาคเหนือหรืออีสานจะพบว่า ชาวบ้านมีน้ำใจเอื้อเฟื้อช่วยเหลือให้เราได้รับประทานอาหารเมื่อถึงเวลาอาหารในแต่ละมื้อหรือ เมื่อเขาทำอาหารได้มากก็จะแบ่งให้บ้านอื่นๆ ในหมู่บ้านนั้นเป็นการแสดงน้ำใจต่อกัน การแสดงน้ำใจจึงไม่ใช่วัดกันได้ด้วยเงินบางคนมีเงินมาก แต่อาจแล้งน้ำใจก็ได้ บางคนเป็นเศรษฐีแต่ตระหนี่ถี่เหนียวไม่ยอมสละเงินโดยไม่ได้รับประโยชน์ตอบแทนคนที่มิมีน้ำใจนั้นเมื่อเห็นคนอื่นได้ดีกว่าก็จะมีมุทิตาจิตแสดงความยินดีด้วยความจริงใจ ความมีน้ำใจยังตรงข้ามกับความเห็นแก่ตัว ผู้ที่มีน้ำใจจะนึกถึงผู้อื่นและจะพยายามช่วยผู้อื่นที่ต่ำต้อยกว่าตัวเองขณะที่คนเห็นแก่ตัว มักคิดแต่ประโยชน์ส่วนตัว กล่าวกันว่ามหาตมะ คานธีผู้นำอินเดีย นั้น ใช้เวลาไปในการแสดง ความมีน้ำใจโดยการไปช่วยชาวบ้านยากจนสร้างบ้าน โดยลงมือทำด้วยตนเองจนมีหลายคน ที่ไม่เข้าใจคิดว่า คานธีใช้เวลาสิ้นเปลืองไปโดย

ไม่ได้รับประโยชน์ไม่คุ้มค่าเขาไม่เข้าใจว่านั่นเป็น การแสดงควมมีน้ำใจของผู้นำประเทศที่มีต่อราษฎรผู้ยากไร้ ซึ่งผลสะท้อนมีให้เห็นทันทีว่า ชาวอินเดียทุกหมู่เหล่าให้ความรักและศรัทธาต่อคานธีประหนึ่งเป็นเทพเจ้าลงมาจุติในโลกมนุษย์ ผู้ประสบความสำเร็จในการดำรงชีวิต ถ้าหากแล้งน้ำใจอย่างเดียวเขาย่อมเป็นคนที่ขาดคุณค่าต่อสังคมที่เขาอยู่

สรุปได้ว่า ความมีน้ำใจเป็นคุณธรรมพื้นฐานสำหรับมนุษย์ เพราะน้ำใจนั้นเป็นของ ที่มีอยู่แล้วในตัวของเราเองทุกคน ไม่ต้องไปซื้อหาหรือขอมาจากใคร และเมื่อเรามอบน้ำใจ ให้แก่ผู้อื่นแล้ว น้ำใจที่มีอยู่ในตัวเราไม่เคยลดลงเลย มีแต่จะเพิ่มขึ้นด้วยความอ้อมเอมใจ ที่ได้ช่วยเหลือ บำเพ็ญประโยชน์ต่อผู้อื่น ทำให้ผู้อื่นรอดพ้นจากความยากลำบากหรือมีความสุขเพิ่มขึ้น คนที่มีน้ำใจให้แก่คนอื่นจะเป็นที่รัก เป็นที่ชื่นชมแก่สังคม อีกทั้งการมีน้ำใจยังช่วยให้ทุกคนอยู่ด้วยกันในสังคมอย่างมีความสุข

1.3 ความหมายของความมีน้ำใจ

ความมีน้ำใจเป็นคุณลักษณะที่สำคัญที่พึงมีในตัวบุคคลและเป็นคุณธรรมที่สำคัญประการหนึ่งสำหรับคนไทย ซึ่งได้มีผู้ให้ความหมายของความมีน้ำใจไว้ดังนี้

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 (2546: 580) ได้ให้ความหมายว่า “น้ำใจ” คือใจแท้ๆ ใจจริง ความจริงใจ เช่น เห็นน้ำใจนัยใจคอ เช่น น้ำใจพ่อ น้ำใจแม่ ความเอื้อเฟื้อ

พรรณราย ทรัพย์ะประภา (2529: 184) ได้ให้ความหมายของ“ความมีน้ำใจ” ว่า ส่วนที่มีเมตตากรุณา ชอบช่วยเหลือผู้อื่นปกป้องคุ้มครองผู้อื่นหรือมีความเห็นอกเห็นใจมีน้ำใจดีต่อผู้อื่นเช่นเดียวกับที่พ่อแม่แสดงต่อลูกผู้บังคับบัญชาที่มีลักษณะเช่นนี้เด่นชัดก็จะมีเมตตาปราณีต่อลูกน้องผู้ให้บริการ ถ้ามีลักษณะเช่นนี้เด่นชัดก็จะให้บริการอย่างเต็มที่เพื่อช่วยเหลือผู้มารับบริการ

พระເຜີ້ຈ ທັດຕະຊີວ (2531: 59-61) ได้ให้ความหมายของความมีน้ำใจใน 2 ลักษณะ คือ ในทางโลกและในทางธรรมในทางโลกความมีน้ำใจหมายถึงพอจะช่วยอะไรใครก็ช่วยไปเถอะ อย่าหวงแรง ธรรมชาติของคนนั้นแปลกยิ่งออกแรงยิ่งได้แรงถ้าไม่อย่างนั้นแล้วนักกีฬาเขาจะวิ่งทำไมโลहितที่บริจาคไปนั้นยอมทำให้เกิดโลहितใหม่ขึ้นมาแทนและมีคุณภาพสูงกว่าเดิมด้วย ถ้าเราแล้งน้ำใจหวงแรงกลัวเหนื่อยกลัวเหงื่อออกกระวังเถอะ ถ้าเหงื่อไม่ออกแล้วมันจะตกในวันคืนดี ก็ทะเลาะออกมาเองแต่ออกมาทางตากลายเป็นน้ำตาเพราะเหตุว่าถึงคราวที่เราต้องการ ความช่วยเหลือจากคนอื่นก็ไม่มีใครเขาให้ความช่วยเหลือถ้าสามารถช่วยได้ก็ช่วยเขาไปไม่ว่าจะช่วยด้วยแรงกายแรงใจหรือแรงทรัพย์ของเราแต่อย่าช่วยเสียจนกระทั่งตัวเองต้องพลอยเดือดร้อน ไปด้วย ในทางธรรมความมีน้ำใจ หมายถึงเป็นผู้มีความกตัญญูรู้คุณคนใครมีอุปการะก็ต้องหาทางไปตอบแทนพระคุณท่านนอกจากตอบแทนผู้มีพระคุณแล้วก็บำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคมในโอกาสอันควรอย่างนี้จึงเรียกว่าเป็นผู้ไม่แล้งน้ำใจต่อศาสนาและสังคม

ทวีศักดิ์ ญาณประทีป; และคนอื่นๆ (2531: 282) ได้ให้ความหมายของคำว่า “น้ำใจ” ไว้ในหนังสือพจนานุกรมเฉลิมพระเกียรติพุทธศักราช 2530 ว่าหมายถึง ใจจริง นัยใจคอ ความเอื้อเฟื้อ

กนก จันทรขจร (2533: 287) ได้ให้ความหมายว่า “น้ำใจ” คือ อุปนิสัยใจคอแท้ๆ ของคนที่รู้จักทะนุถนอมถึงผู้อื่น เรียกว่า มีน้ำใจ ส่วนผู้ที่มุ่งคิดเฉพาะแต่ตนเองเป็นที่ตั้งไม่รู้จักถึงผู้อื่นบ้างเรียกว่า ไม่มีน้ำใจ หรือ ขาดน้ำใจ ผู้ที่มีน้ำใจนั้นเป็นผู้ที่เห็นอกเห็นใจ เห็นผู้อื่นได้รับความทุกข์ความเดือดร้อน ต้องการความช่วยเหลือ ก็รับเป็นภาระให้โดยไม่หวังผลตอบแทน เช่น ลูกให้ที่นั้งแก่เด็ก สตรีคนชรา บนรถประจำทาง เป็นต้น ตามชนบท ชาวบ้านจะช่วยกัน ที่เรียกว่า “ลงแขก” เป็นบ่อเกิดของความสมัครสมานความสามัคคีกัน คนมีน้ำใจย่อมมีคุณธรรม มีจิตสำนึกในความเมตตากรุณา เป็นพื้นฐานที่จะช่วยเหลือเกื้อกูล โดยไม่หวังผลตอบแทน

เอษณีย์ ฉัตรวิทยานนท์ (2537: 47) ได้ให้ความหมายว่า “ความมีน้ำใจ” หมายถึง การแสดงออกทางอารมณ์และความรู้สึกหรือปฏิกิริยาตอบสนองที่มีต่อผู้อื่นอันเป็นลักษณะทางจิตใจในด้านให้ความช่วยเหลือในเวลาผู้อื่นเดือดร้อน ยกโทษเมื่อทำผิดมีเมตตากรุณาแก่ผู้ที่ด้อยโอกาส และการกระทำนี้เต็มไปด้วยความปรารถนาดีรวมทั้งการให้กำลังใจให้แรงบันดาลใจและจิตใจไม่ทรนียงภาพที่ไม่หวังผลตอบแทน

สรุปได้ว่า “ความมีน้ำใจ” หมายถึง การแสดงออกทางอารมณ์และความรู้สึกหรือปฏิกิริยาตอบสนองที่มีต่อผู้อื่นอันเป็นลักษณะทางจิตใจ เพื่อช่วยให้ผู้อื่นในสังคมอยู่กันอย่างมีความสุข

1.4 ลักษณะของผู้ที่มีความมีน้ำใจ

ได้มีผู้ให้ความหมายของลักษณะของผู้ที่มีความมีน้ำใจไว้หลายทัศนะ ไว้ดังนี้

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2540: 15) ได้กำหนดพฤติกรรมที่บ่งชี้ความมีน้ำใจไว้ว่า การช่วยเหลือและปลอบโยนหรือให้กำลังใจ, การแสดงความเอื้ออาทรและชื่นชมยินดีในความดีงามของผู้อื่น, การไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น

โยธิน ศันสนยุท; และจุมพล พูลภัทรชีวิน (2529: 66) ได้กำหนดถึงพฤติกรรมที่บ่งชี้ความมีน้ำใจไว้ดังนี้ พฤติกรรมการให้ความช่วยเหลือ, การให้ความสนใจ, การให้ความรัก

พระเผด็จ ทัดตชีโว (2531: 31) ได้กำหนดถึงองค์ประกอบของความมีน้ำใจไว้ว่า ต้องมีความเสียสละและมีความสามัคคี, โอบอ้อมอารีมีแต่ให้และเห็นแก่ส่วนรวมเป็นหลัก, การเห็นอกเห็นใจกันและใจกว้าง, การมีเมตตากรุณาและ รักผู้อื่น

กนก จันทรขจร (2533: 278) ได้กำหนดถึงคุณลักษณะของคนมีน้ำใจ ไว้ว่า มีมนุษยสัมพันธ์ รู้จักกาลเทศะและโอกาส, ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัว มากกว่าประโยชน์ส่วนรวม, รู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเรา ไม่เห็นแก่ตัว, รู้จักให้อุปการะและปฏิบัติต่อผู้อื่นตามแต่โอกาส, ไม่หวังผลตอบแทน

สมิต อาชวนิจกุล (2535: 133 –134) การฝึกฝนให้เป็นคนมีน้ำใจไว้ว่าคิดถึงหวัอกคนอื่นและแสดงต่อผู้อื่นเหมือนที่เราต้องการให้คนอื่นแสดงต่อเรา จงทำดีต่อคนอื่นโดยไม่หวังผลตอบแทน ไม่ว่าความดีนั้นจะเป็นสิ่งเพียงเล็กน้อยหรือสิ่งที่ยิ่งใหญ่ก็ตาม, จงคิดถึงการให้มากกว่าการได้รับ, เมื่อไปเที่ยวที่ไหนไกลหรือใกล้ก็ตาม ควรมีการฝากมาถึงคนที่เรารู้จักและญาติมิตรของเราอันเป็นการแสดงความมีน้ำใจต่อกัน โดยไม่จำเป็นว่าจะต้องใช้เงินมากมาย จงเสียสละ กำลังทรัพย์ สติปัญญา กำลัง

กาย และเวลา ให้แก่ผู้เดือดร้อนที่ต้องการที่พึ่งพาอาศัยเรา โดยเป็นการกระทำที่ไม่หวังผลตอบแทน จงมีนิสัยเอื้อเฟื้อเจือจานต่อเพื่อนบ้าน จงให้ความรักแก่คนอื่น ๆ และช่วยเหลือเขาเมื่อเขาขอหรือ หรือ เราเห็นว่าเขากำลังต้องการความช่วยเหลือจากเรา

เอษณีย์ ฉัตรวิทยานนท์ (2537: 56) กล่าวถึงคอกซ์ และไฮล์เบริน ว่าได้กำหนดถึงควมมีน้ำใจว่าประกอบด้วย 24 คุณลักษณะไว้ว่า ต้องมีความรู้สึกรักใคร่ไม่ทอดทิ้งกัน, ความรู้สึกสำนึกบุญคุณคน, เกรงใจ, ร่วมมือ, วางใจได้, ให้อภัยไม่ผูกพยาบาท, มีความเป็นมิตร, ใจกว้าง, สุภาพอ่อนโยน, ใจดี, ชอบช่วยเหลือผู้อื่น, กรุณา, เข้าสังคม, ชอบความสงบสุข, มีความรู้สึกรำลึกถึง, สังคมดี, จิตใจอ่อนโยน, เห็นอกเห็นใจผู้อื่น, รอบคอบ, อดทน, ไว้วางใจได้, เข้าใจผู้อื่น, ไม่เห็นแก่ตัว, อ่อน

สรุปได้ว่า ลักษณะควมมีน้ำใจ คือ การช่วยเหลือผู้อื่น ความเห็นใจผู้อื่นและการไม่เห็นแก่ตัว รู้จักการเอาใจเขามาใส่ใจเราและหวังให้ผู้อื่นมีความสุข รวมทั้งไม่เบียดเบียนให้ผู้อื่นเดือดร้อน

1.5 องค์ประกอบของควมมีน้ำใจ

ควมมีน้ำใจเป็นคุณธรรมพื้นฐานของมนุษย์ ซึ่งเราควรได้รับการฝึกฝนและปลูกฝัง ตั้งแต่เด็ก หากเด็กทุกคนฝึกฝนตนเองให้เป็นคนมีน้ำใจ สังคมก็จะน่าอยู่และมีความสงบสุขมากขึ้น ได้อธิบายถึงองค์ประกอบของควมมีน้ำใจ ด้านต่าง ๆ ที่จำเป็นต่อการอยู่ร่วมกันในสังคม ดังนี้

โยธิน ศันสนยุทร และจุมพล พูลภัทรชีวิน (2529: 66) ได้อธิบายถึงองค์ประกอบของควมมีน้ำใจว่า พฤติกรรมการมีน้ำใจประกอบด้วย พฤติกรรมให้ความเอาใจใส่ทั้งหลาย ได้แก่ พฤติกรรม การให้ความช่วยเหลือ การให้ความสนใจ และการให้ความรัก

พระเผด็จ ทตตชีโว (2531: 31) ได้อธิบายถึงองค์ประกอบของควมมีน้ำใจว่า คุณสมบัติของคนดีที่คนทั้งโลกต้องการสามารถจัดคุณลักษณะได้หลายกลุ่ม ดังนี้ กลุ่มที่ 1 คือ ควมมีน้ำใจ จะต้องประกอบด้วยลักษณะของความเสียสละโอปปาติกะมีแต่ให้ เห็นแก่ส่วนรวม มีความสามัคคี เห็นอกเห็นใจ ใจกว้าง มีเมตตากรุณา รักผู้อื่น กลุ่มที่ 2 คือ ความฉลาด ประกอบด้วยความคิดดี ๆ ไม่โลภ รู้ผิดรู้ถูก มีเหตุผลมองโลกในแง่ดี กลุ่มที่ 3 คือ ไม่เป็นพิษต่อผู้ใด ประกอบด้วย การไม่เบียดเบียนใคร ไม่ก้าวร้าวรุนแรง ไม่เกะกะเกราะ จริ่งใจ ซื่อสัตย์ และกลุ่มสุดท้าย คือ มีความอดทน มีความบากบั่น ซึ่งจะเป็นลักษณะหลัก ที่จะแผ่ในททุกหนทุกแห่ง เหมือนควมชื้นที่แผ่อยู่ในทุกที่ แม้ในก้อนหิน

กนก จันทรขจร (2533: 278) กล่าวถึงคุณลักษณะของคนมีน้ำใจ คือ มีมนุษยสัมพันธ์รู้จักกาลเทศะและโอกาส ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนมากกว่าประโยชน์ส่วนรวม รู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเรา ไม่เห็นด้วย รู้จักให้อุปการะและปฏิบัติต่อผู้อื่น ตามแต่โอกาสและไม่หวังผลตอบแทน

เอษณีย์ ฉัตรวิทยานนท์ (2537: 56) ได้อธิบายถึงแนวคิดของคอกซ์ และไฮล์เบริน เกี่ยวกับควมมีน้ำใจ (Nurturance) ว่าประกอบด้วย 24 คุณลักษณะ ดังนี้ ความรู้สึกรักใคร่ ไม่ทอดทิ้งกัน (Affectionate) ความรู้สึกสำนึกในบุญคุณ (Appreciative) เกรงใจ (Considerate) ร่วมมือ

(Cooperative) วางใจให้ (Dependable) ให้อภัยไม่ผูกพยาบาท (Forgiving) มีความเป็นมิตร (Friendly) ใจกว้าง (Generous) สุภาพอ่อนโยน (Gentle) ใจดี (Good-natured) ชอบช่วยเหลือผู้อื่น (Helpful) กรุณา (Kind) พร้อมทั้งจะเข้าสังคม (Outgoing) ชอบความสงบสุข (Peaceable) มีความรู้สึก รำลึกถึง (Sentimental) สังคมดี (Social able) ใจอ่อน (Soft-hearted) เห็นอกเห็นใจผู้อื่น (Sympathetic) รอบคอบ (Thoughtful) อดทน (Tolerant) ไว้วางใจได้ (Trusting) เข้าใจผู้อื่น (Understanding) ไม่เห็นแก่ตัว (Unselfish) และอบอุ่น (Warm) ในทางตรงกันข้าม บุคคลที่ไม่มีน้ำใจ ประกอบด้วย 22 ลักษณะ ดังนี้ ก้าวร้าว (Aggressive) ตัวห่างจากวงสังคม (Aloof) หยิ่งยะโส (Arrogant) เพด็จการใคร่ขจัดใจไม่ได้ (Autocratic) ข่มขืน (Bitter) ชอบเยาะเย้ยถากถางคนอื่น (Cynical) ชอบสงสัย (Distrustful) ชอบโอ้อวด (Egotistical) คอยจับผิดชอบพิพากษ์วิจารณ์ (Fault-finding) ใจแข็งปราศจากความเมตตา (Hard-hearted) วางตัวเป็นศัตรู (Hostile) ใจร้อนไม่อดทน (Impatient) คนไม่ดี ค่อนข้างเฉย (Indifferent) ไม่ยอมผ่อนปรน (Intolerant) หยาบคาย (Rude) เยาะเย้ย (Sarcastic) มุ่งแต่ตนเอง (Self-centered) หาประโยชน์ใส่ตน (Self-seeking) เห็นแก่ตัว (Selfish) หัวสูง บ้าเห่อ (Snobbish) ขี้เหนียว (Stingy) และใจร้าย (Unkind)

สรุปได้ว่า “ความมีน้ำใจ” ได้แก่ การช่วยเหลือผู้อื่น ความเห็นใจผู้อื่น การไม่เห็นแก่ตัวเราควรเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนรวมส่วนตัว การรู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเรา เห็นใจเวลาคนอื่นได้รับอันตรายหรือเจ็บป่วยและการกระทำเหล่านั้นผู้กระทำไม่หวังผลตอบแทนใดๆ ทั้งสิ้น

1.6 วิธีการปฏิบัติตนของผู้ที่มีน้ำใจ

การอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสงบสุข จำเป็นจะต้องเป็นผู้ที่มีน้ำใจ มีไมตรีต่อเพื่อนมนุษย์ และความมีน้ำใจเป็นสิ่งที่ทุกคนทำได้ ด้วยการเอาใจเขามาใส่ใจเรา คิดถึงผู้อื่นและแสดงต่อผู้อื่น เหมือนที่ต้องการให้คนอื่นแสดงต่อตนเอง สามารถทำดีต่อผู้อื่นได้ โดยไม่หวังผลตอบแทน เป็นผู้ให้มากกว่าผู้รับ แสดงน้ำใจกับคนรอบข้าง ช่วยเหลือด้วยความเต็มใจ มีหลายวิธีที่เราสามารถทำได้ มีผู้อธิบายถึงวิธีการปฏิบัติตนของผู้ที่มีน้ำใจ ดังนี้

อาทร จันทรมล. (2544: 25-29) ได้อธิบายถึงวิธีการปฏิบัติตนของผู้ที่มีน้ำใจ ดังนี้

1. สร้างน้ำใจด้วยการมองและยิ้ม ด้วยการมองทุกคนที่พบกันด้วยสายตาที่เป็นมิตร, ยิ้มให้ทุกคนที่พบ, ทำความรู้จักกับคนที่ไม่รู้จัก, โบกมือส่งยิ้มให้เด็กๆ, มองคนในแง่ดี, มองว่าคนเราสามารถเป็นมิตรกันและกัน

2. สร้างน้ำใจด้วยการพูดทักทาย ด้วยการทักทายกับคนอื่น เมื่อพบกัน, สนทนาทักทายกับเพื่อนร่วมงาน

3. สร้างน้ำใจด้วยการฟัง ด้วยการตั้งใจฟังคนอื่นพูด, รับฟังสิ่งที่เขากำลังทำหรือที่เขา กำลังสนใจ

4. สร้างน้ำใจด้วยการพูด ด้วยการใช้คำพูดสุภาพให้ติดปาก คือ ขอขอบคุณ ขอโทษ ดี ช่วย, พูดด้วยคำสุภาพ ไพเราะอ่อนหวาน, พูดชมเชยบุคคลอื่นเป็นประจำ, พูดถึงคนอื่นและหัวหน้า

ผู้บังคับบัญชาในด้านดีกับคนที่เขารู้จัก, รู้จักขัดแย้งโดยไม่ให้เขาเสียหน้าใจ, หาเรื่องพูดคุยกับคนที่ขาดเพื่อน, พูดด้วยเสียงดังพอสมควร, พูดคุยในสิ่งที่เขาสนใจ, หาข่าวเรื่องดีๆ หรือเรื่องคนที่ทำความดีมาคุยกันบ้าง, ไม่พูดหาเรื่องจับผิดคนอื่น, หาทางพูดคุยกับคนที่ไม่เคยรู้จักพูดคุยด้วย, โทรศัพท์หรือเขียนจดหมายไปหาเพื่อนหรือคนที่รู้จักที่ไม่ได้ติดต่อกันเกินหนึ่งปี, ละเว้นการพูดที่ไม่ดีและไม่โกรธ โมโห อย่างน้อยหนึ่งวันต่อสัปดาห์

5. สร้างน้ำใจด้วยการเขียน ด้วยการเขียนจดหมายหรือไปเยี่ยม, เขียนจดหมายหรือส่งบัตรแสดงความขอบคุณ, เขียนจดหมายหรือส่งบัตรแสดงความยินดี, เขียนจดหมายหรือส่งบัตรแสดงความเสียใจ, เขียนคำชมเชยหรือมองรางวัลแก่คนที่ให้บริการดีเป็นพิเศษ, เขียนป้ายเตือนอันตรายติดไว้ในที่เหมาะสม, ดูชื่อเพื่อนเก่าในหนังสือรุ่นหรือรูปญาติในรูปเก่าๆ แล้วเขียนจดหมายต่อโทรศัพท์ หรือส่งบัตรอวยพรปีใหม่

6. สร้างน้ำใจด้วยการปิด ด้วยการปิดเสียงโทรศัพท์มือถือ และเพจ ขณะที่ไม่ควรพูดโทรศัพท์, ปิดหรือหรี่เสียงดัง จากวิทยุโทรทัศน์

7. สร้างน้ำใจด้วยการกระทำ ด้วยการค้นหาให้พบว่าเขาชอบอะไร ต้องการอะไรแล้วทำให้เขามีสิ่งนั้น, เลื่อนจานอาหารไปให้คนอื่นที่เอื้อมไม่ถึง, หาทางปลอบใจที่กำลังมีทุกข์, ทำความประหลาดใจให้แก่บางคน ด้วยการให้ความพยายามเป็นพิเศษในหารหาสิ่งของที่เขากำลังต้องการมาก แต่เขาไม่สามารถหาได้, พยายามทำศัตรูให้กลายเป็นมิตร, ทำความประทับใจ ด้วยการบริการที่เป็นพิเศษกว่าธรรมดา, สนับสนุนการป้องกันปัญหาสังคม

8. สร้างน้ำใจด้วยการช่วยเหลือคนรู้จัก ด้วยการสร้างความสัมพันธ์ในครอบครัว, ช่วยรับคนที่รู้จักกันขึ้นรถ เมื่อจะไปทางเดียวกัน, ทักทาย และทำความรู้จักกับเพื่อนบ้าน, ส่งอาหารหรือผลไม้ไปให้เพื่อนบ้านบ้าง, ให้คนสวนกวาดใบไม้หน้าบ้านของเพื่อนบ้านด้วย, ชวนเพื่อนบ้านหรือลูกของเพื่อนบ้านไปเที่ยว, รับฝากดูแลเด็กเล็กข้างบ้าน, ให้ความสนใจกลุ่มเยาวชนในหมู่บ้าน, ไปเยี่ยมคนแก่ที่อยู่ใกล้บ้าน, จ่ายเงินค่าอาหารหรือเครื่องดื่มให้เพื่อนร่วมงานเป็นครั้งคราว, ช่วยคนขาดแคลน, ตัดหนังสือพิมพ์ส่งไปให้คนรู้จัก, ส่งอาหาร เครื่องดื่ม หรือขนมไปให้เจ้าหน้าที่บริการประชาชน, ซื้อตัวดูภาพยนตร์/ดนตรี/กีฬาหรือหนังสือการ์ตูนให้เด็กข้างบ้าน, เมื่อเห็นว่าของบางอย่างเหมาะสมสำหรับบางคนที่ยังไม่รู้จัก, ส่งหนังสือวารสารที่อ่านแล้วไปให้คนที่เราคิดว่าเขาต้องการ, จ่ายเงินสมัครสมาชิกวารสารที่เหมาะสมส่งไปให้ห้องสมุดโรงเรียนเก่า, หาของฝากหรือของขวัญปีใหม่ไปให้คนที่ติดต่อกันเป็นประจำ, หาของขวัญของฝากให้ลูกน้องหรือผู้ร่วมงาน, มอบจักรยาน ลูกฟุตบอล หรือขลุ่ย แพนพวงหรือเครื่องดนตรี, ชดใช้หนี้ให้ลูกน้องหรือเพื่อนร่วมงาน ที่มีหนี้สินล้นพ้นตัว

9. สร้างน้ำใจด้วยการช่วยเหลือคนไม่รู้จัก ด้วยการช่วยคนที่ประสบพบความยากลำบาก, ส่งเงินและสิ่งของไปช่วยคนที่ประสบสาธารณภัย, บอกเตือนสิ่งผิดปกติของคนอื่น, ช่วยจับประตูที่เปิดเดินออกไปแล้ว, ช่วยชี้ทาง นำทาง ให้คนต่างชาติที่มาถามทาง, ช่วยกำลังหาของที่หาย หาไม่พบ, ช่วยถือของให้คนที่หอบของพะรุงพะรัง, ช่วยคนที่กำลังจะเอื้อมหยิบของ บนชั้นสูงไม่ถึง, ช่วยเข็นรถยนต์ของคนอื่นที่เครื่องเสีย ต้องหลบเข้าข้างทาง, หาดอกไม้หรือของไปฝากคนป่วยที่ไม่รู้จัก,

ช่วยนำคนเจ็บหรือผู้ประสบอุบัติเหตุส่งโรงพยาบาล, ช่วยผายปอดคนตกน้ำ, ช่วยแนะนำงานให้คนตกงาน, แนะนำวิธีประกอบอาชีพหรือฝึกอาชีพให้คนที่ต้องการอาชีพ, จัดงานเชิญเด็ก คนชรา คนพิการ มาสนุกรสหนาวหรือไปเที่ยว, ไปเยี่ยมบ้านแรกรับเด็กอ่อน บ้านราชวิถี บ้านกรุณา บ้านมูทิตาบ้านอุเบกขา, ช่วยป้องกันหรือห้ามปราม คนที่กำลังจะทะเลาะวิวาทโกรธเคืองกัน หรือจะทำร้าย, สนับสนุนช่วยเหลือหน่วยงานที่สร้างประโยชน์ต่อสังคม, จัดกลุ่มอาสาช่วยทำงานส่วนรวมนอกเหนือหน้าที่ปกติ, สนับสนุนช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสทางสังคม

10. สร้างน้ำใจด้วยการให้ การยอม หรือการเสียสละ ด้วยการทำเมื่อเข้าห้องน้ำควรหยิบกระดาษเช็ดอ่างน้ำ หรือเช็ดที่นั่งส้วมให้สะอาดก่อนออกไป, เมื่อเข้าคิวกดเงินจากเอทีเอ็ม จ่ายเงินตามซูเปอร์มาร์เกต, เมื่อขับรถติดอยู่แต่ไม่เร่งรีบมากนัก, เมื่อเข้าคิวเข้าส้วม, ออกเงินซื้ออาหาร, ออกเงินให้คนที่ไม่มีเงินหยอดโทรศัพท์สาธารณะ หรือเข้าส้วมสาธารณะ, หาของขวัญปีใหม่หรือของขวัญวันเกิดให้คนที่ไม่เคยได้รับอะไรเลย เมื่อปีก่อน, ส่งของขวัญให้ คนที่เห็นแก่ตัวไม่คิดถึงคนอื่น, ให้ความเห็นใจ ปลอบใจ คนที่กำลังมีความทุกข์ขลุ่ยใจหาทางออกไม่ได้, บริจาคโลหิต ดวงตา อวัยวะหรือเงิน

11. สร้างน้ำใจด้วยความเกรงใจ ด้วยการทำเมื่อโทรศัพท์ไปถึงใคร ควรถามเขาว่า กำลังยุ่งอยู่หรือเปล่า, เมื่อมีคนโทรศัพท์มาถึงและฝากเลขหมายไว้, ไม่จ้อหรือขอยืม ของรักของหวงของเพื่อน, เมื่อยืมของจากผู้ใด ต้องรีบคืนทันที เมื่อเสร็จงานไม่ต้องรอ

12) เด็กเล็กๆ ก็สามารถมอบน้ำใจให้ผู้อื่นได้ ด้วยการสุภาพ ร่าเริง แจ่มใส, มีมารยาท ดี, รักษาความมีระเบียบวินัย, รักษาความสะอาดห้องน้ำ ทั้งขยะลงถัง, ช่วยทำงานบ้าน, มอบน้ำใจให้ทุกคนในบ้าน, ทำให้พ่อชอบใจ, ทำให้คนแก่ดีใจ, ช่วยทำงานบ้าน, คลายทุกข์ให้คนอื่น, แสดงความห่วงใย, แบ่งปันช่วยเหลือครู เป็นต้น

สรุปได้ว่า วิธีในการมอบน้ำใจให้แก่นักเรียน เริ่มต้นด้วยการมองและยิ้ม ต่อจากนั้นก็ใช้การทักทาย พัง และพูด น้ำใจสามารถส่งถึงกันได้ด้วยการเขียน และการกระทำ ทั้งต่อคนที่รู้จักกันแล้ว และที่ยังไม่รู้จักกัน ไม่ว่าเด็กเล็กหรือผู้ใหญ่ก็ได้

1.7 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความมีน้ำใจ

งานวิจัยในต่างประเทศ

จัสติน (Justice. 1989: 3603) ได้ศึกษาความต้องการการให้ผู้อื่นละความมีน้ำใจของ วัยรุ่นที่มีครรภ์ กลุ่มตัวอย่างคือ วัยรุ่นอายุ 12-17 ปี ที่ไม่ได้แต่งงาน แบ่งเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ 1 เป็นวัยรุ่นที่มีครรภ์ จาก Florence Crittenden Home ซึ่งอยู่ประจำ กลุ่มที่ 2 เป็นวัยรุ่นที่มีครรภ์แต่ไม่ได้อยู่ประจำ และกลุ่มที่ 3 เป็นวัยรุ่นที่ไม่ได้ตั้งครรภ์ เครื่องมือที่ใช้ คือ Personality Questionnaire ผลการศึกษา พบว่า วัยรุ่นที่มีครรภ์อยู่ประจำ และวัยรุ่นที่มีครรภ์ที่ไม่ได้อยู่ประจำ มีความต้องการให้ผู้อื่นเอื้ออาทรมากกว่าวัยรุ่นที่ไม่ได้ตั้งครรภ์ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ วัยรุ่นที่มีครรภ์ไม่ได้อยู่ประจำ และวัยรุ่นที่ไม่ได้ตั้งครรภ์ มีน้ำใจสูงกว่าวัยรุ่นที่มีครรภ์และอยู่ประจำ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

แลงจ์ (Lange. 1989: 3676) ได้ศึกษาตัวแปร 2 ตัวแปร ที่พยากรณ์ความพึงพอใจของผู้หญิง และข้อผูกมัดในสัมพันธภาพที่ใกล้ชิดกับความสำคัญเฉพาะบทบาทที่เกี่ยวกับอำนาจ ความมีน้ำใจ และความไว้วางใจ กลุ่มตัวอย่างแบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่ม 1 เป็นหญิง ที่มีคู่เป็นหญิง และอีกกลุ่มหนึ่งมีคู่เป็นชาย ผลการศึกษาพบว่า เพศชายรายงานว่า ความมีน้ำใจ เป็นสิ่งที่พยากรณ์ถึงความพึงพอใจและข้อผูกมัด ส่วนเพศหญิงรายงานว่า ความมีน้ำใจเป็นสิ่งที่พยากรณ์ทางลบกับความพึงพอใจ

ซาเบิล (Sable. 1989: 5044) ได้ทำการศึกษาลักษณะของการมีไมตรีสัมพันธ์ ความสนิทสนม และความมีน้ำใจ ภายในขอบเขตความเป็นเพื่อนของเด็กก่อนวัยรุ่น 30 คน กลุ่มตัวอย่าง คือ เด็กที่มีอายุ 9-12 ปี ชาย 15 คน หญิง 15 คน เครื่องมือที่ใช้ คือ Thematic Apperception (TAT) และ Network of Relationship Inventory (NRI) ผลการศึกษาพบว่า เพศชายและเพศหญิง มีความแตกต่างในด้านความมีไมตรีสัมพันธ์ ความสนิทสนม และความมีน้ำใจ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ เด็กชายและเด็กหญิงมีความแตกต่างกัน ความสนิทสนม และความมีน้ำใจอย่างไม่มีนัยสำคัญ

โจนส์ (Jones. 1990: 1064) ได้ศึกษาผลของความไม่สบายใจในความโกรธเพศและความมีน้ำใจ ของผู้ให้คำปรึกษาที่มีต่อปฏิกิริยาต่อต้านพฤติกรรมของผู้รับคำปรึกษาที่แสดงความโกรธ กลุ่มตัวอย่าง เป็นผู้ให้คำปรึกษา 46 คน ผลการศึกษาพบว่า ความมีน้ำใจสามารถพยากรณ์ความโกรธของผู้ให้คำปรึกษา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติคือ ผู้ให้คำปรึกษาที่รู้สึกกังวลต่อความโกรธของผู้รับคำปรึกษาให้ความมีน้ำใจสูงขึ้น อายุของผู้ให้คำปรึกษามีความสัมพันธ์กับความมีน้ำใจ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ คือ ผู้ให้คำปรึกษาที่อายุน้อยมีความมีน้ำใจมากกว่า

กรีนแอก (Gryvnak. 1991: 2810) ได้ศึกษาการรับรู้ของวัยรุ่นชายและวัยรุ่นหญิงที่มีการยอมรับอุปนิสัยส่วนตัวของทั้ง 2 เพศ 5 ลักษณะ คือ ความก้าวร้าว ความมีอำนาจ ความมีน้ำใจ ความเป็นอิสระ และความมีไมตรีสัมพันธ์ กลุ่มตัวอย่างเป็นอาสาสมัครวัยรุ่นชายและหญิง จากรัฐแคลิฟอร์เนียตอนใต้ เครื่องมือที่ใช้ คือ The Adjective Check List (ACL) ผลการศึกษาพบว่า วัยรุ่นชาย มีการยอมรับอุปนิสัยส่วนตัวของทั้ง 2 เพศ ไม่แตกต่างกันและมีคะแนนใกล้เคียงกับเกณฑ์ วัยรุ่นหญิงมีการยอมรับอุปนิสัยส่วนตัวของเพศหญิงไม่แตกต่างและมีคะแนนใกล้เคียงกับเกณฑ์ ส่วนการยอมรับที่มีอุปนิสัยของเพศชาย มีความแตกต่างอย่าง มีนัยสำคัญทางสถิติ และแสดงว่าการรับรู้ของเพศหญิงที่มีต่อเพศชายมีลักษณะในทางลบและไม่พอใจ

งานวิจัยในประเทศ

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2540) ได้สร้างคู่มือและสื่อการพัฒนาจิตพิสัยในระบบการเรียนการสอนเรื่องความมีน้ำใจซึ่งมีเครื่องมือในการวัดความมีน้ำใจ 2 ลักษณะคือแบบบันทึกความมีน้ำใจ (สำหรับนักเรียน) และแบบวัดการปฏิบัติตนที่แสดงถึงความมีน้ำใจ (สำหรับนักเรียน) โดยมีคุณลักษณะย่อย 5 ลักษณะคือการช่วยเหลือการ

ปลอมโยนหรือให้กำลังใจการแสดงความเอื้ออาทรการชื่นชมในความดีงามของผู้อื่นและการไม่เบียดเบียนตนและผู้อื่น

ชรัยีนาท จิตต์บรรเทา (2538) ได้เปรียบเทียบผลของการใช้สถานการณ์จำลองและการณีตัวอย่างที่มีต่อความมีน้ำใจของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนวัดบ่อ(นันทวิทยา) อำเภอปากเกร็ดจังหวัดนนทบุรีซึ่งวัดคุณลักษณะที่พึงประสงค์ด้านความมีน้ำใจโดยใช้เครื่องมือในการวัดความมีน้ำใจเป็นแบบสอบถามความมีน้ำใจ (สอบถามนักเรียน) ประเภทสถานการณ์ 3 ตัวเลือกมีน้ำหนัก 0-2 คะแนนโดยมีคุณลักษณะย่อย 3 ลักษณะคือการให้ความช่วยเหลือการไม่เห็นแก่ตัวและเห็นอกเห็นใจผู้อื่น

อาคม หงษ์ทอง (2539) ได้ศึกษาผลของกิจกรรมกลุ่มที่มีต่อความมีน้ำใจของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านแบนชะโดเขตมีนบุรีกรุงเทพมหานครซึ่งวัดคุณลักษณะที่พึงประสงค์ด้านความมีน้ำใจโดยใช้เครื่องมือในการวัดความมีน้ำใจมี 3 ลักษณะคือแบบประเมินความมีน้ำใจ (สอบถามครูประจำชั้นและครูผู้สอน) แบบสอบถาม “ใครเอ่ย” (สอบถามนักเรียน) และแบบบันทึกความมีน้ำใจ (ผู้วิจัยและผู้ช่วยวิจัยสังเกตความมีน้ำใจของนักเรียน) ซึ่งมีคุณลักษณะย่อย 3 ลักษณะคือการให้ความช่วยเหลือผู้อื่นการไม่เห็นแก่ตัวและความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น

สุกัญญา ภูริยะพันธ์ (2540) ได้เปรียบเทียบผลของการให้คำปรึกษาเป็นกลุ่มและรายบุคคลตามทฤษฎีเผชิญความจริงที่มีต่อความมีน้ำใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนศรีอยุธยากรุงเทพมหานครซึ่งวัดคุณลักษณะที่พึงประสงค์ด้านความมีน้ำใจโดยใช้เครื่องมือในการวัดความมีน้ำใจเป็นแบบสอบถามความมีน้ำใจ (สอบถามนักเรียน) ประเภทสถานการณ์ 3 ตัวเลือกมีน้ำหนัก 0-2 คะแนนโดยมีคุณลักษณะย่อย 3 ลักษณะคือการให้ความช่วยเหลือเพื่อนการไม่เห็นแก่ตัวและเห็นอกเห็นใจเพื่อน

ถวิลวัลย์ อัมรินทร์ (2543) ได้ศึกษาความมีน้ำใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนมหิตลวิทยานุสรณ์จังหวัดนครปฐมซึ่งวัดคุณลักษณะที่พึงประสงค์ด้านความ มีน้ำใจโดยใช้เครื่องมือในการวัดความมีน้ำใจเป็นแบบสอบถามความมีน้ำใจ(สอบถามนักเรียน) ประเภทสถานการณ์ 3 ตัวเลือกมีน้ำหนัก 0-2 คะแนนโดยมีคุณลักษณะย่อย 3 ลักษณะคือการให้ความช่วยเหลือผู้อื่นการไม่เห็นแก่ตัวและเห็นอกเห็นใจผู้อื่นแบบวัดที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นมานั้นเป็นแบบวัดประเภทสถานการณ์ได้นำลักษณะของความมีน้ำใจตามแนวคิดของสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติซึ่งวัดคุณลักษณะย่อย 5 ลักษณะคือการช่วยเหลือการปลอมโยนหรือให้กำลังใจการแสดงความเอื้ออาทรการชื่นชมในความดีงามของผู้อื่นและการไม่เบียดเบียนตนและผู้อื่น

กลีนประทุม แสงสุระ (2550) ได้ศึกษาการสร้างแบบวัดคุณลักษณะที่พึงประสงค์ด้านความมีน้ำใจนักกีฬาของนักเรียนระดับช่วงชั้นที่ 2 จำนวน 854 คน ผลการวิจัย พบว่า 1. ความเที่ยงตรงเชิงพิณิจ แบบวัดความมีน้ำใจนักกีฬาที่ผ่านการพิจารณามีค่าดัชนีความสอดคล้องจากการพิจารณาของเชี่ยวชาญ อยู่ระหว่าง .60 ถึง 1.00 2. ค่าอำนาจจำแนก แบบวัดความมีน้ำใจนักกีฬา มีค่าอำนาจจำแนกตั้งแต่ .2244 ถึง .5627 3. ค่าความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้าง แบบวัดความมีน้ำใจ

นักกีฬามีค่าความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้างจากการหาสหสัมพันธ์ของคะแนน แบบวัดความมีน้ำใจนักกีฬาที่สร้างขึ้นกับแบบวัดความมีน้ำใจนักกีฬาที่มีคุณภาพ เท่ากับ .733 4. ค่าความเชื่อมั่น แบบวัดความมีน้ำใจนักกีฬามีความเชื่อมั่นรายด้าน ตั้งแต่ .542 ถึง .660 และมีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับ เท่ากับ .892 5. ผลการเปรียบเทียบความมีน้ำใจนักกีฬาด้วยการวิเคราะห์ความแปรปรวนสองทาง (Two-Way Analysis of Variance) จำแนกตามระดับชั้น พบว่าความมีน้ำใจนักกีฬาของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 และชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีระดับความมีน้ำใจนักกีฬาแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ และความมีน้ำใจนักกีฬาอยู่ในระดับปานกลางทุกชั้น ส่วนผลการเปรียบเทียบความมีน้ำใจนักกีฬาจำแนกตามสถานภาพการเป็นนักกีฬาพบว่านักเรียนที่เป็นนักกีฬาและไม่เป็นนักกีฬา มีระดับความมีน้ำใจนักกีฬาแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยนักเรียนที่เป็นนักกีฬาจะมีระดับความมีน้ำใจนักกีฬา สูงกว่านักเรียนที่ไม่เป็นนักกีฬา ผลปฏิสัมพันธ์ที่เกิดจากการส่งผลร่วมกันของตัวแปรระดับชั้นและสถานภาพการเป็นนักกีฬาของนักเรียนต่อความมีน้ำใจนักกีฬา พบว่า ไม่มีผลปฏิสัมพันธ์ที่เกิดจากตัวแปรระดับชั้นและสถานภาพการเป็นนักกีฬา

โสภารรณ ทองคำ (2551) ได้ศึกษาคูณลักษณะที่พึงประสงค์ ด้านความมีน้ำใจ ของนักเรียนช่วงชั้นที่ 3 ของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในกลุ่มวิภาวดี สังกัดกรุงเทพมหานคร จำนวน 382 คน ผลการวิจัยพบว่า 1. นักเรียนช่วงชั้นที่ 3 ของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในกลุ่มวิภาวดีมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ด้านความมีน้ำใจอยู่ในระดับปานกลาง 2. นักเรียนที่มีระดับชั้นแตกต่างกัน มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ด้านความมีน้ำใจแตกต่างกันอย่าง มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยคุณลักษณะที่พึงประสงค์ด้านความมีน้ำใจของนักเรียนสูงขึ้นตามระดับชั้นเรียนที่ศึกษา 3. นักเรียนที่ได้รับวิธีการอบรมเลี้ยงดูแตกต่างกัน มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ด้านความมีน้ำใจแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยนักเรียนที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ด้านความมีน้ำใจสูงกว่านักเรียนที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบปกป้องคุ้มครองมากเกินไปและแบบปล่อยปละละเลย ตามลำดับ และนักเรียนที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบปกป้องคุ้มครองมากเกินไป มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ด้านความ มีน้ำใจสูงกว่า นักเรียนที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลย 4. ไม่พบปฏิสัมพันธ์ระหว่าง ตัวแปรระดับชั้นเรียนกับวิธีการอบรมเลี้ยงดู ที่ส่งผลต่อคุณลักษณะที่พึงประสงค์ด้านความมีน้ำใจของนักเรียนช่วงชั้นที่ 3

สุพนิต อธิธิวุฒิ (2555) ได้ศึกษาคูณลักษณะที่เป็นความจริงด้านความมีน้ำใจนักกีฬาของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในเขตธนบุรี ปีการศึกษา 2544 จำนวน 400 คน ผลการวิจัยพบว่า 1. คุณลักษณะที่เป็นจริงด้านความมีน้ำใจนักกีฬาอยู่ในระดับปานกลาง มีคะแนนเฉลี่ยรวม เท่ากับ 3.81 โดยแบ่งชายและหญิงดังนี้ 1.1 คุณลักษณะที่เป็นจริง ด้านความมีน้ำใจนักกีฬาของนักเรียนชายอยู่ในระดับปานกลาง มีคะแนนเฉลี่ยรวม เท่ากับ 3.71 1.2 คุณลักษณะที่เป็นจริงด้านความมีน้ำใจนักกีฬาของนักเรียนหญิงอยู่ใน ระดับปานกลาง มีคะแนนเฉลี่ยรวม เท่ากับ 3.91 2. ผลการเปรียบเทียบคุณลักษณะที่เป็นจริงด้านความมีน้ำใจนักกีฬาระหว่างนักเรียนชายและนักเรียนหญิง โดยใช้สถิติ t-test พบว่าไม่แตกต่างกัน

2. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเล่นบทบาทสมมติ

2.1 ความหมายของการจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัย

การจัดประสบการณ์เพื่อส่งเสริมพัฒนาทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ ด้านร่างกาย ด้านอารมณ์ สังคม และสติปัญญา มีผู้ให้ความหมายเกี่ยวกับการจัดประสบการณ์ของเด็กปฐมวัย ไว้ดังนี้

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาประถมศึกษา (2540: 24) ได้ให้ความหมายว่า เป็นการ จัดโดยยึดหลักการอบรมเลี้ยงดูและให้การศึกษาแก่เด็กอายุ 3-6 ปี ทั้งเด็กปกติ เด็กด้อยโอกาสและ เด็กพิเศษเพื่อให้เด็กพัฒนาทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา ผ่านกิจกรรมการเล่นที่เหมาะสมกับวัย และความแตกต่างระหว่างบุคคลโดยบุคคลที่มีความรู้ความเข้าใจในการจัด การศึกษาระดับก่อนประถมศึกษาและเป็นความร่วมมือระหว่างบ้านสถานศึกษาและชุมชน ที่มุ่งจะ พัฒนาให้เหมาะสมกับวัย และมีความแตกต่างของแต่ละบุคคลทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา ครอบคลุมประสบการณ์สำคัญที่เด็กได้รับ 9 ประการ ได้แก่ การ สื่อสารความคิดที่เป็นการกระทำ การใช้ภาษา การเรียนรู้ทางสังคม การเคลื่อนไหว ดนตรี การ จำแนก เปรียบเทียบ จำนวน มิติสัมพันธ์ และเวลา สิ่งสำคัญในการจัดประสบการณ์ คือ ยึดเด็กเป็น ศูนย์กลาง จัดให้สอดคล้องเหมาะสมกับวัย ความสนใจ ความต้องการความแตกต่างระหว่างบุคคลใน บรรยากาศที่อบอุ่นต่อการเรียนรู้โดยใช้บูรณาการ ผ่านการเล่นอย่างหลากหลายเป็นประสบการณ์ ตรงที่เด็กมีโอกาสให้พ่อแม่ผู้ปกครองชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนา

สิริมา ภิญโญนนตพงษ์ (2538: 13) ได้ให้ความหมายว่า การจัดประสบการณ์สำหรับเด็ก ปฐมวัยมีในหลายลักษณะ คือ สิ่งที่เกิดขึ้นในโรงเรียนเนื่องจากความต้องการของเด็กมวล ประสบการณ์ทั้งหมดของเด็กในโรงเรียนแผนสำหรับการสอน งานวิชาการต่างๆ โปรแกรม การศึกษา

กุลยา ตันติผลาชีวะ (2542: 17) ได้ให้ความหมายว่า การจัดการศึกษาปฐมวัย หมายถึง การจัดการศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัยที่มีอายุแรกเกิดถึงอายุ 8 ปี การศึกษาอนุบาลเป็นการศึกษาเพื่อ ส่งเสริมพัฒนาการทางร่างกาย ความคิด สติปัญญา สังคมและอารมณ์

เยาวพา เดชะคุปต์ (2542: 14) ได้ให้ความหมายว่า การศึกษาปฐมวัย หมายถึงการจัด การศึกษาสำหรับเด็กที่มีอายุตั้งแต่แรกเกิดจนถึง 6 ปี ซึ่ง bloom กล่าวว่า 50 เปอร์เซ็นต์ของ สติปัญญามนุษย์จะเริ่มพัฒนาขึ้นในช่วง 4 ปีแรกของชีวิตอีก 30 เปอร์เซ็นต์จะพัฒนาขึ้นในช่วงต่อไป

สรุปได้ว่า การจัดประสบการณ์ หมายถึง การจัดกิจกรรม สื่อวัสดุอุปกรณ์และสภาพ แวดล้อมให้กับเด็กเพื่อให้เกิดทักษะการเรียนรู้ โดยการลงมือปฏิบัติ โดยใช้ประสาทสัมผัสทั้งห้า เพื่อ ส่งเสริมพัฒนาการทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา

2.2 หลักการจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัย

นักการศึกษาได้กล่าวถึงหลักการจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัยว่าควรคำนึงถึง ตัว เด็กเป็นหลักและครูควรเตรียมประสบการณ์ที่เร้าความสนใจและความยากง่ายใน แต่ละ

ประสบการณ์ ทั้งนี้เพราะเด็กมีความสนใจก็จะตั้งใจทำกิจกรรมและมีความสุขสนุกสนาน อันจะช่วยด้านอารมณ์และจิตใจของเด็กและเพื่อให้เด็กพัฒนาในทุกด้าน ไว้ดังนี้

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2539: 11-12) ได้กล่าวถึงหลักการจัดประสบการณ์ไว้ดังนี้

1. จัดประสบการณ์ในรูปแบบบูรณาการ โดยคำนึงพัฒนาการทุกด้าน
 2. จัดกิจกรรมให้สอดคล้องกับจิตวิทยาพัฒนาการ เพื่อสนองความต้องการและความสามารถในการเรียนรู้ของเด็ก
 3. จัดกิจกรรมการเล่นหลากหลาย เพื่อให้เด็กมีโอกาสได้เลือกเล่นตามความสนใจความต้องการและความแตกต่างของเด็กแต่ละคน
 4. จัดกิจกรรมยึดเด็กเป็นสำคัญ โดยคำนึงถึงความสนใจ ความต้องการ และความแตกต่างของเด็กแต่ละคน
 5. จัดกิจกรรมที่มีความสมดุล ทั้งกิจกรรมที่เด็กริเริ่ม ใช้กล้ามเนื้อใหญ่และกล้ามเนื้อเล็กในห้องเรียนและนอกห้องเรียน เคลื่อนไหวและสงบ
 6. จัดกิจกรรมให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม วัฒนธรรมตามท้องถิ่น และสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้
 7. จัดกิจกรรมให้เด็กมีจิตสำนึกในความรับผิดชอบต่อตนเองและส่วนรวมธรรมชาติและท้องถิ่น
 8. ให้เด็กมีนิสัยรักการทำงาน มีส่วนร่วมในการวางแผน ลงมือปฏิบัติและบอกผลการปฏิบัติกิจกรรมของตนเองและผู้อื่น
 9. จัดสภาพแวดล้อมภายในห้องเรียนให้มีมุมเล่นหรือมุมประสบการณ์ให้เด็กมีโอกาสเล่นร่วมกับผู้อื่น
 10. จัดสภาพแวดล้อมและบรรยากาศให้มีความอบอุ่นเป็นกันเอง เน้นให้เด็กมีความสุขในการร่วมกิจกรรม
 11. จัดกิจกรรมให้เด็กได้ใช้กล้ามเนื้อเล็ก กล้ามเนื้อใหญ่ ผักปลาประสาทสัมผัสระหว่างตา กับมือ ให้เด็กได้มีโอกาสช่วยเหลือตนเองเลือกกิจกรรมต่างๆ ตามความสนใจและความสามารถของเด็กและควรมีวัสดุ อุปกรณ์ให้เด็กได้สังเกต สัมผัส สืบค้น ค้นคว้า ทดลองและแก้ปัญหาด้วยตนเอง
- พัฒนา ชัยพงษ์ (2531: 7) ได้เสนอหลักการจัดประสบการณ์หรือกิจกรรมไว้ดังต่อไปนี้
1. เป็นการปูพื้นฐานให้เด็กโดยคำนึงถึงความสามารถและความเหมาะสมกับวัยของเด็กเป็นหลัก การจัดกิจกรรมปูพื้นฐานทักษะทางการเรียนรู้เป็นการฝึกการใช้ประสาทสัมผัสทั้งห้า เช่น การมอง การดม การฟัง การชิมรส และการสัมผัส
 2. บูรณาการประสบการณ์เข้าด้วยกัน การจัดการศึกษาปฐมวัยไม่ได้แบ่งเป็นรายวิชาแต่จัดรวมกันเป็นหน่วยประสบการณ์ โดยแต่ละหน่วยจะประมวลทุกรายวิชาให้เด็กเรียนรู้
- วารภรณ์ รักวิชัย (2542: 159) ได้กล่าวว่า กิจกรรมที่จะทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้สูงสุดนั้นจะต้องจัดกิจกรรมที่เด็กสนใจ ลงมือค้นคว้ากระทำด้วยตนเอง โดยที่ครูเป็นผู้ชี้แนะและสนับสนุน

คอยช่วยเหลือในขณะที่เด็กทำกิจกรรมที่เหมาะสมกับวัย กิจกรรมที่จะจัดจะต้องสอดคล้องกับพัฒนาการทุกด้านทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคมและสติปัญญาและ ประสบการณ์ตรงจากการเล่น ลงมือปฏิบัติจริงและมีการกระทำร่วมกับผู้อื่น โดยเฉพาะกลุ่มเพื่อน

เยาวภา เดชะคุปต์ (2542: 115) ได้กล่าวว่า หลักการจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัยมีดังนี้

1. ประสบการณ์การเรียนรู้ควรสอดคล้องกับพัฒนาการของผู้เรียน
2. ประสบการณ์การเรียนรู้ควรจัดให้เหมาะสมกับความสนใจและความต้องการของผู้เรียน
3. ประสบการณ์การเรียนรู้ควรจัดให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของสิ่งที่เรียนและควรให้ผู้เรียนได้มีโอกาส คิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น เป็นผู้ที่มีคุณธรรม
4. ประสบการณ์ที่จัดควรเป็นสิ่งที่มีความหมายต่อตัวผู้เรียน กล่าวคือ เป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับผู้เรียน เป็นประโยชน์ต่อตัวผู้เรียนและใช้ได้ในชีวิตประจำวัน
5. กิจกรรมที่นำมาใช้ในการจัดประสบการณ์ควรมีวิธีจูงใจ ได้รับความสนใจของผู้เรียนไม่ให้ซ้ำซาก ควรให้ผู้เรียนเกิดความสนุกสนานเน้นการปฏิบัติและได้ร่วมกิจกรรมมากที่สุด
6. ควรหาแนวทางในการประเมินที่เหมาะสม

สรุปได้ว่า หลักในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ของเด็กปฐมวัยนั้น ต้องคำนึงถึงความสามารถ ความเหมาะสมและความสนใจของเด็ก กิจกรรมที่จัดจะต้องมีความสอดคล้องกับพัฒนาการทั้งทางร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่จะเรียนและเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับตัวผู้เรียนที่จะสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน ซึ่งผู้เรียนจะได้รับประสบการณ์ตรงจากการเล่น การลงมือปฏิบัติจริง กาคิดค้น การแสดงออก

2.3 การจัดกิจกรรมการเล่นสำหรับเด็กปฐมวัย

การเล่นเป็นกิจกรรมที่เป็นหัวใจและมีความสำคัญยิ่งในวัยเด็ก ธรรมชาติของเด็กจะชอบเล่น การเล่นนอกจากจะเป็นการสนองความต้องการทางจิตใจ คือ เกิดความสนุกสนานแล้ว การเล่นยังเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตเด็ก ในขณะที่เด็กเล่นเขาไม่สนใจสิ่งอื่นใดที่อยู่รอบตัวเลย ขณะที่เด็กเล่นนั้นจะเกิดการเรียนรู้ไปพร้อมๆ กัน อีกทั้งเป็นเปิดโอกาสให้เด็กได้รับประสบการณ์จากสิ่งที่เด็กพอใจโดยผ่านประสบการณ์ตรงที่เป็นรูปธรรมไปหานามธรรม มีนักวิชาการได้อธิบายเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเล่นสำหรับเด็กปฐมวัยไว้หลายท่าน ดังนี้

จรัส พรหมคำตัน (2529: 136-138) อธิบายว่า การจัดกิจกรรมการเล่นของเด็กนับว่าเป็นส่วนที่สำคัญที่สุดในการพัฒนาทางสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งเด็กในวัยเด็กตอนต้น นับว่าได้ใช้เวลาว่างส่วนใหญ่ไปสำหรับการเล่น ไม่มีระยะใดของพัฒนาการที่เด็กจะใช้เวลาเล่นมากเท่ากับระยะวัยเด็กตอนต้น การเล่นจึงเป็นกิจกรรมที่แสดงถึงความคิด ความฉลาดและ การสร้างสรรค์ ความสนุกจากการเล่นนั้นเกี่ยวโยงไปถึงความสามารถในการจัด ตัดแปลง และปรับปรุงสิ่งแวดล้อมให้

ลักษณะที่เขาต้องการการเล่นนั้นเกิดจากการสมัครใจของเด็กโดยแท้ เป็นการแสดงถึงการรับรู้ของเด็กแต่ละคนซึ่งจะแสดงออกมาอย่างแตกต่างตามลักษณะการรับรู้ที่ไม่เหมือนกัน

สรุปได้ว่า การจัดกิจกรรมการเล่นของเด็กปฐมวัย เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมพัฒนาการทางด้านสังคม เพราะการเล่นเป็นธรรมชาติของเด็กที่มีความต้องการที่จะเล่น เพื่อเป็นการสนองความต้องการ และความพึงพอใจของตน การเล่นจึงเป็นกิจกรรมที่แสดงถึงความคิด ความฉลาดและการสร้างสรรค์ ความสนุกจากการเล่นยังทำให้เราทราบถึงการรับรู้ของเด็กแต่ละคนอีกด้วยว่ามีการรับรู้มากน้อยเพียงใด

2.4 การเล่นบทบาทสมมติของเด็กปฐมวัย

2.4.1 ความหมายของการเล่นบทบาทสมมติ

การเล่นบทบาทสมมติส่งผลต่อพัฒนาการในทุกด้านของเด็ก คือด้านร่างกายอารมณ์สังคม สติปัญญา รวมถึงด้านจิตใจด้วย ทั้งนี้ การเล่นบทบาทสมมติเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เด็กค้นพบตัวเอง เข้าใจตนเอง และสามารถมองภาพอนาคตของตนเองได้ด้วย สิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งสำหรับการเล่นบทบาทสมมติคือ ช่วยเสริมสร้างจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์ ซึ่งมีความสำคัญอย่างมากสำหรับเด็ก นักการศึกษาและผู้รู้หลายท่านได้นิยามความหมายของ การเล่นบทบาทสมมติไว้ดังนี้

เพ็ญพิมล คุศิริวิเชียร (2537: 93) ได้ให้ความหมายว่า เป็นการสอนที่หยิบยกเอาเหตุการณ์ ประเด็น หรือปัญหาที่เกิดขึ้นให้นักเรียนศึกษา โดยให้ผู้เรียนเข้าไปเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์นั้นๆ เพื่อจะได้เข้าใจถึงสภาพการณ์ที่เกิดขึ้น เข้าใจปัญหาในเหตุการณ์นั้นๆ และสามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นด้วย

สุพิน บุญชูวงศ์ (2538: 69) ได้ให้ความหมายว่า วิธีสอนที่ใช้บทบาทสมมติขึ้นจากความเป็นจริงมาเป็นเครื่องมือในการสอนโดยที่ครูสร้างสถานการณ์สมมติและบทบาทขึ้นมาให้นักเรียนได้แสดงออกตามที่ตนคิดว่าควรจะเป็น มีการนำการแสดงออกทั้ง ทางความรู้ ความคิด และพฤติกรรมของผู้แสดงมาใช้เป็นพื้นฐานในการให้ความรู้และ สร้างความเข้าใจให้แก่นักเรียนในเรื่องความรู้สึกและพฤติกรรมและปัญหาต่างๆ ได้เหมาะสม

พล แสงสว่าง (2538: 107) ได้ให้ความหมายว่า การแสดงบทบาทสมมติในสถานการณ์ที่สมมติขึ้น เทียบเคียงกับสถานการณ์ที่เป็นจริง ตามที่ผู้แสดงเข้าใจ เพื่อให้ผู้ดูเข้าใจว่าอะไรเกิดขึ้น โดยมีเหตุการณ์แวดล้อมอย่างไร บทบาทสมมติเป็นเครื่องมือและวิธีการอย่างหนึ่งที่ใช้ในการสอน เพื่อให้ผู้เรียนได้มีความเข้าใจอย่างลึกซึ้งในเรื่องที่เรียน โดยผู้สอนสร้าง สถานการณ์สมมติ และ บทบาทสมมติขึ้นมาให้ผู้เรียนได้แสดงออกตามที่ตนคิดว่า ควรจะเป็นและถือเอาการแสดงออกทั้ง ทางความรู้และพฤติกรรมของผู้เรียน มาเป็นข้ออภิปรายเพื่อการเรียนรู้ ทั้งนี้เพื่อฝึกให้ผู้เรียน ได้ทดลองและเรียนรู้ที่จะปรับพฤติกรรมของตนอย่างมีประสิทธิภาพ ในสภาวะต่างๆ

ญาดาพนิต พิณกุล (2539: 265) ได้ให้ความหมายว่า วิธีการอย่างหนึ่งซึ่งใช้สอนเพื่อให้ผู้เรียนได้มีความเข้าใจอย่างลึกซึ้งในเรื่องที่เรียน โดยผู้สอนสร้างสถานการณ์สมมติ และบทบาทสมมติขึ้นมา ให้ผู้เรียนได้แสดงออกตามที่ตนคิดว่า ควรจะเป็นและถือเอาการแสดงออกทั้งความรู้ ความคิดและพฤติกรรมของผู้แสดงมาเป็นข้ออภิปรายเพื่อการเรียนรู้ การแสดงบทบาทสมมติเป็นการฝึกให้ผู้แสดงได้ประสบกับสถานการณ์จริงในสภาพของการสมมติขึ้นมา ทั้งนี้เพื่อให้ผู้เรียนได้เข้าไปเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นทำให้เรียนรู้และเข้าใจที่จะปรับพฤติกรรมของตน ที่ควรเป็นในสภาวะต่างๆ ซึ่งผู้เรียนได้รู้จักตัดสินใจในสถานการณ์ของการสมมติฐานนั้นๆ

วิจิต สุรัตน์เรืองชัย (2540: 92) ได้ให้ความหมายว่า การให้นักเรียนแสดงบทบาทต่างๆ ตามที่สมมติขึ้น เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ตามจุดมุ่งหมายของบทเรียน

วันเพ็ญ วรรณโกมล (2544: 66) ได้ให้ความหมายว่า เป็นวิธีการที่ผู้สอนสร้างสถานการณ์สมมติ และบทบาทสมมติขึ้นมาให้ผู้เรียนได้แสดงความรู้สึก นึกคิด อารมณ์ จากสภาพการณ์ที่สมมติขึ้นมา ซึ่งอาจเตรียมการมาก่อนหรือไม่ได้เตรียมการมาก่อน เมื่อจบการแสดงบทบาทสมมติแล้วต้องมีการอภิปรายเกี่ยวกับบทบาทตามความรู้สึกนึกคิดของผู้แสดง ผู้ดูและ มีการสรุปผลของการแสดงบทบาทนั้นด้วย จากความรู้สึก อารมณ์ และเหตุผลของบุคคลที่ตน สวมบทบาทตลอดจนการแก้ปัญหาและตัดสินใจภายใต้สภาพการณ์ที่สมมติ

ทิศนา ขัมมณี (2553: 358) ได้ให้ความหมายว่า กระบวนการที่ผู้สอนใช้ในการช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด โดยการให้ผู้เรียนสวมบทบาทในสถานการณ์ ซึ่งมีความใกล้เคียงกับความเป็นจริง และแสดงออกตามความรู้สึกนึกคิด ของตน และนำเอา การแสดงออกของผู้แสดง ทั้งทางด้านความรู้ ความคิด ความรู้สึกและพฤติกรรมที่สังเกตพบ มาเป็นข้อมูลในการอภิปราย เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามจุดประสงค์

สรุปได้ว่า การเล่นบทบาทสมมติ เป็นการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแบบหนึ่งที่สามารถทำให้ผู้เรียนมีความเข้าใจในบทเรียนมากยิ่งขึ้น โดยวิธีการแสดงจะเป็นการสมมติบทบาทหรือสถานการณ์ในการแสดงขึ้นมา เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีประสบการณ์กับสถานการณ์จริง ในสภาพสมมติของการสมมติขึ้นมา ทั้งนี้เพื่อฝึกให้ผู้เรียนได้ทดลองและเรียนรู้ที่จะปรับพฤติกรรมของตนอย่างมีประสิทธิภาพในสภาวะต่างๆ มากยิ่งขึ้น

2.4.2 ความมุ่งหมายในการเล่นบทบาทสมมติ

การแสดงบทบาทสมมติ เป็นวิธีการที่มุ่งช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้การเอาใจเขามาใส่ใจเราเกิดความเข้าใจในความรู้สึกและพฤติกรรมทั้งของตนเองและผู้อื่นหรือเกิดความเข้าใจใน เรื่องต่างๆ เกี่ยวกับบทบาทสมมติที่ตนแสดง มีนักวิชาการกล่าวถึงจุดมุ่งหมายใน การเล่นบทบาทสมมติไว้ดังนี้

ศุภวดี บุญญวงศ์ (2527: 98) กล่าวถึงจุดมุ่งหมายในการเล่นบทบาทสมมติว่า เพื่อฝึกให้สมาชิกมีความรู้สึกเห็นอกเห็นใจผู้อื่น เป็นวิธีการที่ช่วยดึงดูดความสนใจจาก

สมาชิกภายในกลุ่ม สมาชิกจะเพิ่มการรู้จักตัวเองได้ลึกซึ้ง สมาชิกได้เปิดเผยความเป็นตัวของตัวเองออกมาอย่างอิสระในการแสดงบทนั้นๆ ได้เรียนรู้วิธีวิเคราะห์ปัญหาและหาทางแก้ไขต่อไป ช่วยจัดปัญหาบางประการในการทำงานกลุ่ม และช่วยให้งานกลุ่มดำเนินไปได้ด้วยดี

สุพิน บุญชูวงศ์ (2538: 69) กล่าวถึงจุดมุ่งหมายในการเล่นบทบาทสมมติว่า เพื่อฝึกให้นักเรียนทำงานร่วมกันและกล้าแสดงออกซึ่งความรู้สึก รู้จักการแก้ปัญหา

อาภรณ์ ใจเที่ยง (2546: 160) กล่าวถึงจุดมุ่งหมายในการเล่นบทบาทสมมติว่า เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจในพฤติกรรมและความรู้สึกของผู้อื่น รู้จักการปรับหรือเปลี่ยนพฤติกรรมไปในทางที่เหมาะสม ฝึกการใช้ความรู้ความคิดในการแก้ปัญหาและตัดสินใจ ได้มีโอกาสแสดงออกและได้เรียนรู้ด้วยความเพลิดเพลินและเพื่อให้การเรียนการสอนมีความใกล้เคียงกับสภาพความเป็นจริง

ทิตนา แหมมณี (2553: 358) กล่าวถึงจุดมุ่งหมายในการเล่นบทบาทสมมติว่าเพื่อช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้การเอาใจเขามาใส่ใจเรา เกิดความเข้าใจในความรู้สึกและพฤติกรรมทั้งของตนเองและผู้อื่นหรือเกิดความเข้าใจในเรื่องต่างๆ เกี่ยวกับบทบาทสมมติที่แสดง

สรุปได้ว่า ความมุ่งหมายในการเล่นบทบาทสมมติ คือ เพื่อช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจในพฤติกรรมของตนเองและผู้อื่น ช่วยเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ทดลองในการแสดงบทบาทต่างๆ และช่วยเกิดความเข้าใจลุ่มลึกในสถานการณ์ต่างๆ และยังช่วยในเรื่องการทำงานร่วมกันกับผู้อื่นอีกด้วย

2.4.3 องค์ประกอบของการเล่นบทบาทสมมติ

นักการศึกษาและผู้รู้หลายท่านได้กล่าวถึงองค์ประกอบของการเล่นบทบาทสมมติไว้ ดังนี้

เพ็ญพิมล คุศิริวิเชียร (2537: 93) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของการเล่นว่า ผู้แสดง และผู้สังเกตการณ์, เหตุการณ์ ประเด็น หรือปัญหา, ฉาก และสื่อการสอนมีแต่ไม่จำเป็น หรือสำคัญเท่าบทบาทที่แสดง

วิจิต สุรัตน์เรืองชัย (2540: 92) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของการเล่นว่า ผู้แสดง, ผู้สังเกตการณ์, เหตุการณ์ หรือ กระเด็นปัญหา หรือ บทที่แสดง, อุปกรณ์การแสดง

ราตรี เพ็ริยพานิช (2547: 113) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของการเล่นว่า สถานการณ์ เป็นการสร้างท้องเรื่องและโครงเรื่องโดยอธิบายว่า สถานการณ์เป็นอย่างไร และสิ่งที่ผู้เรียนจะต้องทำคืออะไร อาจเป็นเรื่องง่ายๆ จนถึงยากซับซ้อนขึ้น, บทบาท เป็นกำหนดบทบาทและลักษณะ ตัวละคร อาจตั้งชื่อให้กับตัวละครด้วยเพราะจะช่วยให้ผู้แสดงเข้าถึงบทบาทได้มากขึ้น, ข้อมูลเกี่ยวกับภาษา, ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับเรื่องที่แสดง ครูควรให้ข้อมูลที่จำเป็นสำหรับการแสดงบทบาท

ทิตนา แหมมณี (2553: 358) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของการเล่นว่ามีผู้สอนและผู้เรียน, มีสถานการณ์และบทบาทสมมติ, มีการแสดงบทบาทสมมติ, มีการอภิปรายเกี่ยวกับความรู้ ความคิด ความรู้สึก และพฤติกรรมที่แสดงออกของการแสดงของผู้แสดง และสรุปการเรียนรู้ที่ได้รับ, มีผลการเรียนรู้ของผู้เรียน

สรุปได้ว่า องค์ประกอบในการเล่นบทบาทสมมติ มีผู้แสดง ผู้สังเกตการณ์ เหตุการณ์ ประเด็น หรือ ปัญหา ฉากหรืออุปกรณ์ในการแสดง

2.4.4 ประเภทของการเล่นบทบาทสมมติ

มีนักวิชาการได้อธิบายถึงประเภทของการเล่นบทบาทสมมติไว้ ดังนี้

ศุภวดี บุญญวงศ์ (2527: 97) ได้อธิบายถึงประเภทของการเล่นบทบาทสมมติว่า แบบมีการชักซ้อมล่วงหน้า ซึ่งสมาชิกจะทราบว่า ตัวเองสวมบทบาทอะไรและควรจะทำอย่างไร เมื่อการแสดงผ่านไปแล้ว สมาชิกจะนำวิธีดำเนินเรื่องมาวิจารณ์และถกเถียง แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน , มีแบบทันทีทันใด เป็นการแสดงบทบาทในสถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่งโดยที่สมาชิกไม่ได้เตรียมมาก่อน หลังจากนั้นก็จะให้สมาชิกร่วมกันแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทที่ได้แสดงไป, แบบมีการควบคุม เป็นการแสดงบทบาทโดยกำหนดสถานการณ์ขึ้น มีเนื้อหาซึ่งผู้แสดงควรแสดงตามนั้นและผู้แสดงความสามารถที่จะกำหนดบทบาทของตัวเองเพิ่มเติม

ดวงเดือน เทศวานิช (2530: 109) ได้อธิบายถึงประเภทของการเล่นบทบาทสมมติว่า การแสดงบทบาทสมมติแบบที่มีการเตรียมบทไว้พร้อมผู้สอนเตรียมบทและสถานการณ์มาล่วงหน้า และใช้สอนขั้นตอนที่เตรียมมา ผู้แสดงจะแสดงบทบาทที่ผู้สอนเขียนอาจจะเป็นการแสดงละคร ซึ่งมีการฝึกซ้อมท่าทางตามบทที่กำหนดไว้ล่วงหน้า, การแสดงบทบาทสมมติแบบที่ไม่มีการเตรียมบทมาก่อนใช้เป็นเครื่องมือในการสอนตามวาระและโอกาสที่อำนวย ผู้สอนไม่ได้เตรียมบทบาทมาล่วงหน้า ผู้สอนอาจกำหนดสถานการณ์ขึ้น แล้วนำมาเล่าให้ผู้เรียนฟังหรืออาจจะเป็นการแสดงที่ผู้สอนและผู้เรียนช่วยกันกำหนดสถานการณ์ขึ้น ผู้แสดงคิดบทบาทขึ้นเองตามความพอใจ

พล แสงสว่าง (2538: 107) ได้อธิบายถึงประเภทของการเล่นบทบาทสมมติว่า การแสดงบทบาทสมมติในทันทีที่เรียนอยู่ เช่น เรียนเรื่องการอบรมเลี้ยงดูเด็ก เด็กที่ขาดความอบอุ่นจากบิดามารดา จะเกิดปัญหาต่างๆ เช่น เด็กดื้อด้นมือ เด็กติดผ้าห่มหรือตุ๊กตาเก่าๆ เด็กกั๊กเล็บ เด็กไม่ยอมไปโรงเรียน เมื่อเรียนจบแล้วอาจให้นักเรียนมาแสดงบทบาทของเด็กเหล่านั้นให้ดู ครูอาจารย์ผู้สอนจะเตรียมสื่อการเรียนหรืออุปกรณ์มาไว้ให้ เช่น ตุ๊กตาผ้าห่ม แล้วให้นักเรียนแสดงบทบาทสมมติว่าเป็นเด็กมีปัญหา เช่น เด็กติดผ้าห่ม หรือแสดงท่ากั๊กเล็บ แสดงอาการไม่อยากไปโรงเรียนกับบิดามารดา เป็นต้น นักเรียนจะได้แสดงความสามารถรู้จักคิด และแสดงท่าทางประกอบบทเรียน ทำให้เกิดประโยชน์ได้เห็นสิ่งไม่เหมาะสมและหาทางแก้ไข นักเรียนจะเกิด ความสนุกสนานและเห็นจริงจิ่งในการที่จะแก้ปัญหาต่างๆ , การแสดงบทบาทโดยที่แสดงเรื่องราวไว้ล่วงหน้า เช่น จะเรียนเรื่องการบริหารบ้านเมือง ในชั่วโมงต่อไป ครูอาจจะกำหนดให้มีการประชุมคณะรัฐมนตรี นักเรียนอาจจะเสนอว่าใครจะเป็นรัฐมนตรีกระทรวงใด ใครเป็นนายกจะประชุมเรื่องการพัฒนาบ้านเมืองในด้านใดก่อนให้ไปกำหนดเรื่องที่จะพูด ประชุมกันมาก่อนบ้างและใช้ไหวพริบที่จะให้นโยบายของกระทรวงที่ตัวเองรับผิดชอบได้รับการพิจารณา ก่อน เป็นต้น, การแสดงบทบาทเป็นละคร ต้องดูเนื้อเรื่องให้เหมาะสมว่ามีตอนใดในบทบาทที่เหมาะสมที่จะจัดให้มีการแสดงบทบาทแบบการแสดงละคร อาจจะ

เป็นเรื่องเกี่ยวกับประวัติศาสตร์หรือเรื่องในวรรณคดี หรือเรื่องทาง ด้านคุณธรรม เมื่อกำหนดเรื่อง เช่น เรื่อง พันท้ายนรสิงห์ หรือ นายเถื่อนเป็นนายเมือง ให้นักเรียนช่วยกันเสนอว่าใครจะแสดงเป็นตัวไหน มีบทบาทอย่างไร จะต้องมีการฝึกซ้อมให้ตรงตามบทบาทที่กำหนดตามเนื้อเรื่อง

สรุปได้ว่า ประเภทของการเล่นบทบาทสมมติจะเป็นการจัดสถานการณ์ในการแสดง แบ่งเป็น 3 ประเภท คือ การแสดงแบบมีการชักซ้อมล่วงหน้า การแสดงแบบแบบโดยฉับพลัน การแสดงแบบจากสถานการณ์ที่กำหนดขึ้น

2.4.5 ขั้นตอนการเล่นบทบาทสมมติ

นักการศึกษาและผู้รู้หลายท่านได้กล่าวถึงขั้นตอนของการบทบาทสมมติไว้ ดังนี้

เพ็ญพิมล คูศิริวิเชียร (2537: 93 -94) ได้อธิบายถึงขั้นตอนของการบทบาทสมมติว่า กำหนดปัญหา หรือประเด็นที่จะนำมาสู่การแสดง ครูจะต้องตั้งจุดประสงค์ในวิชาของตนเองก่อน แล้วพิจารณาว่าเนื้อหาเรื่องใดจะนำมาแสดงได้โดยกำหนดเอา หรือชี้ให้นักเรียนช่วยกัน กำหนด ดังนี้ เลือกผู้แสดง การเลือกผู้แสดงนั้นต้องให้เป็นไปแบบประชาธิปไตยให้มากที่สุดและทั่วถึงที่สุด โดยครั้งนี้อาจจะเป็นกลุ่มนี้ แต่ครั้งหน้ากลุ่มอื่นต้องมีโอกาสด้วยครูและนักเรียนช่วยกัน เลือกผู้แสดง, จัดฉากและกำหนดขอบเขตของบทบาท เมื่อได้กลุ่มของผู้แสดง แล้วก็ร่วมกันคิดหาวิธีการจัดฉากว่าควรจะเป็นแบบใด ใช้วัสดุอย่างไร หาได้จากที่ไหน และบทบาทที่จะแสดงนั้นมีอะไรบ้าง เป็นอย่างไร, เตรียมผู้สังเกตการณ์ ถ้าการดำเนินการสอนนี้ เป็นเฉพาะห้องเรียน ผู้สังเกตการณ์ก็คือ นักเรียนที่ไม่มีส่วนเกี่ยวข้องในการแสดง, แสดง ผู้แสดง แสดงบทบาทตามที่ได้เตรียมไว้, อภิปรายและประเมินผล หลังจากเสร็จสิ้นการแสดงแล้วทั้งผู้แสดงและผู้สังเกตการณ์ต้อง อภิปรายร่วมกัน เพื่อประเมินผล การแสดงว่าบรรลุจุดประสงค์ที่ตั้งไว้หรือไม่, แสดงเพิ่มเติม ถ้าผลของการอภิปรายสรุปว่ายังไม่บรรลุจุดประสงค์ที่ตั้งไว้ก็เสนอแนวทางแก้ปัญหาใหม่โดยการแสดงเพิ่มเติม เพื่อดูผลที่เกิดขึ้นว่า เป็นการแก้ไขที่ดีขึ้นหรือไม่, อภิปรายและประเมินผลอีกครั้ง เป็นการเปรียบเทียบผลการแสดงเพื่อหาข้อสรุปและควรเป็นข้อสรุปทุกฝ่ายยอมรับ, แลกเปลี่ยนประสบการณ์และสรุปเป็นหลักการ อาจออกมาในรูปของ การอภิปรายกลุ่มเพื่อความคิดที่กว้างไกลขึ้น แล้วจึงนำความคิดและข้อสรุปของแต่ละกลุ่มมารวมสรุปเป็นหลักการ

สุพิน บุญชูวงศ์ (2538: 42-43) ได้อธิบายถึงขั้นตอนของการบทบาทสมมติว่า ขั้นเตรียมการ แบ่งออกเป็น 2 ขั้น คือ การกำหนดวัตถุประสงค์เฉพาะ ในขั้นนี้ครูจำเป็นต้องทำความเข้าใจก่อนว่า จะใช้บทบาทสมมติเพื่ออะไร ครูต้องการให้นักเรียนได้ อะไรบ้างจากการแสดง, กำหนดสถานการณ์และบทบาทสมมติ เมื่อครูเข้าใจวัตถุประสงค์ชัดเจนแล้ว ก็ควรจะสร้างสถานการณ์และบทบาทสมมติขึ้นมาให้ สอดคล้องกับวัตถุประสงค์นั้น มีความชัดเจนยากง่าย ให้เหมาะกับระดับชั้นนักเรียน มีเนื้อหาใกล้เคียงกับความเป็นจริงควรมีการขัดแย้ง หรืออุปสรรค ที่ต้องแก้ไข เพื่อให้นักเรียนมีโอกาสดำเนินการฝึกคิดและแก้ปัญหา ขั้นแสดง แบ่งเป็น 6 ขั้น คือ 1) การอ่านเครื่องหมายถึง การเล่าเรื่องหรือสถานการณ์ที่เตรียมมาให้นักเรียนสนใจกระตือรือร้นที่จะเรียน และใน

ตอนท้ายจะทิ้งปัญหากระตุ้นให้เกิดอยากติดตามโดยชี้แจงให้นักเรียนเห็นคุณค่าประโยชน์จากการเข้าร่วมบทบาทสมมติ 2) การเลือกตัวแสดง ครูอาจเลือกได้หลายทางขึ้นอยู่กับจุดมุ่งหมายของการแสดง และการสอนเป็นสำคัญ ครูต้องคำนึงว่า จะต้องไม่เลือก นักเรียนที่เจ้าตัวไม่เต็มใจ ควรเลือกผู้แสดงบทบาทที่อาสาสมัคร 3) การจัดฉากแสดง หลังจากได้ตัวผู้แสดงแล้ว ควรให้ผู้ที่ไม่ได้แสดงบางคนออกมาช่วยจัดสถานที่แบบสมมติขึ้น เพื่อให้การแสดงบทบาท สมมตินั้นใกล้เคียงกับความเป็นจริงนั้น การจัดฉากอาจจะเป็นไปในลักษณะ ง่ายๆ ไปจนถึงการจัดฉากแบบหรูหรา 4) การเตรียมผู้สังเกตการณ์ ครูควรแบ่งหน้าที่ให้นักเรียนทำงานเป็นกลุ่ม 5) การเตรียมความพร้อมก่อนแสดง ครูจะช่วยผู้แสดงนั้นเป็นไปตามธรรมชาติได้นั้น โดยการขจัดประหม่า ความวิตกกังวลของผู้แสดง ช่วยผู้แสดงให้เข้าใจสถานการณ์ให้มากยิ่งขึ้น 6) การแสดง เมื่อผู้ชม ผู้แสดงพร้อมแล้วก็เริ่มแสดงได้เลย ควรเป็นไปตามธรรมชาติ ไม่มีขัดขวาง

ญาดาพนิต พินกุล (2539: 267-269) ได้อธิบายถึงขั้นตอนของการบทบาทสมมติว่า กำหนดปัญหาการกำหนดเหตุการณ์ หรือปัญหานั้น ควรเลือกปัญหาที่ไม่ซับซ้อนมากนัก ครูจะต้องเลือกวิเคราะห์แยกแยะสถานการณ์ออกมาให้ได้ว่าอะไรคือปัญหา เมื่อได้ปัญหาชัดเจนแล้ว ครูก็นำปัญหานั้นมาเสนอแก่ผู้เรียน, เลือกผู้แสดง ครูและนักเรียนอาจร่วมกันเลือกผู้แสดงว่า ใครควรเล่นบทบาทใด, จัดฉากและกำหนดขอบเขตของบทบาท การจัดฉากของการแสดงบทบาทสมมติ เป็นในลักษณะง่ายๆ โดยการเลื่อนโต๊ะเพียงตัวเดียวไปจนถึงการจัดให้ใกล้เคียงความเป็นจริงแบบหรูหรา, เตรียมผู้สังเกตการณ์ การแสดงบทบาทสมมตินั้น ผู้เรียนจะถูกแบ่งเป็น 2 ฝ่าย คือ ฝ่ายผู้แสดงและฝ่ายผู้ชม, ขึ้นแสดง เมื่อผู้แสดงและผู้ชมแล้ว ผู้แสดงทุกคนก็เริ่มแสดงตามบทบาท ที่ได้รับมอบหมายโดยการแสดงอารมณ์ ความรู้สึกของตนออกมาอย่างเต็มที่ เหมือนเช่นตนเองอยู่ในสถานการณ์นั้นจริงๆ , แสดงเพิ่มเติม ครูจะมีการแสดงเพิ่มเติมเพื่อให้เหตุการณ์นั้นมีทางออกนอกเหนือจากที่แสดงไปแล้ว อาจแสดงเพิ่มเติมเพื่อดูผลว่าจะเกิดอะไรขึ้น ถ้าเป็นทางออกใหม่, อภิปรายและประเมินผลอีกครั้ง เมื่อการแสดงเพิ่มเติมจบลง กลุ่มจะอภิปรายและประเมินผลอีกครั้งเกี่ยวกับการแสดงนั้น อาจมีการเปรียบเทียบผลที่ได้จากการแสดงครั้งแรกและครั้งหลังว่ามีความแตกต่างกันอย่างไร, แลกเปลี่ยนประสบการณ์และสรุปเป็นหลักการ

วิจิต สุรัตน์เรืองชัย (2540: 92-93) ได้อธิบายถึงขั้นตอนของการบทบาทสมมติว่า กำหนดบทบาทที่จะแสดง โดยครูผู้สอนต้องศึกษาบทเรียนให้เข้าใจและเลือกบางประเด็นของบทเรียนหรือบทเรียนทั้งหมด ไปกำหนดเป็นเหตุการณ์ที่จะให้นักเรียนแสดงบทบาทสมมติ เช่น บทบาทของพ่อ แม่ นายจ้าง ลูกจ้าง ตำรวจ ทหาร ช่างนา เป็นต้น จากนั้นครูเล่าเรื่องหรือเหตุการณ์โดยย่อให้นักเรียนฟังเพื่อทราบพื้นฐานของการแสดงก่อนที่จะมีการแสดงเกิดขึ้น, กำหนด ตัวผู้แสดง ได้แก่ นักเรียน โดยอาจให้นักเรียนได้มีส่วนร่วมในการเลือกตัวผู้แสดง จากนั้นครูผู้สอนอธิบายบทบาทของแต่ละคนให้ผู้แสดงฟังจนเข้าใจ, จัดฉากและกำหนดขอบเขตการแสดง อาจให้ ผู้แสดงสนทนาซักซ้อมบทบาทซึ่งกันและกัน, กำหนดผู้สังเกตการณ์ เพื่อบันทึกข้อมูลต่างๆ ในระหว่างการแสดงตามหัวข้อที่ครูผู้สอนกำหนดให้สังเกต, ดำเนินการแสดงตามบทบาทที่กำหนด, สรุปและอภิปราย เมื่อจบการแสดงแล้วทุกครั้งครูผู้สอนต้องจัดให้มีการสรุปและอภิปรายสิ่งที่ได้จากการแสดงบทบาทสมมติ โดยเชื่อมโยง

กับบทเรียนให้ได้, ประเมินผล เป็นขั้นตอนที่ครูผู้สอนทำการตรวจสอบว่า การสอนโดยการแสดง บทบาทสมมติบรรลุตามจุดมุ่งหมายการเรียนรู้ที่กำหนดไว้หรือไม่

ไสว พักขาว (2544: 124) ได้อธิบายถึงขั้นตอนของการบทบาทสมมติว่า ขั้นตอนเครื่อง ครูจะบอกวัตถุประสงค์ และความคาดหวังจากการเรียนรู้จากบทบาทสมมติที่สร้างขึ้น, ขั้นตอนคัดเลือกผู้แสดง ครูคัดเลือกผู้แสดงที่เต็มใจและมีความกล้าแสดงออกและมีแววเป็นนักแสดงที่ดีแล้วให้ทำการฝึกซ้อม, ขั้นตอนจัดฉาก ครูจะให้ผู้เรียนช่วยกันออกแบบฉากให้ใกล้เคียงกับความเป็นจริง, ขั้นตอนเตรียมสังเกตการณ์ ครูจะบอกบทบาทของผู้ชมว่าควรสังเกตอะไรบ้าง เช่น การแสดงบทบาทของผู้แสดง ข้อคิด และข้อเสนอที่ได้จากการชม, ขั้นตอนแสดงและการจัดการแสดง ครูให้ผู้แสดง แสดงบทบาทสมมติเป็นนักศึกษาที่ฝึกสอนและนักเรียนตามเรื่องที่กำหนด และเมื่อเวลาผ่านไปพอสมควรเมื่อเห็นว่าผู้ชมได้ข้อมูลเพียงพอแล้วจึงส่งยุติการแสดง, ขั้นตอนอภิปรายและประเมินผล ครูให้ผู้แสดงร่วมกันอย่างเสรีจากเรื่องที่ได้ชมการแสดงทั้งเห็นด้วยและไม่เห็นด้วยในพฤติกรรมของผู้แสดง, ขั้นตอนแลกเปลี่ยนประสบการณ์และสรุป ครูให้นักเรียนร่วมกันแลกเปลี่ยนประสบการณ์ของแต่ละคนในชีวิตจริง เพื่อให้ผู้เรียนมีแนวคิดที่กว้างขวางมากขึ้น และช่วยกันสรุปเป็นข้อความรู้ที่ได้จากการเรียน, ขั้นสรุปอ้างอิง ครูมอบหมายให้ผู้เรียนคิดเพิ่มเติมเกี่ยวกับบทบาทของแต่ละคนในสถานการณ์ใหม่ที่ใกล้เคียงกับเรื่องที่ได้เรียนไปแล้ว เพื่อจะนำไปสู่การตัดสินใจที่จะปรับปรุงพฤติกรรมที่เหมาะสมในการปฏิบัติตน

ราตรี เปรี้ยวพานิช (2547: 113-116) ได้อธิบายถึงขั้นตอนของการบทบาทสมมติว่า ขั้นตอนเตรียมการ หมายถึง การเตรียมการของครู ซึ่งแบ่งออกได้เป็น 2 ตอน คือ 1) กำหนดขอบเขตของปัญหา ครูจะต้องวิเคราะห์แยกแยะออกมาให้ได้ว่า อะไรคือปัญหา อะไรคือที่ต้องการให้ผู้เรียนเห็นและเรียน ทั้งนี้ เพื่อให้ครูเข้าใจปัญหาและสามารถกำหนดขอบเขตของปัญหาที่จะสอนได้ 2) กำหนดสถานการณ์และบทบาทสมมติ เมื่อครูได้ปัญหาที่ชัดเจนแล้ว ครูจะต้องกำหนดสถานการณ์ที่ง่ายชัดเจน และควรมีความขัดแย้ง หรือมีอุปสรรคที่จะเอาชนะมีเนื้อหาเรื่องราวที่ใกล้เคียงกับความจริง ไม่มีความซับซ้อนมากนักและครูอาจจะเขียนบทบาทที่จะให้ผู้เรียนแสดงไว้เลย ขั้นตอนแสดง ในขั้นตอนนี้แบ่งออกเป็นตอนๆ คือ 1) การอ่านเครื่อง หมายถึง การนำผู้เรียนให้ไปสู่ เรียนที่จะเรียนหรือปูพื้นให้ผู้เรียนมีความเข้าใจตรงกันในเรื่องที่จะเรียน ซึ่งจะมี ประโยชน์ คือ เพื่อให้ผู้เรียนทำความเข้าใจกับปัญหา, เพื่อให้เกิดอารมณ์ เข้าใจตัวละครและปัญหาของละคร, เพื่อให้รู้ว่าตนต้องหาทางแก้ไขปัญหานั้น การเลือกผู้แสดง ในการเลือกตัวผู้เรียนออกมาแสดงนั้น ครูอาจจะเลือกได้หลายทาง ซึ่งจะขึ้นอยู่กับจุดมุ่งหมายของการแสดงและการ สอนเป็นสำคัญ คือ เลือกผู้เรียนที่ต้องการแสดงเพื่อออกมาแสดงแล้วไม่เกิดอาการเคอะเขิน เลือกผู้เรียนทั่วๆ ไป เพื่อฝึกการแสดงบทบาทและฝึกให้รู้จักคิดว่า ถ้าตนอยู่ในสถานการณ์นั้นๆ จะทำอย่างไร เลือกผู้เรียนที่อาสาสมัคร ไม่เลือกผู้เรียนที่เพื่อนๆ เสนอ โดยเจ้าตัวไม่เต็มใจ เพราะอาจจะเป็นเหมือนการลงโทษเด็ก การจัดฉากการแสดง หลังจากที่ได้ตัวผู้แสดงแล้ว ครูควรให้พวกที่เหลือบางคนออกมาช่วยกันจัดสถานที่แบบสมมติขึ้น เพื่อให้การแสดงดูใกล้เคียงกับความเป็นจริงการจัดฉากอาจจะจัดเป็นแบบหุรหุรา การเตรียมผู้สังเกตการณ์ การแสดงบทบาทสมตินั้นช่วยให้การเรียนสนุกสนาน มีชีวิตชีวามากขึ้น แต่ครูต้องไม่

ลืมนว่าการแสดงบทบาทสมมติมิใช่การเรียน เพื่อสนุกแต่อย่างเดียว ครูจะต้องให้ผู้เรียนหัดสังเกต และรู้จักวิเคราะห์เหตุการณ์ไปด้วยการแสดง เมื่อผู้ชมและผู้แสดงพร้อมแล้ว ก็ควรเริ่มการแสดงได้เลย การแสดงนี้ควรให้เป็นไป ตามธรรมชาติ ไม่มีการขัดกลางคัน

ทิศนา แคมมณี (2554: 33-34) ได้อธิบายถึงขั้นตอนของการบทบาทสมมติว่า นำเสนอ สถานการณ์ปัญหาและบทบาทสมมติ ผู้สอนนำเสนอสถานการณ์ ปัญหา และบทบาทสมมติ ที่มีความใกล้เคียงกับความเป็นจริงและมีระดับความยากง่าย เหมาะสมกับวัยความสามารถของผู้เรียน บทบาทสมมติที่กำหนดจะมีรายละเอียดตายน้อยเพียงใด ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ในการเรียนการสอน ถ้าต้องการให้ผู้เรียนเปิดเผยความคิด ความรู้สึกของตนมาก บทบาทที่ให้อะไรมีลักษณะเปิดกว้าง กำหนดรายละเอียดให้น้อย แต่ถ้าต้องการจะเจาะประเด็นเฉพาะอย่าง บทบาทสมมติอาจกำหนด รายละเอียดควบคุมการแสดงของผู้เรียนให้มุ่งไปที่ประเด็นเฉพาะนั้น ดังนี้ เลือกผู้แสดง ผู้สอน และผู้เรียนจะร่วมกันเลือกผู้แสดงหรือให้ผู้เรียนอาสาสมัครก็ได้ แล้วแต่ความเหมาะสมกับ วัตถุประสงค์และการวินิจฉัยของผู้สอน, จัดฉาก การจัดฉากนั้นจัดได้ตามความพร้อมและ สภาพการณ์ที่เป็นอยู่, เตรียมผู้สังเกตการณ์ ก่อนการแสดงผู้สอนจะต้องเตรียมผู้ชมว่า ควรสังเกต อะไร และปฏิบัติตัวอย่างไร เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่ดี, แสดง ผู้แสดงมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งในการ ที่จะให้ผู้ชมเข้าใจเรื่องราวหรือเหตุการณ์ ผู้แสดงจะต้องแสดงออกตามบทบาทที่ตนได้รับให้ดีที่สุด, อภิปรายและประเมินผล การอภิปรายผลส่วนใหญ่จะแบ่งเป็นกลุ่มย่อย การอภิปราย จะเป็นการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับเหตุการณ์ การแสดงออกและควรเปิดโอกาสให้ผู้แสดงได้แสดงความคิดเห็นด้วย, แสดงเพิ่มเติม ควรมีการแสดงเพิ่มเติม หากผู้เรียน เสนอแนะทางออกอื่นนอกเหนือจากที่ได้แสดงไปแล้ว, อภิปรายและประเมินผลอีกครั้ง หลังจาก การแสดงเพิ่มเติม กลุ่มควรอภิปรายและประเมินผลเกี่ยวกับการแสดงครั้งใหม่ด้วย, แลกเปลี่ยน ประสพการณ์และสรุปการเรียนรู้แต่ละกลุ่ม สรุปผลการอภิปรายของ กลุ่มตน และหาข้อสรุปรวม หรือการเรียนรู้ที่ได้รับเกี่ยวกับความรู้สึก ความคิดเห็น ค่านิยม คุณธรรม จริยธรรมและพฤติกรรม ของบุคคล

สรุปได้ว่า ขั้นตอนในการเล่นบทบาทสมมติ จะแบ่งเป็นขั้นเตรียมการเป็นเตรียมเรื่องที่จะ แสดงโดยกำหนดสถานการณ์และบทบาทขึ้น ขั้นแสดงเป็นการเตรียมผู้แสดง จัดสถานที่ ผู้ สังเกตการณ์ และวิธีการแสดง ขั้นวิเคราะห์และอภิปรายจะเป็นการอภิปรายผลร่วมกัน หลังจากเสร็จสิ้นการแสดงระหว่างผู้แสดงและผู้ชมเพื่อนำผลมาอภิปรายมาปรับปรุงในครั้งต่อไป ขั้นแสดงเพิ่มเติม เป็นการแสดงหลังจากการอภิปรายผลการแสดงแล้วอาจจะมีการเพิ่มเติมโดยนำผลของการอภิปราย มาเป็นพื้นฐานของการแสดงครั้งใหม่ และขั้นแลกเปลี่ยนประสพการณ์และ สรุปเป็นการนำผลการ แสดงทั้งหมดมาแก้ไขปรับปรุงให้ดีขึ้น

2.4.6 ประโยชน์ของการเล่นบทบาทสมมติ

มีนักวิชาการได้อธิบายถึงประโยชน์ของการเล่นบทบาทสมมติ ไว้ดังนี้

สุมานิน รุ่งเรืองธรรม (2526: 70-71) ได้อธิบายถึงประโยชน์ของการเล่น บทบาทสมมติ ช่วยให้ผู้เล่นได้เข้าใจว่าพฤติกรรมทุกพฤติกรรมต้องมีสาเหตุ ความเข้าใจนี้จะช่วยให้ผู้เล่นไม่ด่วนตัดสินใจอะไรง่าย ๆ ก่อนที่จะพิจารณาถึงสาเหตุและรู้จักแก้ปัญหาให้ตรงจุดด้วย, ผู้เรียนได้เรียนรู้และเข้าใจความรู้สึกของผู้อื่นรู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเรา, ลดความรู้สึกดิ่งเครียดของผู้เรียน ในบางครั้งผู้เรียนอาจมีความรู้สึกรุนแรงภายในใจ วิธีนี้จะช่วยให้เขาได้ระบายความรู้สึกนั้นๆ ออกมา, ครูได้เรียนรู้ถึงความต้องการของผู้เรียน, ช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนาความรู้สึกของตนเองในทางที่ดีเป็นเครื่องมือให้ผู้เรียนมีความเข้าใจในตนเองมากขึ้น นับเป็นการพัฒนาจิตใจให้เจริญงอกงามสามารถดำรงชีวิตอยู่อย่างปกติสุขและทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ, ช่วยในด้านการพัฒนาการทำงานในกลุ่มให้ดีขึ้น การทำงานกลุ่มมักประสบปัญหาขัดแย้งอยู่เสมอ ซึ่งก่อให้เกิดความไม่เข้าใจและขัดแย้งกันในหมู่คณะ วิธีการแสดงบทบาทสมมติจะช่วยให้เกิดความเข้าใจและสามัคคีปรองดองกัน, ช่วยฝึกการแก้ปัญหาและการตัดสินใจ ผู้เรียนจะได้ฝึกการใช้วิจารณ์ญาณและไหวพริบในการแก้ปัญหา

สุจิต เพียรชอบ (2528: 47) ได้อธิบายถึงประโยชน์ของการเล่นบทบาทสมมติว่า ช่วยให้ผู้เล่นแสดงเข้าใจตนเอง, ช่วยให้ผู้เล่นมีความมั่นใจในตนเองมากยิ่งขึ้น, ช่วยให้ผู้เล่นบทบาทเข้าใจบุคคลที่ตนเองเกี่ยวข้องด้วยดียิ่งขึ้น, ช่วยทำให้คนในกลุ่มเกิดความใกล้ชิดสนิทสนมกัน, ช่วยให้ผู้เล่นเข้าใจสถานการณ์และการแก้ปัญหาต่างๆ ได้ดีขึ้น, ช่วยในเรื่องการวางตัวในสังคมดีขึ้น, ช่วยให้การปลุกฝังค่านิยมที่ดี, ช่วยให้เข้าใจพฤติกรรมมนุษย์มากยิ่งขึ้น, ช่วยส่งเสริมความเข้าใจอันดีต่อกัน

พล แสงสว่าง (2538: 114) ได้อธิบายถึงประโยชน์ของการเล่นบทบาทสมมติว่า ช่วยให้ผู้เล่นได้เข้าใจว่าพฤติกรรมต้องมีสาเหตุ ความเข้าใจนี้จะช่วยให้ผู้เล่นไม่ด่วนตัดสินใจอะไรง่าย ๆ ก่อนที่จะพิจารณาถึงสาเหตุและรู้จักแก้ปัญหาให้ตรงจุดด้วย, ช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้และเข้าใจความรู้สึกของผู้เรียนรู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเรา, ลดความรู้สึกดิ่งเครียดของผู้เรียน ในบางครั้งผู้เรียนอาจมีความรู้สึกรุนแรงภายในใจ วิธีนี้จะช่วยให้เขาระบายความรู้สึกนั้นๆ ออกมา, ช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ถึงความต้องการของผู้เรียน, ช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนาความรู้สึกของตนเองในทางที่ดีเป็นเครื่องมือให้ผู้เรียนมีความเข้าใจในตนเองมากขึ้น นับเป็นการพัฒนาจิตใจให้เจริญงอกงามสามารถดำรงชีพอยู่อย่างปกติสุขและทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ, ช่วยในการพัฒนาการทำงานในกลุ่มให้ดีขึ้น การทำงานกลุ่มมักประสบปัญหาขัดแย้งกันอยู่เสมอ ซึ่งก่อให้เกิดความไม่เข้าใจและขัดแย้งกันในหมู่คณะ วิธีการแสดงบทบาทสมมติจะช่วยให้เกิดความเข้าใจและสามัคคีปรองดองกัน, ช่วยฝึกการแก้ปัญหาและการตัดสินใจ ผู้เรียนจะได้ฝึกการใช้วิจารณ์ญาณและไหวพริบในการแก้ปัญหา

ญาติพินิต พินกุล (2539: 266) สุจริต เพียรชอบ (2528: 47) ได้อธิบายถึงประโยชน์ของการเล่นบทบาทสมมติว่า ช่วยให้ผู้แสดงเข้าใจตนเอง, ช่วยให้ผู้แสดงมีความมั่นใจในตนเองมากยิ่งขึ้น, ช่วยให้ผู้แสดงบทบาทเข้าใจบุคคลที่ตนเองเกี่ยวข้องด้วยดียิ่งขึ้น, ช่วยทำให้คนในกลุ่ม เกิดความใกล้ชิดสนิทสนมกัน, ช่วยให้ผู้แสดงเข้าใจสถานการณ์และการแก้ปัญหาต่างๆ ได้ดีขึ้น, ช่วยในเรื่องการวางตัวในสังคมดีขึ้น, ช่วยให้การปลุกฝังค่านิยมที่ดี, ช่วยให้ผู้เข้าใจพฤติกรรมมนุษย์มากยิ่งขึ้น, ช่วยส่งเสริมความเข้าใจอันดีต่อกัน

ราตรี เปรียวพานิช (2547: 118-120) ได้อธิบายถึงประโยชน์ของการเล่นบทบาทสมมติว่า ช่วยให้ผู้เรียนได้เข้าใจว่า พฤติกรรมทุกพฤติกรรมย่อมมีสาเหตุ, ช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้และเข้าใจความรู้สึกของผู้อื่น, ช่วยลดความตึงเครียดของผู้เรียน, ช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนได้มีโอกาสสำรวจค่านิยมของตน, ช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนาความรู้สึกเกี่ยวกับตนเองในทางที่ดี, ช่วยส่งเสริมการเรียนรู้และฝึกการปฏิบัติตนให้ถูกต้องเหมาะสมในหลายๆ บทบาท, ช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้การปฏิบัติตนในสังคม, ช่วยให้ผู้เรียนได้ฝึกการแก้ปัญหาและตัดสินใจ

สรุปได้ว่า ประโยชน์ของการเล่นบทบาทสมมติ ทำให้มีความรู้ในบทเรียนมากยิ่งขึ้นและเกิดความสนุกสนานในการแสดง ช่วยในการพัฒนาความสามัคคีโดยการทำงานเป็นกลุ่มร่วมกับผู้อื่น รู้จักการแก้ปัญหาต่างๆ ช่วยให้ครูได้เรียนรู้ถึงความต้องการของผู้เรียน ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียนในขอบเขตที่กว้างขึ้น ผู้แสดงจะมีความเชื่อมั่นในตนเองมากยิ่งขึ้น

2.4.7 บทบาทของครูในการนำบทบาทสมมติไปใช้ในการจัดการเรียนการสอน

มีนักวิชาการหลายท่านได้อธิบายการนำบทบาทสมมติไปใช้ในการจัดการเรียนการสอน ไว้ดังนี้

วารี ถิระจิตร (2534: 189-190) ได้สรุปเกี่ยวกับการเรียนโดยใช้กิจกรรมบทบาทสมมติว่า มีข้อดีหลายประการที่เห็นได้ชัดเด่นก็คือ ช่วยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนและเรียนได้อย่างสนุกสนาน สามารถเข้าใจสิ่งเรียนได้อย่างดี ช่วยปรับปรุงพฤติกรรมและเจตคติให้ปฏิบัติตนในสังคมได้อย่างเหมาะสม และรู้จักการเผชิญสถานการณ์ต่างๆ ฝึกการแก้ปัญหาและรู้จักการตัดสินใจได้อย่างเหมาะสม

อายุพร สาชาติ (2548: 52) ได้ให้ข้อเสนอแนะในการแสดงบทบาทสมมติหลายประการด้วยกัน คือ กิจกรรมการแสดงบทบาทสมมติ จะต้องเป็นกิจกรรมการเรียนที่เกี่ยวข้องและ เสริมความรู้ในบทเรียน, ครูและนักเรียนวางแผนล่วงหน้าในการจัดกิจกรรมบทบาทสมมติ, ครูอาจจะต้องช่วยเหลือในการเขียนบท และกำกับการแสดงให้บ้างในตอนแรกๆ แต่ครูก็มั่นใจในความคิดริเริ่มของเด็กว่า เด็กสามารถและมีความรู้สึกนึกคิดตามระดับของเด็ก เด็กไม่ใช่ผู้ใหญ่ลดส่วน ครูอาจให้เด็กเขียนบทและกำกับการแสดงเอง และเปิดโอกาสให้เด็กนักเรียนได้วิจารณ์ และปรับปรุงการแสดง การวางแผน การเขียนบทและการกำกับ เพื่อให้มีความสามารถยิ่งขึ้น โดยครูควบคุมดูแลไม่ให้ออกนอกเส้นทาง, หากไม่จำเป็นครูไม่ควรทำให้ดูเป็นตัวอย่างก่อน

สรุปได้ว่า การนำบทบาทสมมติไปใช้ต้องมีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาให้เด็กเรียนรู้ มีความสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ และตรงกับพัฒนาการของเด็ก ให้เด็กได้แสดงออก โดยครูคอยกระตุ้นให้เด็กคิดและตัดสินใจแก้ปัญหาได้ด้วยตนเอง

2.6.8 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเล่นบทบาทสมมติ

งานวิจัยในต่างประเทศ

ชูดท์ (Shoudt. 1976: 2754-A) ได้ใช้บทบาทสมมติในการฝึกทักษะปฏิสัมพันธ์ทางสังคม เพื่อเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของนักเรียนอนุบาล จำนวน 75 คน พบว่า นักเรียนที่ได้รับการฝึกโดยใช้บทบาทสมมติมีนิสัยเอื้อเฟื้อมากขึ้นกว่ากลุ่มที่ไม่ได้รับการฝึกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

โคโนเลย์ (Conoley. 1977: 4977-A) ได้ศึกษาผลของการใช้บทบาทสมมติในการเรียนการสอนระดับประถมศึกษา 3, 4 และ 5 จำนวน 142 คน แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ใช้เวลาทดลอง 2 สัปดาห์ วันละ 30 นาที ทุกวันมีการทดสอบก่อนการเรียนและหลังการเรียนกับกลุ่มตัวอย่างทั้ง 3 กลุ่ม ผลการศึกษาพบว่า การนำบทบาทสมมติมาเป็นองค์ประกอบในการเรียนการสอน มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของนักเรียนมากกว่ากลุ่มควบคุม ทำให้นักเรียนมีสังคมมีดีดีขึ้น และเปลี่ยนแปลงจากการยึดตนเองเป็นศูนย์กลางมากขึ้น

เกลเลอร์ (Geller. 1978: 219) ได้ทดลองใช้บทบาทสมมติประกอบการเรียนเพื่อปลูกฝังการเชื่อฟังกับนักเรียนจำนวน 91 คน ผลปรากฏว่า นักเรียนที่เรียนโดยใช้บทบาทสมมติ มีการเชื่อฟังมากกว่านักเรียนกลุ่มที่เรียนโดยไม่ใช้บทบาทสมมติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

วากเนอร์ (Wagner. 1978: 441) ได้ทดลองใช้การแสดงบทบาทสมมติ เพื่อสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างกลุ่มชนกับนักเรียนอายุ 8-9 ปี โดยครูแนะนำนักเรียนให้เข้าใจชีวิตของคนเผ่าพันธุ์หนึ่งด้วยวิธีการแสดงบทบาทสมมติเกี่ยวกับการสร้างเขื่อนกักน้ำในหุบเขาของชาวอินเดียนแดง ผลการทดลองทำให้นักเรียนเกิดความเข้าใจและเห็นใจชาวอินเดียนแดงมากขึ้น

งานวิจัยในประเทศ

อัจฉรา เนตรล้อมวงศ์ (2531) ได้ศึกษาผลของการใช้บทบาทสมมติที่มีต่อความเชื่อมั่นในตนเองของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 จำนวน 16 คน ผลการทดลองพบว่า นักเรียนที่ได้รับการสอนโดยการ角色扮演 มีความเชื่อมั่นในตนเองสูงกว่านักเรียนที่ได้รับการสอนแบบปกติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จกมล นันทพล (2535) ได้ทำการศึกษาการสังเกตพฤติกรรมการช่วยเหลือจากการเล่นแบบสมมติในศูนย์บ้านของเด็กก่อนวัยเรียน กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียน ชาย-หญิง อายุระหว่าง 5-6 ปี จำนวน 30 คน ของหน่วยปฏิบัติการพัฒนาการเด็กมหาวิทยาลัยเกษตร ผลการวิจัยพบว่า 1) ลักษณะการแสดงพฤติกรรมช่วยเหลือของเด็กก่อนวัยเรียนที่เกิดจากการริเริ่มของเด็กเองร้อยละ 57

.84 และจากการถูกขอร้องจากคนอื่น ร้อยละ 42.16 โดยวิธีการแบ่งปันสิ่งของให้เพื่อน การให้สิ่งของแก่เพื่อน การช่วยเหลือและการปลอบใจเพื่อน คิดเป็นร้อยละ 27.45, 15.20, 55.39 และ 1.96 ตามลำดับ 2.) การแสดงพฤติกรรม การช่วยเหลือของเด็กก่อนวัยเรียน เฉลี่ย 2 ครั้ง ต่อ 1 คน ซึ่งเกิดจากการริเริ่มของเด็กเอง 1 ครั้ง และจากการถูกขอร้องจากคนอื่น 1 ครั้ง

ธนวรรณ สังข์ทอง (2539) ได้ศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาพระพุทธศาสนาเรื่องอริยสัจ 4 และฆราวาสธรรม 4 ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ที่สอนโดยใช้บทบาทสมมติ ผลการศึกษาพบว่า นักเรียนที่เรียนโดยใช้บทบาทสมมติมีผลการเรียนสูงกว่านักเรียนที่เรียนโดยไม่ใช้บทบาทสมมติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

วันเพ็ญ ปุณพัฒน์ (2539) ได้ศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมทางสังคมของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการเล่นสมมติ แบบกึ่งชี้แนะและแบบอิสระ กลุ่มตัวอย่างได้แก่ เด็กปฐมวัยอายุ 5-6 ปี จำนวน 30 คน ซึ่งได้มาโดยการสุ่มอย่างง่ายและสุ่มแบบแบ่งชั้น พบว่า เด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดประสบการณ์การเล่นสมมติแบบกึ่งชี้แนะ มีพฤติกรรมทางสังคมด้านการแบ่งปันและด้านการร่วมมือสูงกว่าเด็กปฐมวัยที่ได้รับการเล่นสมมติแบบอิสระ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และเด็กปฐมวัยที่ได้รับการเล่นสมมติแบบกึ่งชี้แนะมีพฤติกรรมทางสังคมด้านการช่วยเหลือสูงกว่า เด็กปฐมวัยที่ได้รับการเล่นสมมติแบบอิสระอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

เมทินี ด่านยังอยู่ (2544) ได้ศึกษาความเชื่อมั่นในตนเองของเด็กปฐมวัยที่เกิดจากการจัดประสบการณ์การเล่นสมมติ กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชาย-หญิง อายุ ระหว่าง 5-6 ปี ชั้นอนุบาลปีที่ 3 จำนวน 12 คน ผลการวิจัยพบว่า เด็กปฐมวัยก่อนจัดประสบการณ์และระหว่างการจัดประสบการณ์การเล่นสมมติ ในแต่ละช่วงสัปดาห์ มีความเชื่อมั่นในตนเองโดยเฉลี่ยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ระริน ทองใบ (2545) ได้ศึกษาผลของการใช้บทบาทสมมติที่มีต่อพฤติกรรมการสื่อสารของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนบ้านเขาแก้ววิทยา อำเภอท่าใหม่ จังหวัดจันทบุรี ผลการวิจัย สรุปว่า นักเรียนมีพฤติกรรมการสื่อสารที่ดีขึ้นหลังจากได้รับการใช้บทบาทสมมติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 นักเรียนที่ได้รับการใช้บทบาทสมมติมีพฤติกรรมการสื่อสารดีขึ้นมากกว่านักเรียนที่ไม่ได้รับการใช้บทบาทสมมติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

อุไรวรรณ พันธุ์สุจริต (2545) ได้ศึกษาการเปรียบเทียบผลของการฝึกการวิเคราะห์การติดต่อสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับการใช้บทบาทสมมติ ที่มีต่อสัมพันธภาพกับเพื่อน ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนวัดบางพลัด กรุงเทพมหานคร จำนวน 30 คน ผลการวิจัยพบว่า 1.นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 มีสัมพันธภาพกับเพื่อนดีขึ้น หลังจากได้รับการฝึกการวิเคราะห์การติดต่อสัมพันธ์ระหว่างบุคคล อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 2.นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 มีสัมพันธภาพกับเพื่อนดีขึ้น หลังจากได้รับการใช้บทบาทสมมติ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 3. นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ที่ได้รับการฝึกการวิเคราะห์การติดต่อสัมพันธ์ระหว่างบุคคล กับนักเรียนที่ได้รับการใช้บทบาทสมมติ มีสัมพันธภาพกับเพื่อนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ธรรมนันทิกา แจ่มสว่าง (2547) ได้ศึกษาผลของการใช้โปรแกรมพัฒนาจิตสาธารณะด้วย บทบาทสมมติกับตัวแบบของนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนสาธิต สถาบันราชภัฏ สงขลา จำนวน 68 คน ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนที่ได้รับการฝึกด้วยโปรแกรมการพัฒนาจิตสาธารณะด้วยบทบาทสมมติกับตัวแบบ มีจิตสาธารณะสูงกว่านักเรียนที่ไม่ได้รับการฝึกด้วยโปรแกรมการพัฒนาจิตสาธารณะด้วยบทบาทสมมติกับตัวแบบ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และจากการวิเคราะห์ข้อมูลไม่พบการปฏิสัมพันธ์ระหว่างการใช้โปรแกรมการพัฒนาจิตสาธารณะด้วยบทบาทสมมติกับตัวแบบ กับเพศที่มีต่อจิตสาธารณะอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

วราภรณ์ ปานทอง (2548) ได้ศึกษาผลของการเล่านิทานคติธรรมประกอบการเล่นบทบาทสมมติที่มีต่อพฤติกรรมทางสังคมของเด็กปฐมวัย ผลการวิจัยพบว่า เด็กปฐมวัยก่อนจัดกิจกรรมและระหว่างการจัดกิจกรรมการเล่านิทานคติธรรมประกอบการเล่นบทบาทสมมติในแต่ละช่วงสัปดาห์มีคะแนนเฉลี่ยพฤติกรรมทางสังคมโดยเฉลี่ยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และเมื่อวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงระหว่างช่วงสัปดาห์พบว่าคะแนนพฤติกรรมทางสังคมโดยเฉลี่ยมีการเปลี่ยนแปลงไปในทางเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01

อายุพร สาชาติ (2548) ได้ศึกษาพฤติกรรมในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมการแสดงบทบาทสมมติ ผลการวิจัยพบว่า เด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมการแสดงบทบาทสมมติมีพฤติกรรมในการแสดงบทบาทสมมติโดยรวม หลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และพฤติกรรมรายด้าน ได้แก่ พฤติกรรมในการแก้ปัญหาของตนเองที่เกี่ยวกับผู้อื่น และพฤติกรรมในการแก้ปัญหา เพื่อช่วยเหลือผู้อื่นของเด็กปฐมวัย หลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ดวงกมลชนก ตั้งวิฑูรย์ (2559) ได้ศึกษาผลของการใช้โปรแกรมพัฒนาความเห็นอกเห็นใจโดยใช้บทบาทสมมติของเด็กปฐมวัย ผลการวิจัยพบว่าค่าเฉลี่ยความเห็นอกเห็นใจผู้อื่นของเด็กปฐมวัยภายหลังการเข้ารับโปรแกรมเด็กปฐมวัยมีความเห็นอกเห็นใจสูงขึ้นเมื่อเทียบกับก่อนการเข้ารับโปรแกรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 แสดงให้เห็นว่าการพัฒนาโปรแกรมพัฒนาความเห็นอกเห็นใจในเด็กปฐมวัยนั้นมีประสิทธิภาพ

จากงานวิจัยดังกล่าวข้างต้นสนับสนุนได้ว่า การจัดกิจกรรมการแสดงบทบาทสมมติมีผลทำให้ผู้เรียนมีพฤติกรรมเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นส่งเสริมให้มีพัฒนาการทางด้านสังคม เรื่องพฤติกรรมความมีน้ำใจ ในการช่วยเหลือผู้อื่น ความเห็นใจผู้อื่นและด้านการไม่เห็นแก่ตัว เพราะนักเรียนได้แสดงบทบาทในสถานการณ์ต่างๆ ที่ใกล้เคียงกับชีวิตจริง ทำให้เกิดความเข้าใจตนเองและคนอื่นมากขึ้น การแสดงบทบาทสมตียังส่งเสริมให้นักเรียนมีพฤติกรรมความมีน้ำใจ ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษา ว่าเด็กปฐมวัยที่เล่นบทบาทสมมติ มีพฤติกรรมความมีน้ำใจ หลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลองตามสมมติฐานที่ตั้งไว้หรือไม่

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยดำเนินการศึกษาค้นคว้าตามลำดับขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. การกำหนดประชากรและเลือกกลุ่มตัวอย่าง
2. การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
3. การเก็บรวบรวมข้อมูล
4. การจัดกระทำและการวิเคราะห์ข้อมูล

การกำหนดประชากรและการเลือกกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ เป็นเด็กนักเรียนชาย - หญิง อายุ 5 – 6 ปี ที่กำลังศึกษาอยู่ชั้นอนุบาลปีที่ 2 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2558 ของโรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากรุงเทพมหานคร จำนวน 57 คน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการในการศึกษาครั้งนี้ เป็นเด็กปฐมวัยชาย-หญิง ที่มีอายุ 5 – 6 ปี ที่กำลังศึกษาอยู่ชั้นอนุบาลปีที่ 2 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2558 ของโรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบ เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากรุงเทพมหานคร จำนวน 2 ห้องเรียน มีนักเรียนทั้งหมด 57 คน โดยมีขั้นตอนคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างด้วยวิธีการ สุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) มา 1 ห้องเรียนจากจำนวน 2 ห้องเรียน มีนักเรียนจำนวน 15 คน

การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่

1. แผนการจัดกิจกรรมเล่นบทบาทสมมติของเด็กปฐมวัย
2. แบบประเมินพฤติกรรมความมีน้ำใจของเด็กปฐมวัย

ตอนที่ 1 การสร้างเครื่องมือและคุณภาพของแผนการจัดกิจกรรม เล่นบทบาทสมมติของเด็กปฐมวัยดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การคัดเลือกนิทาน

ศึกษานิทานคติสอนใจ โดยมีเนื้อหาส่งเสริมพฤติกรรมความมีน้ำใจใน การช่วยเหลือผู้อื่น ความเห็นใจผู้อื่น และด้านการไม่เห็นแก่ตัว ได้แก่ หนังสือนิทานของกรมวิชาการ กรมศาสนา และ

กระทรวงศึกษาธิการ จำนวน 20 เรื่อง ที่ส่งเสริมพฤติกรรมความมีน้ำใจ จำนวน 20 เรื่อง ดังต่อไปนี้ คือ หมูน้อยขี่หวง, กระต่ายหิวโซ่กับฮิปโปน้ำใจงาม, ก้อนเมฆมีน้ำใจ, ขาวกลองของสี่เกลอ, ต้นไม้ประหลาด, ฮัมมี้ขี่หวง, คู่รักของคุณยาย, ขอบคุณนะช้างตั๊ย, หนูนิดไม่มีน้ำใจ, จู๊ดจ๊าดกับจ๊อดจ๊อด, ยิ่งกว่าชนะเลิศ, แบ่งกันได้นะแพนด้า, จิ้งหรีดใจดี, ดีมากจ๊ะ, ขอบคุณนะสายลม, แกงส์มีน้ำใจ, จ๊อดจ๊าดขี้อิจฉา, ป๊อปปี้มีน้ำใจ, เรามาแบ่งกันนะ เจ้าชายแดงโม เลือกให้เหลือ 8 เรื่อง โดยมีเกณฑ์การคัดเลือกดังนี้

1. เป็นนิทานมีคติสอนใจใน การช่วยเหลือผู้อื่น ความเห็นใจผู้อื่นและด้าน การไม่เห็นตัว
2. เป็นนิทานที่มีการใช้ภาษาที่เข้าใจง่ายนิทานมีตัวละครไม่มากเกินไป
3. นิทานมีฉากและบรรยากาศที่เหมาะสมกับเด็ก
4. นิทานมีโครงเรื่องสั้นๆ ง่ายๆ เหมาะสมกับเด็กปฐมวัย โดยรายชื่อนิทาน

ดังต่อไปนี้คือ หมูน้อยขี่หวง, ขาวกลองของสี่เกลอ, ต้นไม้ประหลาด, คู่รักของคุณยาย, หนูนิดไม่มีน้ำใจ, จู๊ดจ๊าดกับจ๊อดจ๊อด, แบ่งกันได้นะแพนด้า, เจ้าชายแดงโม และสร้างสื่ออุปกรณ์เพื่อใช้ในการเล่นบทบาทสมมติตามเนื้อเรื่องในนิทานที่ได้คัดเลือกมา

ขั้นตอนที่ 2 การสร้างแผนการจัดกิจกรรมเล่นบทบาทสมมติของเด็กปฐมวัย

1. ศึกษาคู่มือหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2546 (สำหรับเด็กอายุ 3 - 5 ปี) ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการและและตัวอย่างแผนการจัดประสบการณ์ระดับเด็กปฐมวัยพุทธศักราช 2546 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2558 ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและหลักการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมพื้นฐานด้านความมีน้ำใจและเลือกกิจกรรมที่ต้องการให้เกิดกับเด็กปฐมวัย เพื่อนำข้อมูลมาเป็นพื้นฐานการจัดกิจกรรมของ เด็กปฐมวัย

2. ศึกษาทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเล่นบทบาทสมมติ ของ วราภรณ์ ปานทอง (2548) आयुพร สาชาติ (2548) ปัญญพร อะโนดาษ (2547) สุพา แสงพรหม (2545) เมทินี ด่านยังอยู่ (2544) เพื่อเป็นข้อมูลและนำความรู้มาใช้ในการจัดทำและออกแบบแผน การจัดกิจกรรมเล่นบทบาทสมมติ

3. ศึกษาคู่มือหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2546 (สำหรับเด็กอายุ 3 - 5 ปี) ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ

4. สร้างแผนการจัดกิจกรรมการเล่นบทบาทสมมติ โดยมีขั้นตอนดังต่อไปนี้ ขั้นตอนการจัดกิจกรรมเล่นบทบาทสมมติมี 3 ขั้นตอน คือ

ขั้นนำ (5 นาที)

ครูนำเด็กเข้าสู่เรื่องราว เด็กและครูช่วยกันร้องเพลง ท่องคำคล้องจอง สนทนา การใช้คำถาม เป็นต้น

ขั้นตอนกิจกรรม (20 นาที) โดยมีวิธีการดังนี้

วันที่ 1 ครูเล่านิทานตามเนื้อเรื่องทั้งหมด 8 เรื่องที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับ ความมีน้ำใจ สัจจะ
ละ 1 เรื่อง

วันที่ 2 เด็กเล่นเกมบทบาทสมมติตามเนื้อเรื่องในนิทานและสื่อบทตามเนื้อเรื่องของวันที่ 1

วันที่ 3 เด็กพูดยกตัวอย่างพฤติกรรมความมีน้ำใจที่ได้แสดงออกมาแล้ว

ขั้นสรุป (5 นาที)

เด็กช่วยกันสรุปประเด็นสำคัญของสถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาในนิทานโดยครู
สอดแทรกพฤติกรรมความมีน้ำใจเพื่อโยงเข้าหาตัวเด็ก

5. นำแผนการจัดกิจกรรมการเล่นบทบาทสมมติที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเสนอผู้เชี่ยวชาญตรวจ
พิจารณา เพื่อหาความสอดคล้องของจุดประสงค์ ชั้นนำ ชั้นสอน และขั้นสรุป สื่อการเรียนการสอน
และการประเมินผล จำนวน 3 ท่าน คือ

5.1 อาจารย์ ดร.ดารารัตน์ อุทัยพยัคฆ์

ศึกษานิเทศก์เชี่ยวชาญ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาราชบุรี เขต 1
จังหวัดราชบุรี

5.2 อาจารย์จุฑา สุขใส

ครูชำนาญการพิเศษ (การศึกษาปฐมวัย) โรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบ
กรุงเทพมหานคร

5.3 อาจารย์ ดร.ศศิธร ธนะบุตร

อาจารย์ประจำสาขาการศึกษาปฐมวัย มหาวิทยาลัยสวนดุสิต
ศูนย์การศึกษานอกที่ตั้งลำปาง จังหวัดลำปาง

6. ปรับปรุงแผนการจัดกิจกรรมการเล่นบทบาทสมมติตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญผล
การตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญชี้แนะให้ปรับภาษาให้ชัดเจน กระชับ เข้าใจง่ายมากยิ่งขึ้น

7. นำแผนการจัดกิจกรรมการเล่นบทบาทสมมติไปทดลองใช้ (Try out) กับ
นักเรียนชั้นอนุบาลปีที่ 2 โรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบ อายุ 5 – 6 ปี จำนวน 27 คน ที่ไม่ใช่
กลุ่มตัวอย่าง เพื่อหาข้อบกพร่องและนำมาปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสม

8. แก้ไขและปรับปรุงแผนการจัดกิจกรรมการเล่นบทบาทสมมติ ฉบับสมบูรณ์และนำไป
ทดลองกับกลุ่มตัวอย่าง

ตอนที่ 2 การสร้างแบบประเมินพฤติกรรมความมีน้ำใจและหาคุณภาพเครื่องมือ มีดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 สร้างแบบประเมินพฤติกรรมความมีน้ำใจ

1. ศึกษาทฤษฎีการเรียนรู้ของเพียเจต์ (Piaget) ทฤษฎีทางสังคมของอีริกสัน (Erikson)
ทฤษฎีการเรียนรู้แบบของแบนดูรา (Bandura) เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมความ มี
น้ำใจของเด็กปฐมวัย

2. ศึกษาแบบประเมินพฤติกรรมความมีน้ำใจของ เนาวรัตน์ ถาวร (2546) ถวิลวัลย์ อัมรินทร์ (2543) สุกัญญา ภูริยะพันธ์(2540) อาคม หงษ์ทอง (2539) และ เอษณีย์ จัทรวิธานนท์ (2537)

3. นำข้อมูลที่ได้ศึกษาในข้อ 1 และข้อ 2 เพื่อกำหนดเป้าหมายและรูปแบบของ แบบประเมิน เพื่อวัดพฤติกรรมความมีน้ำใจของเด็กปฐมวัย

4. สร้างแบบประเมินพฤติกรรมความมีน้ำใจ จำนวน 18 ข้อ ประกอบด้วย การประเมิน พฤติกรรมความมีน้ำใจด้านการช่วยเหลือผู้อื่น 6 ข้อ ด้านความเห็นใจผู้อื่น 6 ข้อ ด้านการไม่เห็นแก่ตัว 6 ข้อ โดยมีตัวอย่าง ดังต่อไปนี้

ตัวอย่าง

แบบประเมินพฤติกรรมความมีน้ำใจของเด็กปฐมวัย

ชื่อผู้สังเกต

ชื่อนักเรียนชั้นอนุบาลปีที่ ... /

วันที่ เดือน พ.ศ.....

คำชี้แจง จงขีดเครื่องหมาย ✓ ให้ตรงกับพฤติกรรมของเด็กที่สังเกตได้

พฤติกรรมความมีน้ำใจ	2	1	0	หมายเหตุ
1. การช่วยเหลือผู้อื่น				
1.1 ช่วยเพื่อนเก็บของ/อุปกรณ์ เมื่อเลิกใช้				
:				
2. ความเห็นใจผู้อื่น				
2.1 ช่วยเหลือและให้กำลังใจเพื่อนที่อ่อนแอ				
:				
พฤติกรรมความมีน้ำใจ	2	1	0	หมายเหตุ
3. การไม่เห็นแก่ตัว				
3.1 ช่วยเพื่อนทำงานที่ได้รับมอบหมายให้เสร็จ				
:				

ระดับคะแนน 2 บันทึกเมื่อเด็กแสดงพฤติกรรมความมีน้ำใจด้วยตนเอง

ระดับคะแนน 1 บันทึกเมื่อเด็กแสดงพฤติกรรมความมีน้ำใจ โดยเพื่อนหรือครูขอร้องให้ร่วมมือ

ระดับคะแนน 0 บันทึกเมื่อเด็กไม่แสดงพฤติกรรมความมีน้ำใจหรือปฏิเสธที่จะทำ

5. สร้างกฎเกณฑ์การประเมินให้ครอบคลุมพฤติกรรมความมีน้ำใจ ได้แก่ การช่วยเหลือผู้อื่น ความเห็นใจผู้อื่น และการไม่เห็นแก่ตัว โดยใช้แบบมาตรประเมินค่ากำหนดตัวเลข (Numerical Rating Scales) โดยกำหนดกฎเกณฑ์การให้คะแนนเป็น 3 ระดับ คือ ระดับคะแนน 2, 1 และ 0 ดังนี้

6. สร้างคู่มือประกอบคำแนะนำการใช้แบบประเมินพฤติกรรมความมีน้ำใจของ เด็กปฐมวัย

7. นำแบบประเมินพฤติกรรมความมีน้ำใจของเด็กปฐมวัยที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นให้ผู้เชี่ยวชาญทางด้านการศึกษาปฐมวัยและด้านการวัดผลการศึกษา จำนวน 3 ท่าน เพื่อหาความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) ซึ่งมีผู้เชี่ยวชาญ ดังนี้

7.1 อาจารย์ ดร.ปัทมวิทย์ ไบกุลหาบ

สาขาวิชาพื้นฐานการศึกษา คณะครุศาสตร์ (ส่วนวังจันทร์)

มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม จังหวัดพิษณุโลก

7.2 อาจารย์จุลศักดิ์ สุขสบาย

รองผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการ โรงเรียนสาธิต มศว ประสานมิตร (ฝ่ายประถม)

กรุงเทพมหานคร

7.3 อาจารย์เสกสรร มาตังแสง

ครูชำนาญการพิเศษ (การศึกษาปฐมวัย)

โรงเรียนเทศบาลวัดเนินสุทธาวาส (สุทธิพงษ์ประชานุกุล) จังหวัดชลบุรี

8. กำหนดเกณฑ์การลงคะแนนประเมินว่าข้อความที่แสดงพฤติกรรมที่ประเมินนั้นสอดคล้องกับนิยามการประเมินหรือไม่ โดยกำหนดคะแนนเป็น +1 , 0 และ -1 (บุญเชิด ภิญโญนนตพงษ์. 2557: 90) ดังนี้

เมื่อ + 1 หมายถึง แน่ใจว่าข้อความวัดจุดประสงค์ข้อนั้น

0 หมายถึง ไม่แน่ใจข้อความวัดจุดประสงค์ข้อนั้นหรือไม่

- 1 หมายถึง แน่ใจว่าข้อความไม่วัดจุดประสงค์ข้อนั้น

9. แล้วนำแบบประเมินพฤติกรรมความมีน้ำใจผ่านการพิจารณาจากผู้เชี่ยวชาญหาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างพฤติกรรมกับจุดประสงค์ (IOC) ซึ่งมีค่ามากกว่าหรือเท่ากับ 0.5 (บุญเชิด ภิญโญนนตพงษ์. 2557: 90) ซึ่งพบว่าแบบประเมินพฤติกรรมความมีน้ำใจของเด็กปฐมวัย มีค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างพฤติกรรมกับจุดประสงค์ (IOC) อยู่ระหว่าง 0.67-1.00

10. วิเคราะห์หาค่าอำนาจจำแนกรายข้อ โดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์ CITC (Corrected item-total Correlation) (บุญเชิด ภิญโญนนตพงษ์. 2557: 95) ได้ค่าอยู่ระหว่าง .20 สามารถนำไปใช้ได้

11. นำแบบประเมินพฤติกรรมความมีน้ำใจของเด็กที่ได้รับการปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ ไปทดลองใช้ (Try Out) กับเด็กชั้นอนุบาลปีที่ 2 อายุ 5 - 6 ปีที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 27 คน โดยใช้ผู้ประเมิน 2 คน คือผู้วิจัยและผู้ช่วยวิจัย ร่วมกันประเมินแล้วนำคะแนนมาหาความเชื่อมั่นของผู้ประเมิน 2 คน โดยใช้ดัชนีความสอดคล้องของผู้ประเมิน RAI (บุญ

เชิด ภิญโญนนตพงษ์. 2557: 103; อ้างอิงจาก Burry–Stock; other. 1996: 256) ได้ค่า RAI เท่ากับ .96 มีค่าสูงเพียงพอที่จะใช้ในการศึกษาค้นคว้าต่อไปได้ รวมทั้งวิเคราะห์ หาค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับด้วยสูตรสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แอลฟาของ ครอนบัค (Cronbach's Alpha) (บุญเชิด ภิญโญนนตพงษ์. 2557: 101) ได้ค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ .86 ซึ่งมีความเชื่อมั่นสูงเพียงพอที่จะนำมาใช้ในการวิจัยได้

12. นำแบบประเมินพฤติกรรมความมีน้ำใจที่มีค่าความเชื่อมั่นตามที่ต้องการประเมินมาจัดทำเป็นแบบประเมินฉบับสมบูรณ์ เพื่อนำไปใช้กับกลุ่มตัวอย่างในการทดลองต่อไป

แบบแผนการทดลอง

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยทดลอง(Experimental Research) ผู้วิจัยได้ดำเนินการทดลองโดยอาศัยแบบแผนการทดลองกลุ่มเดียววัดผลก่อนและหลังการทดลอง (One Group Pretest – Posttest Design) (บุญเชิด ภิญโญนนตพงษ์. 2557: 17) ดังนี้

ตาราง 1 แบบแผนการทดลอง

Pre-test	Treatment	Post-test
T ₁	X	T ₂

ความหมายของสัญลักษณ์

T₁ แทน การประเมินก่อนการทดลอง (Pretest) โดยใช้แบบประเมินพฤติกรรมความมีน้ำใจ

X แทน การเล่นเกมบทบาทสมมติ

T₂ แทน การประเมินหลังการทดลอง (Posttest) โดยใช้แบบประเมินพฤติกรรมความมีน้ำใจ

การเก็บรวบรวมข้อมูล

วิธีการดำเนินการ

การทดลองครั้งนี้การดำเนินการทดลองในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2558 ทำการทดลองเป็นเวลา 8 สัปดาห์ สัปดาห์ละ 3 วัน ในวันอังคาร พุธและพฤหัสบดี วันละ 30 นาที รวม 24 ครั้ง ระยะเวลาในการทดลองการทำกิจกรรมยืดหยุ่นได้ตามความสนใจ โดยมีแผน การทดลองตามขั้นตอนดังนี้

1. ขอความอนุเคราะห์จากผู้บริหารสถานศึกษาในการดำเนินการทดลอง เพื่อให้ทราบรายละเอียดและรูปแบบการทดลองจัดสถานที่ที่ทำการทดลองให้เหมาะสม

2. สร้างความเข้าใจและพูดคุยกับเด็กกลุ่มตัวอย่างเป็นระยะเวลา 1 สัปดาห์
3. ประเมินพฤติกรรมความมีน้ำใจของเด็กปฐมวัย ก่อนการทดลอง (Pretest) จากการจัดกิจกรรมเล่นบทบาทสมมติ โดยใช้แบบประเมินพฤติกรรมความมีน้ำใจ บันทึกการประเมินโดยผู้วิจัย
4. ดำเนินการทดลองโดยการเล่นบทบาทสมมติ ดำเนินการทดลอง จำนวน 8 สัปดาห์ๆ ละ 3 วัน คือ วันอังคาร วันพุธ และวันพฤหัสบดี วันละ 30 นาที ทั้งหมด 24 แผน ดังนี้

ตาราง 2 แสดงตัวอย่างกำหนดการเล่นบทบาทสมมติ

สัปดาห์ที่	วันที่ทำการทดลอง	เรื่อง	กิจกรรม	ตัวละครและอุปกรณ์ที่ใช้แสดงบทบาทสมมติ	พฤติกรรมความมีน้ำใจ
1 เวลา 09.00 - 09.30 น. (หน่วย สัตรว์น่ารัก)	วันอังคาร		เล่านิทานเรื่อง หมูน้อยขี่หวง	นิทาน หมูน้อยขี่หวง	การช่วยเหลือ ผู้อื่น
	วันพุธ	หมูน้อย น้ำใจงาม	แบ่งกลุ่มเด็ก เป็น 3 กลุ่ม เล่นบทบาท สมมติ	- ลิงน้อย - หมีน้อย - หมูน้อย - กระต่ายน้อย - กระรอกน้อย อุปกรณ์ - ที่คาดศีรษะ หน้าสัตว์ - ฉากป่า - ไอศกรีมจำลอง - ลูกบอล - ร้านไอศกรีม ของคุณจระเข้	ความ เห็นใจผู้อื่น
	วันพฤหัสบดี		เด็กพูด ยกตัวอย่าง พฤติกรรม ความมีน้ำใจที่ ได้แสดงออก มาแล้ว	—	การไม่เห็น แก่ ตัว

ตาราง 2 (ต่อ)

สัปดาห์ที่	วันที่ทำการทดลอง	เรื่อง	กิจกรรม	ตัวละครและอุปกรณ์ที่ใช้แสดงบทบาทสมมติ	พฤติกรรมความมีน้ำใจ
▪ ▪					
8 เวลา 09.00 - 09.30 น. (หน่วยบุคคล และสถานที่)	วันอังคาร	เจ้าชาย ผู้เสียสละ	เล่นนิทานเรื่อง เจ้าชายแดงโม	นิทาน เจ้าชายแดงโม	การช่วยเหลือ ผู้อื่น
	วันพุธ		แบ่งกลุ่มเด็ก เป็น 3 กลุ่ม เล่นบทบาท สมมติ	- เจ้าชาย - นก - หนู - ลิง อุปกรณ์ - ที่คาดศีรษะ หน้าสัตว์ - แดงโมจำลอง - ดันแดงโม จำลอง - กระจกตันไม้	ความ เห็นใจผู้อื่น

ตาราง 2 (ต่อ)

สัปดาห์ที่	วันที่ทำการทดลอง	เรื่อง	กิจกรรม	ตัวละครและอุปกรณ์ที่ใช้แสดงบทบาทสมมติ	พฤติกรรมความมีน้ำใจ
	วันพฤหัสบดี		เด็กพูดยกตัวอย่างพฤติกรรมความมีน้ำใจที่ได้แสดงออกมาแล้ว	—	การไม่เห็นแก่ตัว

5. ผู้วิจัยทำการประเมินพฤติกรรมความมีน้ำใจของเด็กปฐมวัย หลังการทดลอง (Posttest) เมื่อเสร็จสิ้นการทดลอง

6. นำข้อมูลที่ได้จากการประเมินพฤติกรรมความมีน้ำใจของเด็กปฐมวัย และนำไปวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการทางสถิติต่อไป

การจัดกระทำข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการทดลองไปวิเคราะห์และหาคุณภาพด้วยวิธีการทางสถิติ ดังนี้

1. หาค่าสถิติพื้นฐานของคะแนนแบบประเมินพฤติกรรมความมีน้ำใจของเด็กปฐมวัย ได้แก่ คะแนนเฉลี่ย (Mean) ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

2. เปรียบเทียบความแตกต่างของคะแนนเฉลี่ยก่อนและหลังการจัดกิจกรรมการเล่นบทบาทสมมติ เพื่อศึกษาพฤติกรรมความมีน้ำใจของเด็กปฐมวัย โดยใช้ t - test แบบ Dependent sample

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์

1. สถิติที่ใช้หาคุณภาพของแบบประเมินพฤติกรรมความมีน้ำใจของเด็กปฐมวัย

1.1 หาความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาของแบบประเมินพฤติกรรมความมีน้ำใจของเด็กปฐมวัยโดยใช้ดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อสอบกับจุดประสงค์(บุญเชิด ภิญญอนันตพงษ์. 2557: 90) โดยคำนวณจากสูตร

$$IOC = \frac{\sum R}{n}$$

เมื่อ IOC แทน ดัชนีความสอดคล้องระหว่างพฤติกรรมกับจุดประสงค์
 $\sum R$ แทน ผลรวมของคะแนนการพิจารณาของผู้เชี่ยวชาญ
 n แทน จำนวนผู้เชี่ยวชาญ

1.2 หาค่าอำนาจจำแนกรายข้อ โดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน (Pearson Product – Moment Correlation) ที่ปรับแก้ เรียกว่า สัมประสิทธิ์ CITC (Corrected item-total Correlation) (บุญเชิด ภิญญอนันตพงษ์. 2557: 95)

$$CITC = \frac{Cov(I,T)}{S_I S_T}$$

เมื่อ CITC แทน สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของข้อคำถามกับคะแนนรวมจากข้ออื่นๆ ที่เหลือ
 Cov (I,T) แทน ค่าความแปรปรวนร่วมของข้อคำถามกับคะแนนรวมจากข้ออื่นๆ ที่เหลือ
 S_I แทน ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนนข้อคำถาม
 S_T แทน ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนนรวมจากข้ออื่นๆ ที่เหลือ

1.3 หาค่าความเชื่อมั่นของแบบประเมินพฤติกรรมความมีน้ำใจ โดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์อัลฟาของ ครอนบัก (Cronbach's Alpha) (บุญเชิด ภิญญอนันตพงษ์. 2557: 101) ดังนี้

$$r_{tt} = \alpha = \frac{K}{K-1} \left[1 - \frac{\sum S_i^2}{S_X^2} \right]$$

เมื่อ r_{tt} แทน ค่าความเชื่อถือได้ของแบบประเมินทั้งฉบับ
 K แทน จำนวนข้อของแบบประเมิน
 $\sum S_i^2$ แทน ค่าความแปรปรวนของคะแนนรายข้อ
 S_X^2 แทน ค่าความแปรปรวนของคะแนนของนักเรียนและ

$$S_X^2 = \frac{N \sum X^2 - (\sum X)^2}{N^2}$$

N แทน จำนวนนักเรียนที่ทำแบบประเมิน
 X แทน ค่าของคะแนนของนักเรียนแต่ละคน

1.4 การหาค่าความเชื่อมั่นของผู้ประเมิน โดยใช้ดัชนีความสอดคล้องของผู้ประเมิน RAI (Burry – Stock) (บุญเชิด ภิญโญนนตพงษ์. 2557: 103) ดังนี้

$$RAI = 1 - \frac{\sum_{n=1}^N \sum_{k=1}^K |R_{1kn} - R_{2kn}|}{KN(I-1)}$$

เมื่อ	RAI	แทน	ดัชนีความสอดคล้องระหว่างผู้ประเมิน
	R_{1kn}	แทน	ผู้ประเมินคนที่ 1
	R_{2kn}	แทน	ผู้ประเมินคนที่ 2
	K	แทน	จำนวนพฤติกรรมที่ประเมินทั้งหมด
	N	แทน	จำนวนคนที่ถูกประเมินทั้งหมด
	I	แทน	ช่วงคะแนนที่ประเมิน (2, 1, 0) $I = 3$

2. สถิติพื้นฐาน

2.1 หาคะแนนเฉลี่ย (Mean) โดยใช้สูตร (บุญเชิด ภิญโญนนตพงษ์. 2557: 134)

$$\bar{X} = \frac{\sum X}{N}$$

เมื่อ	$\bar{X}$	แทน	ค่าเฉลี่ย
	$\sum X$	แทน	ผลรวมของคะแนนทั้งหมด
	N	แทน	จำนวนนักเรียน

2.2 หาค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนน (Standard Deviation) โดยใช้สูตร (บุญเชิด ภิญโญนนตพงษ์. 2557: 134 – 135; อ้างอิงจาก บุญเชิด ภิญโญนนตพงษ์. 2521: 55)

$$s = \sqrt{\frac{n \sum X^2 - (\sum X)^2}{n(n-1)}}$$

เมื่อ	S	แทน	ความเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนน
	n	แทน	จำนวนนักเรียนในกลุ่มตัวอย่าง
	$\sum X$	แทน	ผลรวมของคะแนนทั้งหมด
	$\sum X^2$	แทน	ผลรวมของคะแนนแต่ละตัวยกกำลังสอง

3. สถิติที่ใช้ทดสอบสมมุติฐาน

3.1 วิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างของพฤติกรรมความมีน้ำใจ ทั้งก่อนและหลัง การทดลองโดยใช้สูตร t - test for Dependent Sample (บุญเชิด ภิญโญนนตพงษ์. 2557: 110) โดยใช้สูตร

$$t = \frac{D}{S_D}$$

เมื่อ t	แทน	ค่าสถิติที่ใช้ใน t - distribution
D	แทน	ค่าความแตกต่างของคะแนน
N	แทน	จำนวนคู่ของคะแนน
$\bar{D}$	แทน	ค่าเฉลี่ยของคะแนนความแตกต่าง
$S_{\bar{D}}$	แทน	ค่าความคลาดเคลื่อนมาตรฐานของคะแนนความแตกต่าง

3.2 หาค่าขนาดส่งผล (Effect Size) สำหรับ t -test แบบ Dependent Samples โดยใช้สูตร Cohen's d (Cohen, 1988, pp. 19 - 74) (บุญเชิด ภิญโญนนตพงษ์. 2557: 138) ดังนี้

$$d = \frac{t}{\sqrt{n}}$$

เมื่อ d	แทน	ค่าขนาดของการส่งผลของ Cohen's d
t	แทน	ค่าสถิติที่ใช้พิจารณาใน t -distribution
n	แทน	จำนวนนักเรียนในกลุ่มตัวอย่าง

และใช้เกณฑ์การแปลผลค่าขนาดของการส่งผลตามตารางมาตรฐานของ Cohen's ดังนี้

เมื่อ $d = 0.2 - 0.49$	ส่งผลน้อยมาก
$d = 0.5 - 0.79$	ส่งผลปานกลาง
$d = 0.8$ ขึ้นไป	ส่งผลมาก

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

สัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิเคราะห์ข้อมูลจากผลการทดลองและการแปรผลการวิเคราะห์ข้อมูลในการศึกษาวิจัยครั้งนี้เพื่อให้เกิดความเข้าใจตรงกันในการแปลความหมายข้อมูล ผู้วิจัยได้ใช้สัญลักษณ์ในการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

N	แทน จำนวนนักเรียนในกลุ่มตัวอย่าง
$\bar{X}$	แทน ค่าเฉลี่ยของคะแนน
K	แทน คะแนนเต็มรายด้าน
S	แทน ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน
t	แทน ค่าสถิติที่ใช้ในการพิจารณาใน t-distribution
$\bar{D}$	แทน คะแนนเฉลี่ยของผลต่างของคะแนนก่อนและหลังการทดลอง
$S_{\bar{D}}$	แทน ค่าความคลาดเคลื่อนมาตรฐานของคะแนนเฉลี่ยของผลต่างของคะแนนก่อนและหลังการทดลอง
Sig	แทน ค่าระดับนัยสำคัญทางสถิติ
**	แทน ความมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

การเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาครั้งนี้ วิจัยได้เสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลตามลำดับดังนี้

ตอนที่ 1 การศึกษาระดับพฤติกรรมความมีน้ำใจของเด็กปฐมวัยโดยรวม และรายด้านก่อนและหลังการเล่นบทบาทสมมติ

ตอนที่ 2 การเปรียบเทียบพฤติกรรมความมีน้ำใจของเด็กปฐมวัยโดยรวม และรายด้าน ทั้งก่อนและหลังการเล่นบทบาทสมมติ

ผลการวิเคราะห์

ตอนที่ 1 การศึกษาระดับพฤติกรรมความมีน้ำใจของเด็กปฐมวัยโดยรวม และรายด้านก่อนและหลังการเล่นบทบาทสมมติ

การวิเคราะห์ข้อมูลในส่วนนี้ ผู้วิจัยนำคะแนนของแบบประเมินพฤติกรรมความมีน้ำใจของเด็กปฐมวัยในแต่ละด้าน ทั้งก่อนและหลังการจัดกิจกรรมเล่นบทบาทสมมติมาหาค่าเฉลี่ย โดยรวมและรายด้าน ได้แก่ ด้านการช่วยเหลือผู้อื่น ด้านความเห็นใจผู้อื่น และด้านการไม่เห็นแก่ตัว ค่าเฉลี่ยที่คำนวณได้ จะใช้เป็นค่าบ่งชี้ระดับพฤติกรรมความมีน้ำใจ ดังแสดงในตาราง 3 โดยมีเกณฑ์ การแปลความหมายคะแนน ดังนี้

ตาราง 3 เกณฑ์แปลความหมายคะแนน

ช่วงคะแนนเฉลี่ย รายด้าน	ช่วงคะแนนเฉลี่ย รวมทุกด้าน	ระดับ	แปลความหมาย
8.1 – 12.0	24.1 – 36.0	ดี	เด็กแสดงพฤติกรรมความมีน้ำใจด้วยตนเอง
4.1 – 8.0	12.1 – 24.0	ปานกลาง	เด็กแสดงพฤติกรรมความมีน้ำใจโดยเพื่อนหรือครูขอร้องให้ร่วมมือ
0 – 4.0	0 – 12.0	มาก	เด็กไม่แสดงพฤติกรรมความมีน้ำใจหรือปฏิเสธที่จะทำ

ปรากฏผลการวิเคราะห์ดังกล่าวในตาราง 4

ตาราง 4 ค่าสถิติแสดงระดับพฤติกรรมความมีน้ำใจของเด็กปฐมวัยโดยรวมและรายด้านก่อนและหลังการเล่นบทบาทสมมติ

พฤติกรรมความมีน้ำใจ (n = 15)	K	ก่อนการทดลอง		หลังการทดลอง	
		$\bar{X}$	S.D	$\bar{X}$	S.D
การช่วยเหลือผู้อื่น	6	8.73	.70	11.60	.51
ความเห็นใจผู้อื่น	6	8.67	.82	11.27	.70
การไม่เห็นแก่ตัว	6	8.33	.72	10.67	.62
รวม	18	25.73	1.58	33.54	.99

ผลการวิเคราะห์ตามตาราง 4 พบว่า

ก่อนการเล่นบทบาทสมมติ เด็กปฐมวัยมีระดับพฤติกรรมความมีน้ำใจของเด็กปฐมวัย โดยเฉลี่ย เท่ากับ 25.73 คะแนน อยู่ในระดับดี เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการช่วยเหลือผู้อื่น มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 8.73 คะแนนอยู่ในระดับดี ด้านความเห็นใจผู้อื่น มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 8.67 คะแนนอยู่ในระดับดี ด้านการไม่เห็นแก่ตัว มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 8.33 คะแนนอยู่ในระดับดี

แต่หลังการเล่นบทบาทสมมติ เด็กปฐมวัยมีระดับพฤติกรรมความมีน้ำใจโดยรวมของ เด็กปฐมวัย มีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 33.54 คะแนน อยู่ในระดับดี เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการช่วยเหลือผู้อื่น มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 11.60 คะแนน อยู่ในระดับดี ด้านความเห็นใจผู้อื่น มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 11.27 คะแนน อยู่ในระดับดี ด้านการไม่เห็นแก่ตัว มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 10.67 คะแนนอยู่ในระดับดี

แสดงว่า ก่อนการเล่นบทบาทสมมติเด็กปฐมวัยเด็กแสดงพฤติกรรมความมีน้ำใจด้วยตนเอง โดยรวมและรายด้านทุกด้านและหลังการเล่นบทบาทสมมติเด็กปฐมวัย แสดงพฤติกรรมความมีน้ำใจโดยรวมและรายด้านได้ด้วยตนเองแต่นักเรียนที่แสดงพฤติกรรมความมีน้ำใจจำนวนเพิ่มมากขึ้น

ตอนที่ 2 การเปรียบเทียบพฤติกรรมความมีน้ำใจคะแนนรายด้านและโดยรวมทั้งก่อนและหลังการเล่นบทบาทสมมติ

การเปรียบเทียบคะแนนพฤติกรรมความมีน้ำใจของเด็กปฐมวัย โดยรวมและแยก เป็นรายด้าน ได้แก่ ด้านการช่วยเหลือผู้อื่น ด้านความเห็นใจผู้อื่น ด้านการไม่เห็นแก่ตัว ที่ประเมินจากเด็กจำนวน 15 คน ทั้งก่อนและหลังการจัดกิจกรรมเล่นบทบาทสมมติ มาวิเคราะห์หาค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนนผลต่าง และทดสอบความแตกต่างเฉลี่ยทั้งโดยรวมและรายด้าน โดยสถิติ t - test ปรากฏดังแสดงตาราง 5 และในกรณี t - test ผู้วิจัยจะทดสอบ ค่าขนาดส่งผล(Effect Size) ในตาราง 6

ตาราง 5 ผลการเปรียบเทียบพฤติกรรมความมีน้ำใจของเด็กปฐมวัย ทั้งก่อนและหลังการจัดกิจกรรมเล่นบทบาทสมมติ

พฤติกรรมความมีน้ำใจ	$\bar{D}$	$S_{\bar{D}}$	t	df	Sig
การช่วยเหลือผู้อื่น	2.87	.64	17.34	14	.01
ความเห็นใจผู้อื่น	2.60	.63	15.92	14	.01
การไม่เห็นแก่ตัว	2.33	.82	11.06	14	.01
รวม	7.80	1.61	24.22	14	.01

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ผลการวิเคราะห์ตาราง 5 พบว่า หลังการจัดกิจกรรมเล่นบทบาทสมมติพฤติกรรม ความมีน้ำใจของเด็กปฐมวัยโดยรวมสูงเฉลี่ย 7.80 คะแนน และจากการทดสอบ ได้ค่า $t = 24.22$, $p < .01$ ซึ่งสูงขึ้นกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

แสดงว่า การจัดกิจกรรมการเล่นบทบาทสมมติทำให้มีพฤติกรรมความมีน้ำใจของ เด็กปฐมวัยโดยรวมสูงขึ้นอย่างชัดเจน

เมื่อพิจารณาจำแนกเป็นรายด้านพบว่า หลังการเล่นบทบาทสมมติ เด็กปฐมวัยมีพฤติกรรมความมีน้ำใจ ด้านการช่วยเหลือ ด้านความเห็นใจผู้อื่น และด้านการไม่เห็นแก่ตัว ทุกด้าน สูงกว่าก่อนการเล่นบทบาทสมมติโดยมีค่าเฉลี่ยเพิ่มขึ้น 2.87, 2.60, 2.33 คะแนนตามลำดับ และ

จากการทดสอบได้ค่า $t = 17.34, p < .01$, $t = 15.92, p < .01$ และ $t = 11.06, p < .01$ ตามลำดับ ซึ่งมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ทุกด้าน

แสดงว่า หลังการจัดกิจกรรมเล่นบทบาทสมมติ ทำให้พฤติกรรมความมีน้ำใจของ เด็กปฐมวัยโดยรวมและรายด้านสูงกว่าก่อนการเล่นบทบาทสมมติสูงขึ้นอย่างชัดเจน

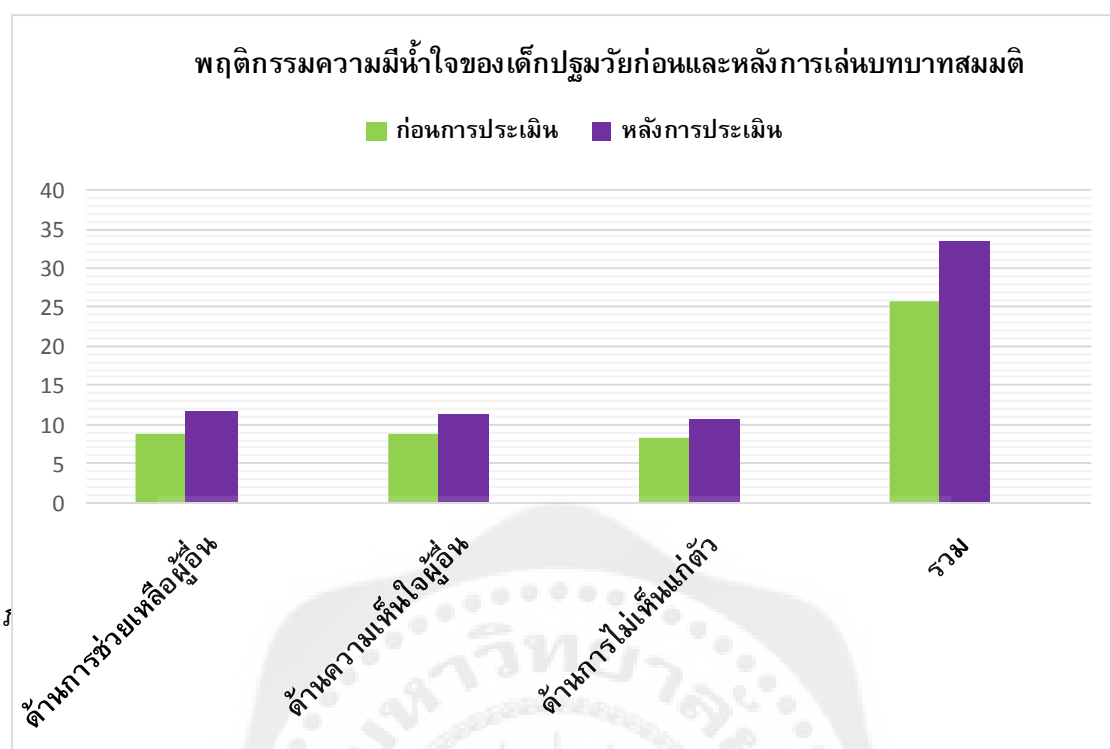
นอกจากนี้ผู้วิจัยได้คำนวณค่าขนาดส่งผล (Effect Size) โดยใช้สูตรขนาดส่งผลของโคเฮน (Cohen's d) ปรากฏดังแสดงในตาราง 6

ตาราง 6 ค่าส่งผลของพฤติกรรมความมีน้ำใจโดยรวมและรายด้าน ของโคเฮน (Cohen's d)

พฤติกรรมความมีน้ำใจ	n	t	(Cohen's d)	ระดับ
การช่วยเหลือผู้อื่น	15	17.34	4.48	มาก
ความเห็นใจผู้อื่น	15	15.92	4.11	มาก
การไม่เห็นแก่ตัว	15	11.06	2.85	มาก
รวมทุกด้าน	15	24.22	6.25	มาก

ผลการวิเคราะห์ตาราง 6 ปรากฏว่า การจัดกิจกรรมเล่นบทบาทสมมติ มีขนาดส่งผลต่อพฤติกรรมความมีน้ำใจโดยรวมและรายด้านในระดับมาก เรียงลำดับดังนี้ คะแนนรวม ($d = 6.25$) ด้านการช่วยเหลือผู้อื่น ($d = 4.48$) ด้านความเห็นใจผู้อื่น ($d = 4.11$) ด้านการไม่เห็นแก่ตัว ($d = 2.85$)

การใช้แผนภูมิแสดงการเปรียบเทียบพฤติกรรมความมีน้ำใจของเด็กปฐมวัยแยก เป็นรายด้านทั้งก่อนและหลังการเล่นบทบาทสมมติ ดังแสดงในภาพประกอบ 2

ภาพประกอบ 2 พฤติกรรมความมีน้ำใจของเด็กปฐมวัยโดยรวม และ รายด้านทั้งก่อน และหลังการจัดกิจกรรมเล่นบทบาทสมมติ

จากแผนภูมิแสดงให้เห็นว่า หลังการเล่นบทบาทสมมติ เด็กปฐมวัยมีการพัฒนาพฤติกรรมความมีน้ำใจรายด้านทุกด้าน คือ ด้านการช่วยเหลือผู้อื่น ด้านความเข้าใจผู้อื่น และด้านการ ไม่เห็นแก่ตัวและโดยรวมสูงขึ้นก่อนการทดลองอย่างชัดเจน

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยนี้เป็นการศึกษาผลการเล่นบทบาทสมมติที่มีต่อพฤติกรรมความมีน้ำใจของเด็กปฐมวัย มีความมุ่งหมายเพื่อศึกษาระดับพฤติกรรมความมีน้ำใจของเด็กปฐมวัยโดยรวม จำแนกรายด้านก่อนและหลังการเล่นบทบาทสมมติ และเพื่อเปรียบเทียบพฤติกรรมความมีน้ำใจของเด็กปฐมวัยโดยรวม และรายด้าน ทั้งก่อนและหลังการเล่นบทบาทสมมติ

ประชากรที่ใช้ในการสุ่มตัวอย่างครั้งนี้ เป็นเด็กปฐมวัยชาย-หญิง อายุ 5 – 6 ปี ที่กำลังศึกษาอยู่ชั้นอนุบาลปีที่ 2 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2558 ของโรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบ เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากรุงเทพมหานคร จำนวน 2 ห้องเรียน รวม 57 คน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ เด็กปฐมวัยชาย-หญิง อายุ 5 – 6 ปี ที่กำลังศึกษาอยู่ชั้นอนุบาลปีที่ 2 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2558 ของโรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบ เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากรุงเทพมหานคร โดยมีขั้นตอนคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างด้วย วิธีการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) มา 1 ห้องเรียนจากจำนวน 2 ห้องเรียน มีนักเรียนจำนวน 15 คน

ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย ตัวแปรจัดกระทำ ได้แก่ การเล่นบทบาทสมมติ ตัวแปรตาม ได้แก่ พฤติกรรมความ มีน้ำใจโดยรวมและรายด้าน ซึ่งจำแนกออกเป็น 3 ด้าน ได้แก่ ด้านการช่วยเหลือผู้อื่น ด้านความเห็นใจผู้อื่น ด้านการไม่เห็นแก่ตัว

การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แผนการจัดกิจกรรมเล่นบทบาทสมมติ และใช้แบบประเมินพฤติกรรมความมีน้ำใจ ด้านการช่วยเหลือผู้อื่น ด้านความเห็นใจผู้อื่น ด้านการไม่เห็นแก่ตัว ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น 18 ข้อ ที่มีคะแนนความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ .86

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการทดลองแบบการทดลอง(Experimental Research) ซึ่งทำการศึกษาวิจัยกับกลุ่มตัวอย่างเป็นเด็กปฐมวัย โดยผู้วิจัยได้ดำเนินการทดลอง โดยสร้างความคุ้นเคยกับกลุ่มตัวอย่างเป็นเวลา 1 สัปดาห์จากนั้นทำ การประเมินด้วยแบบประเมินพฤติกรรมความมีน้ำใจของเด็กปฐมวัย วัดผลก่อนทดลองกับกลุ่มทดลอง และดำเนินการทดลอง จนครบ 8 สัปดาห์ เมื่อสิ้นสุดการทดลอง นำแบบประเมินประเมินพฤติกรรมความมีน้ำใจของ เด็กปฐมวัย มาทดสอบอีกครั้งและนำข้อมูลที่ได้ จากการทดสอบมาวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการ ทางสถิติ

สรุปผลการวิจัย

เด็กปฐมวัยหลังจากการเล่นบทบาทสมมติที่มีต่อพฤติกรรมความมีน้ำใจของเด็กปฐมวัย ดังนี้

1. ระดับระดับพฤติกรรมความมีน้ำใจของเด็กปฐมวัยหลังจากการเล่นบทบาทสมมติ โดยรวม ก่อนการทดลอง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 25.73 คะแนน และหลังการทดลอง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ

33.54 คะแนน เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ด้านการช่วยเหลือผู้อื่น ก่อนการทดลองมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 8.73 คะแนน ซึ่งหลังการทดลอง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 10.60 คะแนน ด้านความเห็นใจผู้อื่นก่อนการทดลอง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 8.67 คะแนน ซึ่งหลังการทดลอง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 11.27 คะแนน และด้านการไม่เห็นแก่ตัว ก่อนการทดลอง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 8.33 คะแนน หลังการทดลอง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 10.67 คะแนน

2. การเปรียบเทียบพฤติกรรมความมีน้ำใจของเด็กปฐมวัยโดยรวมภาพรวมหลังจากการเล่นบทบาทสมมติ พบว่า เด็กปฐมวัยมีพฤติกรรมความมีน้ำใจมากขึ้นมีผลต่างคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 7.80 คะแนน สูงกว่าก่อนจากการเล่นบทบาทสมมติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า หลังจากการเล่นบทบาทสมมติ เด็กปฐมวัยมีการช่วยเหลือผู้อื่น สูงขึ้นมีค่าผลต่างคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 2.87 คะแนน เด็กปฐมวัยมีความเห็นใจผู้อื่นสูงขึ้นมีค่าผลต่างคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 2.60 คะแนน และเด็กปฐมวัยมีด้านการไม่เห็นแก่ตัวสูงขึ้นมีค่าผลต่างคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 2.33 คะแนน ซึ่งทุกด้านสูงกว่าก่อนการเล่นบทบาทสมมติอย่างมีนัยสำคัญ ทางสถิติที่ .01 และมีขนาดส่งผลในระดับมาก

อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีมุ่งหมาย เพื่อศึกษาระดับและเปรียบเทียบผลการเล่นบทบาทสมมติที่มีต่อพฤติกรรมความมีน้ำใจของเด็กปฐมวัยปรากฏผลดังนี้ เด็กปฐมวัยที่ได้รับการเล่นบทบาทสมมติ มีพฤติกรรมความมีน้ำใจของเด็กปฐมวัยในภาพรวมและรายด้านสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานของการวิจัยที่ตั้งไว้ แสดงให้เห็นว่าการเล่นบทบาทสมมติช่วยส่งเสริมพฤติกรรมความมีน้ำใจของเด็กปฐมวัยให้พัฒนาอยู่ในระดับที่ดีขึ้นทั้งนี้สามารถอภิปรายได้ดังนี้

พฤติกรรมความมีน้ำใจของเด็กปฐมวัยได้รับการเล่นบทบาทสมมติสูงซึ่งหลังจากการทดลองเนื่องมาจากการเล่นบทบาทสมมติ เป็นการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เด็กได้ลงมือปฏิบัติจริงผ่านการแสดงบทบาทต่างๆ โดยเริ่มต้นจากการที่ครูเล่านิทานตั้งแต่ต้นจนจบเรื่อง ซึ่งเนื้อหาของนิทานจะเสริมสร้างพฤติกรรมความ มีน้ำใจในด้านการช่วยเหลือผู้อื่น ความเห็นใจผู้อื่นและ ด้านการไม่เห็นแก่ตัว แล้วทำการแสดงบทบาทสมมติในกิจกรรมเสริมประสบการณ์ โดยการจัดสถานการณ์ตามเนื้อเรื่องในนิทานให้เด็กได้อยู่ในสถานการณ์ที่มีสภาพเสมือนจริงตามเนื้อเรื่องของนิทานมีการกำหนดกติกาและเปิดโอกาสให้เด็กแบ่งกลุ่มวางแผนตามบทบาทของแต่ละคน เพื่อเล่นเป็นตัวละครตามนิทาน ซึ่งเด็กจะได้ซึมซับคุณลักษณะนิสัยใน ด้านความมีน้ำใจจากตัวละครในนิทาน ซึ่งสอดคล้องกับศุภวดี บุญญวงศ์(2527: 98) ที่กล่าวไว้ว่าบทบาทสมมติ ทำให้สมาชิกมีความรู้สึกเห็นอกเห็นใจผู้อื่น เป็นวิธีการที่ช่วยดึงดูดความสนใจจากสมาชิกภายในกลุ่ม สมาชิกจะเพิ่มการรู้จักตัวเองได้ลึกซึ้ง สมาชิกได้เปิดเผยความเป็นตัวของตัวเองออกมาอย่างอิสระในการแสดงบทบาทนั้นๆ ได้เรียนรู้วิธีวิเคราะห์ปัญหาและหาทางแก้ไขต่อไป ช่วยขจัดปัญหาบางประการในการทำงานกลุ่ม และ

ช่วยให้งานกลุ่มดำเนินไปได้ด้วยดี และสอดคล้องกับ สุมานัน รุ่งเรืองธรรม(2526: 69) ที่กล่าวไว้ว่า บทสมมติเป็นเครื่องมือและวิธีการอย่างหนึ่งที่ใช้ในการสอนเพื่อให้ผู้เรียนได้มีความเข้าใจอย่างลึกซึ้งในเรื่องที่เรียนเด็กได้ทดลองและเรียนรู้ที่จะปรับพฤติกรรมของตนเองอย่างมีประสิทธิภาพในสภาวะต่างๆ รวมทั้งเป็นการเปิดโอกาสให้นักเรียนได้มีโอกาสแสดงออกได้หลายทางทั้งทางการพูด และการแสดงท่าทาง การแสดงท่าทางต่างๆ โดยไม่ใช้เสียง การเลียนแบบท่าทาง หรือท่าเสียของสิ่งต่างๆ (ผกา สัตยธรรม. 2524: 49) และเด็กปฐมวัยที่ได้รับการเล่นบทบาทสมมติ มีพฤติกรรมความมีน้ำใจของเด็กปฐมวัยในภาพรวมและรายด้านสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 จากการวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงที่แตกต่างของคะแนนพฤติกรรมความมีน้ำใจของเด็กปฐมวัย ก่อนและหลังได้รับการเล่นบทบาทสมมติ จำแนกรายด้าน โดยเรียงตามลำดับจากที่มีการพัฒนามากไปหาน้อย ดังนี้

1. ด้านการช่วยเหลือผู้อื่น พบว่า พฤติกรรมความมีน้ำใจด้านการให้ความช่วยเหลือผู้อื่นของเด็กปฐมวัยก่อนการเล่นบทบาทสมมติ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 8.73 โดยมีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.70 อยู่ในระดับดี แต่หลังจากการเล่นบทบาทสมมติ พบว่า เด็กมีพฤติกรรม ความมีน้ำใจ ด้านการให้ความช่วยเหลือผู้อื่นสูงขึ้น มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 11.60 โดยมีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.51 อยู่ในระดับดี ซึ่งอยู่ในระดับเดียวกัน แต่จำนวนเด็กที่สามารถแสดงพฤติกรรมความมีน้ำใจด้านการช่วยเหลือผู้อื่น มีปริมาณที่เพิ่มมากขึ้นกว่าก่อนการทดลองอย่างเห็นได้ชัด ซึ่งสังเกตได้จากพฤติกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชั้นเรียน เช่น เด็กให้ความช่วยเหลือเพื่อนในการจัดเตรียมสื่ออุปกรณ์ในการจัดกิจกรรม ช่วยเพื่อนเก็บเก้าอี้ อาสาช่วยงานครูที่สามารถ ช่วยได้ เป็นต้น ซึ่งเป็นผลมาจากการเล่นบทบาทสมมติที่เด็กได้ลงมือปฏิบัติจริง เด็กได้มีปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มเพื่อน ตามความคิดและเหตุการณ์จากเนื้อเรื่องในนิทาน มีการช่วยเหลือผู้อื่น ทำให้ได้เรียนรู้เรื่องราวและซึมซับพฤติกรรมเหล่านั้นได้ง่าย มีการช่วยเหลือผู้อื่นมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับวีรพงศ์ บุญประจักษ์ (2545: 10) กล่าวว่า การช่วยเหลือเป็นการพยายามที่จะช่วยบรรเทา ความต้องการที่ไม่ใช่ทางอารมณ์แก่ผู้อื่น เช่น ช่วยผู้อื่นโดยการให้ข้อมูล ช่วยผู้อื่นทำงานหรือเสนอสิ่งของที่ตนไม่เคยเป็นเจ้าของมาก่อนและกล่าวถึงแนวคิดของบี (Bee. 1985: 596 - 401) ว่าพฤติกรรมการช่วยเหลือเพื่อนของเด็กปฐมวัยว่าเป็นการแสดงปฏิสัมพันธ์ทางสังคมเชิงบวก เด็กจะทำตามคำขอร้องหรือคำแนะนำของเพื่อนมากกว่าคนที่ไม่ใช่เพื่อน ซึ่งเป็นผลมาจากประสบการณ์การปฏิสัมพันธ์กับบุคคลทั้งในครอบครัวและบุคคลอื่นๆ รวมทั้งเพื่อน จึงสรุปได้ว่า การช่วยเหลือเป็นการพยายามที่จะบรรเทาความต้องการโดยใช้คำพูดหรือช่วยเหลือเพื่อนในเรื่องเล็กๆ น้อยๆ ที่ตนเองสามารถช่วยได้ การเล่นบทบาทสมมติจึงเหมาะสมที่จะใช้เป็นเครื่องมือในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมและช่วยส่งเสริมพฤติกรรมความมีน้ำใจให้กับเด็กปฐมวัยได้

2. ด้านความเห็นใจผู้อื่น พบว่า พฤติกรรมความมีน้ำใจด้านความเห็นใจผู้อื่นของเด็กปฐมวัย ก่อนการเล่นบทบาทสมมติ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 8.67 โดยมีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0.82 อยู่ในระดับดี แต่หลังจากการเล่นบทบาทสมมติ พบว่า เด็กมีพฤติกรรมความมีน้ำใจ ด้านความเห็นใจผู้อื่นสูงขึ้น มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 11.27 โดยมีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0.70 อยู่ใน

ระดับดี ซึ่งอยู่ในระดับเดียวกัน แต่จำนวนเด็กที่สามารถแสดงพฤติกรรมความมีน้ำใจ ด้านความเห็นใจผู้อื่นมีปริมาณที่เพิ่มมากขึ้นกว่าก่อนการทดลองอย่างเห็นได้ชัด ซึ่งสังเกตได้จากในช่วงกิจกรรมกลางแจ้ง มีเด็กบางคนวิ่งเล่นในสนามแล้วหกล้ม ร้องไห้เสียใจ มีเพื่อน ๆ หลายคนหยุดเล่นและเข้าไปปลอบใจเพื่อน เมื่อเห็นว่าเพื่อนเสียใจ ร้องไห้ เป็นต้น ซึ่งกิจกรรมที่สามารถทำให้ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของเด็กได้ง่าย คือ การเล่นเกมบทบาทสมมติเพราะถือเป็นการเปิดโอกาสให้เด็กได้ลงมือปฏิบัติจริงและแสดงออกซึ่งความรู้สึกนึกคิดอย่างอิสระผ่านการแสดงในลักษณะต่างๆ และทำให้เด็กภาพจากตัวละครในนิทานชัดเจนมากขึ้นและเลียนแบบพฤติกรรมเหล่านั้นได้ง่ายรวมทั้งเด็กเรียนรู้พฤติกรรมการเห็นใจผู้อื่นได้มากขึ้นผ่านตัวละครในการเล่นบทบาทสมมติ ซึ่งสอดคล้องกับสิริมา ภิญโญนนตพงษ์ (2550: 24) กล่าวถึงทฤษฎีของดิวอี้ ที่ว่า “การเรียนรู้โดยการกระทำ” (Learning by Doing) เด็กเกิดการเรียนรู้ผ่านการลงมือกระทำด้วยตนเองและมีการปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนระหว่างปฏิบัติกิจกรรมและทฤษฎีการเลียนแบบของแบนดูรา (Bandura) กล่าวว่า การเรียนรู้ของมนุษย์เกิดจากพฤติกรรมของบุคคลนั้น มีปฏิสัมพันธ์อย่างต่อเนื่องระหว่างบุคคลและสิ่งแวดล้อม ซึ่งทฤษฎีนี้เน้นบุคคลเกิดการเรียนรู้โดยการให้ตัวแบบ โดยผู้เรียนจะทำการลอกเลียนแบบจากตัวแบบ การเรียนรู้ดังกล่าวนี้เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง จึงสรุปได้ว่า ความเห็นใจผู้อื่นเป็นการช่วยให้ผู้อื่นคลายทุกข์ ให้ความเห็นใจเมื่อเพื่อนทำผิด ปลอบใจเพื่อนหรือให้กำลังใจเมื่อเห็นว่าเพื่อนเสียใจ การเล่นเกมบทบาทสมมติช่วยส่งเสริมพฤติกรรมความมีน้ำใจให้กับเด็กปฐมวัยได้

3. ด้านการไม่เห็นแก่ตัว พบว่า พฤติกรรมความมีน้ำใจด้านการไม่เห็นแก่ตัวของเด็กปฐมวัย ก่อนการเล่นบทบาทสมมติ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 8.33 โดยมีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0.72 อยู่ในระดับดี แต่หลังจากการเล่นบทบาทสมมติ พบว่า เด็กมีพฤติกรรมความมีน้ำใจ ด้านการไม่เห็นแก่ตัวสูงขึ้น มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 10.67 โดยมีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0.62 อยู่ในระดับดี ซึ่งอยู่ในระดับเดียวกัน แต่จำนวนเด็กที่สามารถแสดงพฤติกรรมความมีน้ำใจ ด้านการไม่เห็นแก่ตัวมีปริมาณที่เพิ่มมากขึ้นกว่าก่อนการทดลองอย่างเห็นได้ชัด ซึ่งสังเกตได้ จากกิจกรรมต่างๆ ในโรงเรียน เช่น กิจกรรมเข้าแถวเคารพธงชาติในช่วงเช้า เด็กๆ เข้าแถวอย่างเป็นระเบียบโดยไม่แย่งกัน การเล่นของเล่นร่วมกับเพื่อน เมื่อเล่นด้วยกันเสร็จแล้ว ช่วยเพื่อนเก็บของเล่นเข้าที่เดิม เป็นต้น การเล่นเกมบทบาทสมมติเป็นกิจกรรมหนึ่งที่สามารถสื่อสารให้ทราบถึงพฤติกรรมของเด็กปฐมวัย กิจกรรมเหล่านี้สร้างความสนใจของเด็กได้มากยิ่งขึ้น เด็กเห็นพฤติกรรมของตัวละครในนิทานแล้วเกิดการเลียนแบบพฤติกรรมที่พึงประสงค์มากยิ่งขึ้น สิ่งใดที่ทำให้ผู้อื่นรักและมีความสุขตนเองก็จะทำ เพื่อต้องการเป็นที่รักของผู้ใหญ่และเพื่อนๆ ทุกคน และเรียนรู้ที่จะปรับตัวเข้ากับผู้อื่นมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับ สิริมา ภิญโญนนตพงษ์ (2550: 55 - 68) กล่าวถึงทฤษฎีการเรียนรู้ของเพียเจท์ (Piaget) กล่าวว่า การเรียนรู้จะเกิดขึ้นกับเมื่อเด็กมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนหรือผู้ใหญ่ ในการเข้าสังคมนั้น อิทธิพลของทฤษฎีนี้มีบทบาทในการจัดประสบการณ์ ให้กับเด็ก คือ ให้เด็กเรียนรู้โดยให้โอกาสเด็กในการเล่น สำรวจ ทดลอง มีโอกาสเลือกตัดสินใจและแก้ปัญหาต่างๆ ด้วยตนเองและทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบอร์ก (Kohlberg) กล่าวว่า เป็นการที่เด็กทำตามสิ่งที่พ่อแม่สั่งสอนว่าเป็นสิ่งที่ถูกต้อง ทำสิ่งที่ทำให้ผู้อื่นพอใจและเพื่อให้สังคมยอมรับ สรุปได้ว่า เป็นการไม่ละเลยหน้าที่

ของตนในการทำงานร่วมกับผู้อื่น และการเสียสละ และไม่ทำให้ตนเองและผู้อื่นเดือดร้อนหรือทำให้ผู้อื่นเสียประโยชน์ ดังนั้นกิจกรรมการเล่นบทบาทสมมติ จึงช่วยส่งเสริมพฤติกรรมความมีน้ำใจของเด็กปฐมวัยมากขึ้นด้วย

จากที่กล่าวมาแสดงให้เห็นว่า การเล่นบทบาทสมมติช่วยส่งเสริมพฤติกรรมความมีน้ำใจของเด็กปฐมวัยได้ดี ทั้งนี้ถ้าเด็กได้รับการสนับสนุนส่งเสริมและฝึกฝนอย่างต่อเนื่องดังจะเห็นได้จากผลการวิจัยตลอดระยะเวลา 8 สัปดาห์ ที่เด็กเล่นบทบาทสมมติอย่างต่อเนื่อง ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมความมีน้ำใจ โดยครูมีบทบาทสำคัญในการความพร้อมเด็กและกระตุ้นให้เด็กเกิดข้อสงสัย สังเกต และคิดหาคำตอบจากการเรียนรู้ด้วยตนเอง

ข้อเสนอแนะ

ข้อสังเกตจากการวิจัย

จากการศึกษาพฤติกรรมความมีน้ำใจของเด็กปฐมวัย จากการเล่นบทบาทสมมติ พบข้อสังเกต ดังนี้

1. ในช่วงระยะเวลาแรกของการจัดกิจกรรมการเล่นบทบาทสมมติเด็กไม่ค่อยกล้าแสดงออกเท่าที่ควร แต่เมื่อครูคอยกระตุ้นให้เด็กได้คิดให้การเสริมแรงหลากหลายวิธีและสม่ำเสมอ เด็ก มีความมั่นใจในตนเองกล้าแสดงออกมากขึ้นในช่วงระยะสัปดาห์ต่อมา
2. เด็กสนใจในการฟังนิทานและการตอบคำถามเกี่ยวกับเนื้อหาในนิทาน แต่ที่เด็กจะตั้งใจฟังเป็นพิเศษ เมื่อตอบคำถามแล้วได้รับคำชมเชยหรือของรางวัล
3. กระตุ้นเด็กให้มีส่วนร่วมทางความคิดในการอธิบาย การตอบคำถาม การแสดงความคิดเห็น โดยที่ครูเปิดโอกาสให้เด็กมีการตั้งคำถามเพื่อแลกเปลี่ยนและแสดงความคิดเห็นทั้งตนเองตนเองและผู้อื่น ทำให้ได้ความคิดที่หลากหลายมากยิ่งขึ้น
4. การจัดกิจกรรมการเล่นบทบาทสมมติประกอบการแสดงบทบาทสมมติ ช่วยส่งเสริม พัฒนาการของเด็ก ปฐมวัย ทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สังคมและสติปัญญา ดังนั้นครูจึงมีบทบาทสำคัญในการเป็นผู้คอยกระตุ้นและให้ กำลังใจโดยการแสดงการยอมรับการเล่นบทบาทสมมติด้วยสีหน้า น้ำเสียง และคำพูดที่ เสริมแรงให้เด็กมีความมั่นใจมากขึ้น
5. จากการศึกษา ความคิดเห็นของผู้ปกครองหลายท่าน มีความเห็นว่า ก่อนที่จะมีการวิจัยเกี่ยวกับการเล่นบทบาทสมมติที่มีผลต่อพฤติกรรมความมีน้ำใจนั้น มีเด็กหลายคนที่ไม่แสดงพฤติกรรมความมีน้ำใจในหลายๆ ด้าน เช่น เมื่อเล่นของเล่นด้วยกันกับน้องชายที่บ้าน เมื่อเล่นเสร็จก็จะไม่ช่วยเก็บของเล่นเลย ผู้ปกครองทำงานบ้านก็ไม่เคยช่วยแบ่งเบาภาระอะไร เอาแต่เล่นไม่ยอมช่วยเหลือผู้ปกครอง แต่หลังจากทำวิจัยเสร็จ 8 สัปดาห์ ผู้ปกครองหลายท่านมาเล่าถึงพฤติกรรมของเด็กที่มีการเปลี่ยนแปลงไปในลักษณะที่ดีขึ้น คือ อาสาช่วยพ่อแม่ดูแลน้อง ชวนน้องเก็บของเล่นเมื่อเล่นด้วยกันเสร็จ เมื่อพ่อแม่กลับมาที่บ้านก็จะนำน้ำมาให้ผู้ปกครองดื่ม คอยช่วย

กวาดบ้าน ถูบ้าน ช่วยพ่อแม่ล้างรถ ช่วยรดน้ำต้นไม้ เมื่อเห็นเพื่อนๆ ร้องไห้ก็จะเข้าไปปลอบใจ ให้กำลังเพื่อน เป็นต้น

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาเทคนิคการเล่นบทบาทสมมติที่ส่งเสริมทักษะด้านอื่นๆ เช่น ด้านการกล้าแสดงออก ด้านการแก้ปัญหา ด้านความเชื่อมั่นในตนเอง และด้านการใช้ภาษาในการสื่อสารการทำงานร่วมกัน และควรมีคุณธรรม เป็นต้น
2. ควรมีการศึกษาการจัดกิจกรรมอื่นๆ ที่ส่งเสริมพฤติกรรมความมีน้ำใจ นอกเหนือจากกิจกรรมการเล่นบทบาทสมมติ เช่น กิจกรรมกลางแจ้ง กิจกรรมเสรี กิจกรรมสร้างสรรค์ ฯลฯ
3. ควรมีการติดตามผลของการศึกษา หลังจากสิ้นสุดการทดลองเป็นระยะๆ เพื่อศึกษาว่ามีพฤติกรรมความมีน้ำใจของเด็กนั้น มีการเปลี่ยนแปลงมากน้อยเพียงใด

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กนก จันทร์ขจร. (2533). คู่มือครูการอบรมความรู้และจริยธรรมเพื่อชีวิต ตอนที่ 2. กรุงเทพฯ: ม.ป.ท.
- กาญจนา เกียรติประวัติ. (2524). วิธีสอนทั่วไปและทักษะการสอน. กรุงเทพฯ: วัฒนาพานิช.
- กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ. (2540). คู่มือหลักสูตรก่อนประถมศึกษาพุทธศักราช 2540 (อายุ 3 – 6 ปี). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- . (2551). รายงานการวิจัยประเมินผลคุณธรรม 8 ประการของผู้เรียน เจตคติ และ พฤติกรรม. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.
- กุลยา ตันติผลาชีวะ. (2542). การเลี้ยงดูเด็กก่อนวัยเรียน 3 – 5 ปี. กรุงเทพฯ: โชติสุขการพิมพ์.
- . (2551). การจัดกิจกรรมการเรียนรู้สำหรับเด็กปฐมวัย. กรุงเทพฯ: เบรนเบสบุ๊คส์.
- กลั่นประทุม แสงสุระ. (2550). การสร้างแบบวัดคุณลักษณะที่พึงประสงค์ด้านความมีน้ำใจนักกีฬา ของนักเรียนระดับช่วงชั้นที่ 2. ปรินญานิพนธ์ กศ.ม. (การวัดผลการศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- จกมล นันทพล. (2535). การสังเกตพฤติกรรมการช่วยเหลือจากการเล่นแบบสมมติในศูนย์ บ้าน ของเด็กก่อนวัยเรียน. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย เกษตรศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.
- จรัส พรหมคำตัน. (2529). จิตวิทยาพัฒนาการ. เชียงใหม่: ภาควิชาจิตวิทยาและการแนะแนว คณะศึกษาศาสตร์ วิทยาลัยครูเชียงใหม่ สหวิทยาลัยล้านนา.
- ชรัยีนาท จิตต์บรรเทา. (2538). ได้เปรียบเทียบผลของการใช้สถานการณ์จำลองและกรณีตัวอย่าง ที่มีต่อความมีน้ำใจของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนวัดบ่อ (นนทวิทยา) อำเภอ ปากเกร็ดจังหวัดนนทบุรี. ปรินญานิพนธ์ กศ.ม. (จิตวิทยาการศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- ชูศรี สนิทประชากร. (2525). วิธีสอนในระดับประถมศึกษาตามแนวหลักสูตรใหม่. กรุงเทพฯ: วัชรการพิมพ์.
- ญาติาพนิต พิณกุล. (2539). หลักการสอน. กรุงเทพฯ: วีระวิทยานิพนธ์.
- ณรงค์ศักดิ์ ทะละภัก. (2529). การพัฒนาคุณภาพชีวิต. กรุงเทพฯ: ศิวพร.
- ดวงเดือน พันธุนาวิน. (2526). ครูกับการปลูกฝังจริยธรรมแก่นักเรียน. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ดวงเดือน เทศวานิช. (ม.ป.ป.). หลักการสอนทั่วไป. ภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะศึกษาศาสตร์ วิทยาลัยครูพระนคร.

- ถวิลวัลย์ อัมรินทร์. (2543). การศึกษาความมีน้ำใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนมหิตลวิธานุสรณ์จังหวัดนครปฐม. ปรินูญานิพนธ์ กศ.ม. (จิตวิทยาการแนะแนว).
กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- ทิพย์วรรณ แสงศรี. (2555). ขั้วกลองของสี่เกลอ. กรุงเทพฯ: โลกหนังสือ.
- ทศนา แหมมณี. (2519, กรกฎาคม – สิงหาคม). การใช้บทบาทสมมติในการเรียนการสอน.
วารสารครุศาสตร์. 6(2); 41–48.
- . (2546). การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมและค่านิยมจากทฤษฎีสู่การปฏิบัติ. กรุงเทพฯ: เมธีทิปส์.
- . (2553). ศาสตร์การสอน: องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ. พิมพ์ครั้งที่ 12. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- . (2554). รูปแบบการเรียนการสอน ทางเลือกที่หลากหลาย. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ทวีศักดิ์ ญาณประทีป; และคนอื่นๆ . (2531). พจนานุกรมเฉลิมพระเกียรติ พ.ศ.2530. กรุงเทพฯ: วัฒนาพานิช.
- ทศพร มณีศรีขำ. (2539). กลุ่มสัมพันธ์เพื่อการพัฒนาสำหรับครู. กรุงเทพฯ: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ธนวรรณ สังข์ทอง. (2539). การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาพระพุทธศาสนา เรื่อง อริยะสัจ 4 และฆราวาสธรรม 4 ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ที่สอนโดยใช้บทบาท สมมติ. ปรินูญานิพนธ์ กศ.ม. (การประถมศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- ธรรมนันทิกา แจ่งสว่าง. (2547). ผลของการใช้โปรแกรมพัฒนาจิตสาธารณะด้วยบทบาทสมมติกับตัวแบบ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3. ปรินูญานิพนธ์ กศ.ม. (วิจัยพฤติกรรมศาสตร์). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- นิรมล แจ่มจรัส. (2545). เอกสารประกอบการสอนวิชาศึกษา 300 ความรู้ทั่วไปสำหรับอาชีพครู. กรุงเทพฯ: ภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- บุญเชิด ภิญโญอนันตพงษ์. (2526). การทดสอบแบบอิงเกณฑ์: แนวคิดและวิธีการ. กรุงเทพฯ: ภาควิชาพื้นฐานการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ป.มาหาชนันท์. (2534). คู่มือการพัฒนาคน. กรุงเทพฯ: โอ.เอส.พรีนติ้งเฮาส์.
- ประดับ เรืองมาลัย. (2524). หลักการสอนและการเตรียมประสบการณ์ภาคปฏิบัติ. กรุงเทพฯ: วัฒนาพานิช.
- ปิติพร วาทวิทยากรณ์. (2553). หมูน้อยขี้หวง. กรุงเทพฯ: แก้วแต้ม.
- . (2550). แบ่งกันได้นะแพนด้า. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ: แก้วแต้ม
- ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์. (2546). จิตวิทยาการศึกษา. กรุงเทพฯ: ศูนย์สื่อเสริมกรุงเทพ.

- ผกา บุญเรือง. (2525). *กิจกรรมกลุ่มในโรงเรียน*. กรุงเทพฯ: ภาควิชาแนะแนวและจิตวิทยาการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ผกา สัตยธรรม. (2524). *เทคนิคการสอนอย่างมีประสิทธิภาพ*. กรุงเทพฯ: คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พระเผด็จ ทัดตชีโว. (ม.ป.พ.). *สอนสั่งอย่างไรให้ศิษย์ดี*. กรุงเทพฯ: วิกานต์.
- พัชรี สวนแก้ว. (2545). *จิตวิทยาพัฒนาการและการดูแลเด็กปฐมวัย*. กรุงเทพฯ: ดวงกมล.
- พัฒนา ชัชพงศ์. (2530). *การจัดประสบการณ์และกิจกรรมระดับปฐมวัย*. เอกสารการบรรยาย ชุดที่ 8 แผนการศึกษาปฐมวัย. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- (2541). *ทฤษฎีและปฏิบัติการพัฒนาหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย*. กรุงเทพฯ: ภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- (2531). *การจัดประสบการณ์และกิจกรรมสำหรับเด็กระดับก่อนประถมศึกษา หน่วยที่ 2 ชุดอบรมบุคลากรระดับก่อนประถมศึกษา หน่วยที่ 2 สำนักงาน คณะกรรมการการศึกษาเอกชน*. กรุงเทพฯ: รุ่งศิลป์การพิมพ์.
- พรณี ชูทัย เจนจิต. (2545). *จิตวิทยาการเรียนการสอน*. กรุงเทพฯ: เมธีทิปส์.
- พรรณพิศ วาณิชการ. (2538). *คู่มือแนะแนว เรื่อง การให้คำปรึกษาเป็นกลุ่ม*. กรุงเทพฯ: อรุณลาดพร้าว.
- พรรณราย ทรัพย์ะประภา. (2529). *จิตวิทยาอุตสาหกรรม*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- พรรณทิพย์ ศิริวรรณบุศย์. (2556). *ทฤษฎีจิตวิทยาพัฒนาการ*. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เพ็ญพิมล คูศิริวิเชียร. (2537). *เอกสารประกอบการสอน วิชา วิธีการสอนทั่วไป (ศึกษา 361)*. กรุงเทพฯ: ภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- พล แสงสว่าง. (2538). *การสอนกิจกรรมแนะแนว*. สงขลา: ภาควิชาแนะแนวและจิตวิทยาการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- ภรณ์ คุรุรัตน์. (2535). *การเล่นของเด็ก*. กรุงเทพฯ: ภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- มยุรี เสมใจดี. (2546). *ผลของกลุ่มสัมพันธ์เพื่อพัฒนาความมีน้ำใจต่อเพื่อนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาพัฒนาการกรุงเทพมหานคร*. สารนิพนธ์ กศ.ม. (จิตวิทยาการแนะแนว). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. (2537). *เอกสารการสอนชุดวิชา การพัฒนาพฤติกรรมเด็ก Children Behavior Development หน่วยที่ 1-7*. นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- (2548). *ประมวลสาระชุดวิชาการจัดประสบการณ์สำหรับปฐมวัย หน่วยที่ 1-7*. นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

- มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. (2556). *ประมวลสาระชุดวิชาหลักการและแนวคิดทางการปฐมวัยศึกษา หน่วยที่ 1- 7*. นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- เยาวพา เดชะคุปต์. (2542). *กิจกรรมสำหรับเด็กปฐมวัย*. กรุงเทพฯ: แม็ค.
- โยธิน ศันสนบุตรและจุมพล พูลภัทรชีวิน. (2529). *จิตวิทยาสังคม*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: ศูนย์สื่อเสริมวิชาการ.
- . (2525). *มนุษย์สัมพันธ์*. กรุงเทพฯ: ศูนย์สื่อเสริมวิชาการ.
- ระริน ทองใบ. (2545). *ผลของการใช้บทบาทสมมติที่มีต่อพฤติกรรมการสื่อสารของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนเขาแก้ววิทยา อำเภอท่าใหม่ จังหวัดจันทบุรี*. สารนิพนธ์ กศ.ม. (จิตวิทยาแนะแนว). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- รัศมี เปื้อนขุนทด. (2550). *ต้นไม้ประหลาด*. กรุงเทพฯ: บ้านแปลน.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542*. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่น.
- ราตรี เพ็รียพานิช . (2547). *การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนภาษาไทย*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ลำพู แสงลพ. (2556). *หนูคิดไม่มีน้ำใจ*. กรุงเทพฯ: อักษราฟอคิดส์.
- วิจิตร อวทะกุล. (2525). *เทคนิคมนุษยสัมพันธ์*. กรุงเทพฯ: พิมพ์เศการพิมพ์.
- วิชุด สุรัตน์เรืองชัย. (2540). *เอกสารประกอบการสอนวิชา 404361 วิธีสอนทั่วไป*. ชลบุรี: ภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา.
- วันเพ็ญ ปลุพัฒน์. (2539). *การเล่นสมมุติแบบกึ่งชี้แนะที่ส่งผลต่อพฤติกรรมทางสังคมของเด็กปฐมวัย*. ปรินญานิพนธ์ กศ.ม. (การศึกษาปฐมวัย). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- วันเพ็ญ วรรณโกมล. (2544). *การพัฒนาการสอนสังคมศึกษา*. กรุงเทพฯ: สถาบันราชภัฏธนบุรี.
- วาริ ถิระจิตร. (2540, พฤศจิกายน-กุมภาพันธ์). *ความรู้ทางสังคมศึกษาในระดับอนุบาล*. *ครุศาสตร์*. 26(2): 50-54.
- วราภรณ์ ปานทอง. (2548). *ผลของการเล่นนิทานคติธรรมประกอบการเล่นบทบาทสมมติที่มีต่อพฤติกรรมทางสังคมของเด็กปฐมวัย*. ปรินญานิพนธ์ กศ.ม. (การศึกษาปฐมวัย). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- วราภรณ์ รักวิชัย. (2527). *การศึกษาก่อนวัยเรียน*. ในเอกสารประกอบการสอน กร.311. กรุงเทพฯ: ภาควิชาหลักสูตรและการสอน มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- วีรพงศ์ บุญประจักษ์. (2545). *การจัดประสบการณ์การเล่นพื้นบ้านไทยที่มีผลต่อพฤติกรรมทางสังคมของเด็กปฐมวัย*. ปรินญานิพนธ์ กศ.ม. (การศึกษาปฐมวัย). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.

- ศุภวดี บุญญวงษ์. (2527). *ตำรากิจกรรมกลุ่มในโรงเรียน*. กรุงเทพฯ: ภาควิชาแนะแนวและจิตวิทยาการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- สมิต อาชนิจกุล. (2545). *การพัฒนาตนเอง ภาค 2*. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ: ดอกหญ้า.
- สาโรช บัวศรี. (2549). *การศึกษาและจริยธรรม*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- สิริมา ภินโญนนัดพงษ์. (2538). *แนวคิดสู่แนวปฏิบัติ: แนวการจัดประสบการณ์ปฐมวัยศึกษา (หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย)*. กรุงเทพฯ: ดวงกลม.
- (2545). *แนวคิดสู่แนวปฏิบัติ: แนวการจัดประสบการณ์ปฐมวัยศึกษา*. กรุงเทพฯ: ดวงกลม
- (2545). *การวัดและการประเมินแนวใหม่: เด็กปฐมวัย*. กรุงเทพฯ: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- (2550). *ECED 901 การวิจัยการศึกษาด้านปฐมวัย*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต
- (2553). *การวัดและการประเมินแนวใหม่: เด็กปฐมวัย ฉบับปรับปรุงล่าสุด*. กรุงเทพฯ: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- สุกัญญา ภูริยะพันธ์. (2540). *การเปรียบเทียบผลของการให้คำปรึกษาเป็นกลุ่มและรายบุคคล ตาม ทฤษฎีเผชิญความจริงที่มีต่อความมีน้ำใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนศรีอยุธยา กรุงเทพมหานคร. ปรินุญานินท์ กศ.ม. (จิตวิทยาการแนะแนว)*. กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- สุขุมล เกษมสุข. (2547). *เอกสารคำสอนรายวิชา ปถ 301 การศึกษาเด็ก*. กรุงเทพฯ: ภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- สุจิต เพียรชอบ. (2528). *คู่มือครูภาษาไทยรายวิชา ท 061 ภาษาไทยเพื่อกิจกรรมการแสดง*. กรุงเทพฯ: องค์การคำของคุรุสภา.
- สุชา จันท์เอม. (2542). *จิตวิทยาเด็ก*. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- (2524). *จิตวิทยาเด็ก*. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- สุพนิต อิทธิวุฒิ. (2555). *คุณลักษณะที่เป็นความจริงด้านความมีน้ำใจนักกีฬาของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในเขตธนบุรี ปีการศึกษา 2544. ปรินุญานินท์ กศ.ม. (พลศึกษา)*. กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- สุพรรณ นามวงศ์. (2556). *แพนเค้กของบ๊มบี้*. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์คิดดี.
- สุพิน บุญชูวงศ์. (2531). *หลักการสอนตรงตามหลักสูตรสภาการศึกษา 2530*. กรุงเทพฯ: ภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะศึกษาศาสตร์ วิทยาลัยครูสวนดุสิต.
- (2538). *หลักการสอน*. กรุงเทพฯ: ภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะศึกษาศาสตร์ สถาบันราชภัฏสวนดุสิต.
- สุภัททา ปิณฑะแพทย์. (2527). *จิตวิทยาพัฒนาการ*. ภาควิชาจิตวิทยา คณะศึกษาศาสตร์ วิทยาลัยครูสวนสุนันทา.
- สุมานัน รุ่งเรืองธรรม. (2526). *กลวิธีการสอน*. กรุงเทพฯ: รุ่งเรืองธรรม.

- สุรางค์ ไคว้ตระกูล. (2559). จิตวิทยาการศึกษา. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สมชาย ชูชาติ. (2538). เอกสารคำสอน วิชา ศษ (ศึกษา 361) วิธีสอนทั่วไป ภาควิชาหลักสูตร และ การสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร. กรุงเทพฯ: สาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- สมบัติ แสงรุ่งเรือง. (2524). สู่การสอนทั่วไป. กรุงเทพฯ: ภาควิชาหลักสูตรและวิธีการสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ไสว พักทอง. (2544). หลักการสอนทั่วไปสำหรับครูมืออาชีพ. กรุงเทพฯ: เอ็มพันธ์.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน. (2534). คู่มือการจัดกิจกรรมเกมและการเล่นกลางแจ้ง สำหรับเด็กระดับประถมศึกษา. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน.
- สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี. (2553). จิตวิทยาการเล่นของเด็ก. กรุงเทพฯ: สำนักงาน.
- สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. (2540). คู่มือและสื่อการพัฒนาจิตพิสัยในระบบการเรียนการสอนระดับมัธยมศึกษา เรื่อง ความมีน้ำใจ. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา กรมศาสนา.
- (2540). สรุปผลการประชุมสัมมนาทางวิชาการจิตพิสัย: มิติที่สำคัญของการพัฒนาคน. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา กรมศาสนา.
- โสภภาพรณ ทองคำ. (2551). การศึกษาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ด้านความมีน้ำใจของนักเรียน ช่วงชั้นที่ 3 ของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในกลุ่มวิภาวดี สังกัดกรุงเทพมหานคร. ปริญญาโท กศ.ม. (การวัดผลการศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- หรรษา นิลวิเชียร. (2535). ปฐมวัยศึกษา: หลักสูตรและแนวปฏิบัติ. กรุงเทพฯ: โอ.เอส.พรินติ้ง เฮ้าส์.
- อมรากล อินโชนนท์. (2534). น้ำใจในรถเมล์ ในบทความสุขภาพจิตเผยแพร่ทางวิทยุเล่ม 2. กรุงเทพฯ: เกษมการพิมพ์.
- อาคม หงษ์ทอง. (2539). ผลของกิจกรรมกลุ่มที่มีความมีน้ำใจของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนแบบชะโดเขตมีนบุรีกรุงเทพมหานคร. ปริญญาโท กศ.ม. (จิตวิทยาการแนะแนว) กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- อาทร จันทรวิมล. (2544). 108 วิธี มอบน้ำใจให้แก่นักเรียนและกัน. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.
- อาภรณ์ ใจเที่ยง. (2546). หลักการสอน(ฉบับปรับปรุง). พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.

- อายุพร สาชาติ. (2548). พฤติกรรมในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมการ
แสดงบทบาทสมมติ. ปรินญาณิพนธ์ กศ.ม. (การศึกษาปฐมวัย). กรุงเทพฯ: บัณฑิต
วิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- อารี สันตหวี. (2550, มกราคม). การพัฒนาพลังสมองเพื่อการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย. วารสาร
การศึกษาปฐมวัย. 11(1): 42–46.
- อัญชลี มาพันธ์. (2552). รายงานการพัฒนาพฤติกรรมด้านคุณธรรม จริยธรรมของนักเรียนสู่การ
เป็นคนดีของสังคม. กรุงเทพฯ: ธารอักษร.
- เอษณีย์ จัตววิทยานนท์. (2537). ผลของการเข้ากลุ่มฝึกความรู้สึกไวที่มีต่อความมีน้ำใจของ
นักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนศรีพฤฒากรุงเทพมหานคร. ปรินญาณิพนธ์ กศ.ม.
(จิตวิทยาการแนะแนว). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
ถ่ายเอกสาร.
- อุไรวรรณ พันธุ์สุจริต. (2545). การเปรียบเทียบผลของการฝึกการวิเคราะห์การติดต่อสัมพันธ์
ระหว่างบุคคล กับ การใช้บทบาทสมมติที่มีต่อการสร้างสัมพันธ์ภาพกับเพื่อน ของ
นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนวัดบางพลัด กรุงเทพมหานคร. ปรินญาณิพนธ์
กศ.ม. (จิตวิทยาการศึกษา) กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
ถ่ายเอกสาร
- ฤกษ์ชัย คุณูปการ. (2539). หลักการและทฤษฎีการปลูกฝังจริยธรรม. พิษณุโลก: ภาควิชา
จิตวิทยาและ การแนะแนว คณะครุศาสตร์ สถาบันราชภัฏพิบูลสงคราม.
- Conoley, Jane Close. (1977, February). The Effects of Interdependent Learning Tasks and
Role Play on Socimetric patterns, Work norm Measures and Behavior in
Elementary Classroom. *Dissertation Abstracts International*. 37: 4977-A.
- Geller, Danial M. (1978 March). Involvement in Role – Playing Simulations A
Demonstration with Studies on Obedience. *Journal of Personality and Social
Psychology*. 36: 219 – 235.
- Gryvnak, Patrique Ann. (1991). A study of Five Personal Characteristics as Perceived by
Males and Females (Aggressive, dominance, Nurturance, autonomy, Affiliation).
In *Dissertation Abstracts International*. p.2810. U.S.A: University Microfilms
International.
- Jones, Alissa Sue. (1990). “The Effect of Counselor Anger Discomfort, and Need for
Nurturance on ountertransference Reactions to An Angry Client”. In *Dissertation
Abstracts International*. p. 1064. U.S.A: University Microfilms International.
- Justice, Susan Brown. (1989). “Need for Succorance and Nurturance in Pregnant
Teenagers”. In *Dissertation Abstracts International*. p. 3603. U.S.A: University
Microfilms International.

- Lange, Susan Brown. (1989). "Satisfaction and Commitment in Lesbian and Heterosexual Relationship: The Roles of Power, Nurturance, and Trust". In *Dissertation Abstracts International*. p. 3676. U.S.A: University Microfilms International.
- Sable, Janeth Ruth. (1989). "Differences in Need for Affiliation, and The Qualities of Intimacy and Nurturance within Preadolescent Friendship". In *Dissertation Abstracts International*. p. 5044. U.S.A: University Microfilms International.
- Shoudt, John Thomas. (1976, November). The Effect of Varying Levels of Role Taking Skills on the Efficacy of Role Playing Training with Kindergarten Children. *Dissertation Abstracts International*. 37: 2754 – A.
- Sirima Pinyoanyntapong. (2013). A Model for Promoting the Development of Basic Dharma Trait in Preschool Children, Asia – Pacific journal of Research in Early Childhood Education. 7,3 (September 2013): 45 – 67.
- Wagner, Betty Jane. (1978, March). "The Use of Role." *Resources in Education (ERIC)*. 13: 56.

ภาคผนวก ก

- คู่มือแผนการจัดกิจกรรมเล่นบทบาทสมมติ
- ตัวอย่างแผนการจัดกิจกรรมเล่นบทบาทสมมติ

ตัวอย่างคู่มือแผนการจัดกิจกรรมเล่นบทบาทสมมติ

หลักการและเหตุผล

พฤติกรรมด้านความมีน้ำใจเป็นพฤติกรรมที่ควรส่งเสริมให้กับเด็กตั้งแต่วัยปฐมวัย เนื่องจากเป็นวัยที่สามารถฝึกให้มีการซึมซับพฤติกรรมด้านความมีน้ำใจได้ง่ายกว่าวัยอื่นๆ การเล่นบทบาทสมมติก็เป็นอีกวิธีทางหนึ่งที่สามารถส่งเสริมพฤติกรรมความมีน้ำใจของเด็กได้

จุดมุ่งหมาย

1. เพื่อศึกษาระดับพฤติกรรมความมีน้ำใจของเด็กปฐมวัยโดยรวม และจำแนกรายด้าน ก่อนและหลังการเล่นบทบาทสมมติ
2. เพื่อเปรียบเทียบพฤติกรรมความมีน้ำใจของเด็กปฐมวัย โดยรวม และรายด้าน ทั้งก่อน และหลังการเล่นบทบาทสมมติ

หลักในจัดกิจกรรมการเล่นบทบาทสมมติ

จัดกิจกรรมเล่นบทบาทสมมติ เป็นระยะเวลา 8 สัปดาห์ๆ ละ 3 วัน ได้แก่ วันอังคาร วันพุธ และวันพฤหัสบดี วันละ 30 นาที และลักษณะของเนื้อหาที่นำมาใช้เป็นสื่อประกอบในการเล่นบทบาทสมมติมีความเหมาะสมกับเด็กปฐมวัย

วิธีดำเนินการกิจกรรม

ในการจัดกิจกรรมเล่นบทบาทสมมติ มีขั้นตอนดังนี้

วันอังคาร เล่านิทาน

วันพุธ เล่นบทบาทสมมติ

วันศุกร์ พูดยกตัวอย่างพฤติกรรมความมีน้ำใจที่ได้แสดงออกมาแล้ว

สื่อการเรียนการสอน

1. นิทานจำนวน 8 เรื่อง
2. ที่คาดศีรษะตามบทบาทที่แสดงในนิทาน
3. ฉากที่ใช้ประกอบการแสดงบทบาทสมมติต่างๆ
4. รางวัล

การประเมินผล

1. สังเกตพฤติกรรมขณะปฏิบัติกิจกรรม
2. สังเกตพฤติกรรมความมีน้ำใจ
3. สังเกตการสนทนาและตอบคำถาม

กิจกรรมครั้งนี้ใช้ระยะเวลาในการจัดกิจกรรมสัปดาห์ละ 3 วันได้แก่วันอังคาร วันพุธ วันพฤหัสบดี วันละ 1 ครั้งครั้งละ 30 นาทีในช่วงเวลา 09.00 – 09.30 น. นิทานที่ใช้ส่งเสริมพฤติกรรมความมีน้ำใจของเด็กปฐมวัยมีทั้งหมด 8 เรื่องเรียงลำดับตามวันที่ปฏิบัติกิจกรรม

บทบาทครู

ในการเล่นบทบาทสมมติครูควรปฏิบัติดังนี้

1. ศึกษาแผนการจัดกิจกรรมเล่นบทบาทสมมติให้เข้าใจ
2. จัดสื่ออุปกรณ์สถานที่ประกอบการจัดกิจกรรมเล่นบทบาทสมมติให้พร้อม และคอย

ดูแลความเรียบร้อยขณะที่เด็กปฏิบัติกิจกรรม

3. สร้างข้อตกลงเบื้องต้นกับเด็กเกี่ยวกับการปฏิบัติตัวในขณะที่ฟังนิทานและการเล่น

บทบาทสมมติ

4. ครูเปิดโอกาสให้เด็กปฏิบัติกิจกรรมอย่างอิสระและคอยให้ความช่วยเหลือเมื่อเด็กร้องขอ

เท่านั้น

5. กระตุ้นให้เด็กได้ใช้สื่ออุปกรณ์ที่เตรียมไว้

6. สังเกตพฤติกรรมและให้เด็กทุกคนได้ร่วมกิจกรรมและให้ความสำคัญกับเด็กทุกคนได้

ช่วยกันแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับพฤติกรรมมีน้ำใจ

7. ถ้าเด็กมีความคิดเกี่ยวกับการพฤติกรรมความมีน้ำใจไม่ชัดเจนครูชี้แนะให้ถูกต้อง

บทบาทของเด็กในการเล่นบทบาทสมมติ

1. ปฏิบัติตามข้อตกลงในการฟังนิทาน ร่วมกันสนทนาและตอบคำถามเกี่ยวกับเนื้อหาใน

นิทาน

2. เด็กแต่ละกลุ่มแบ่งหน้าที่ในการเล่นบทบาทสมมติตามตัวละครแต่ละตัว

3. เด็กแต่ละกลุ่มลงมือปฏิบัติกิจกรรมการเล่นบทบาทสมมติตามความคิดและจินตนาการ

4. เด็กๆ ร่วมกันแสดงความคิดเห็นและสรุปผลการปฏิบัติกิจกรรม หลังจากจบการเล่า

นิทานและเมื่อเล่นบทบาทสมมติแล้ว

ตัวอย่างกำหนดการจัดกิจกรรมเล่นบทบาทสมมติ

สัปดาห์ที่	วันที่ทำการทดลอง	เรื่อง	กิจกรรม	ตัวละครและอุปกรณ์ที่ใช้แสดงบทบาทสมมติ	พฤติกรรมความมีน้ำใจ
1 เวลา 09.00 - 09.30 น. (หน่วยสัตว์น่ารัก)	วันอังคาร	หมูน้อย น้ำใจงาม	เล่านิทานเรื่องหมูน้อยขี่หรง	นิทานหมูน้อยขี่หรง	การช่วยเหลือผู้อื่น
	วันพุธ		แบ่งกลุ่มเด็กเป็น 3 กลุ่ม เล่นบทบาทสมมติ	- ลิงน้อย ฯลฯ	ความเห็นใจผู้อื่น
	วันพฤหัสบดี		เด็กพูดยกตัวอย่างพฤติกรรมความ มีน้ำใจ	—	การไม่เห็นแก่ตัว
▪ ▪					
8 เวลา 09.00 - 09.30 น. (หน่วยผลไม้แสนอร่อย)	วันอังคาร	เจ้าชายผู้เสียสละ			
	วันพุธ				
	วันพฤหัสบดี				

ตัวอย่างแผนการจัดกิจกรรมเล่นบทบาทสมมติ

สัปดาห์ที่ 1 ครั้งที่ 1 ชื่อหน่วย สัตว์น่ารัก

วันที่เดือน.....พ.ศ.....เวลา 09.00 - 09.30 น.

จุดมุ่งหมาย

1. ส่งเสริมให้เด็กเกิดการช่วยเหลือผู้อื่น
2. ส่งเสริมให้เด็กเกิดการมีส่วนร่วมในการอภิปราย แสดงความคิดเห็น

เนื้อหา

นิทาน เรื่อง หมูน้อยขี่หรง ลิงน้อย หมูน้อย หมีน้อย กระต่ายน้อยและกระรอกน้อยกำลังเล่นลูกบอลกันอย่างสนุกสนาน กริ่ง กริ่ง เสียงกระดิ่งขายไอศกรีมของคุณจะเข้ามาแล้ว สัตว์ทุกตัวต่างไปซื้อไอศกรีมที่ตนชอบ ไอศกรีมมีหลายรส หมีน้อยเลือกรสช็อกโกแลต ลิงน้อยเลือกรสส้ม กระต่ายน้อยเลือกรสสตอร์เบอร์รี่ กระรอกน้อยเลือกรสมะนาว หมูน้อยเลือกรสวานิลลา สัตว์ทุกตัวแบ่งกันกินไอศกรีมอย่างเอร็ดอร่อย แต่หมูน้อยยอมแบ่งปันให้ใคร แอบไปกินไอศกรีมคนเดียว เดินไปสะดุดก้อนหิน ไอศกรีมหล่น หมูน้อยร้องไห้ไม่มีไอศกรีม เพื่อนๆ ใจดีแบ่งไอศกรีมให้กินด้วย ลูกหมูซาบซึ้งในน้ำใจของเพื่อนๆ ต่อไปลูกหมูจะไม่ขี่หรงอีก

วิธีดำเนินกิจกรรม

ขั้นนำ

เด็กและครูร่วมกันร้องเพลงเล่นกัน และทำท่าทางประกอบเพลงตามจินตนาการ

ขั้นสอน

1. เด็กๆ ฟังนิทานจากครูเรื่อง ลูกหมูขี่หรง ให้เด็กฟังจนจบเรื่อง
2. เด็กและครูร่วมกันสนทนาถึงลักษณะของตัวละคร รวมทั้งสอดแทรกพฤติกรรมความมีน้ำใจด้วย โดยตั้งคำถามจะถามในประเด็น ได้แก่ มีใครทำอะไร ที่ไหน และผลที่เกิดขึ้นเป็นอย่างไร และ ตั้งคำถามในเนื้อเรื่องของนิทานเกี่ยวกับพฤติกรรมความมีน้ำใจ ดังต่อไปนี้
 - ทำไมลูกหมูถึงไม่ยอมแบ่งไอศกรีมให้เพื่อนๆ เพราะอะไร
 - มีใครบ้างที่แบ่งไอศกรีมให้กับลูกหมู
 - ถ้าเป็นเด็กๆ เป็นลูกหมูจะแบ่งไอศกรีมให้เพื่อนหรือไม่ เพราะอะไร

ขั้นสรุป

เด็กและครูร่วมกันสรุปเนื้อเรื่องของนิทานเกี่ยวกับพฤติกรรมความมีน้ำใจ

สื่อ

1. เพลง เล่นกัน
2. หนังสือนิทานเรื่อง ลูกหมูขี้หวง
3. ราววัล

การประเมินผล

1. สังเกตการช่วยเหลือผู้อื่นของเด็ก
2. การตอบคำถามและการแสดงความคิดเห็นของเด็ก

เพลง เล่นกัน (ศรีนวล รัตนสุวรรณ)

เล่นกัน เล่นกันดีดี ต้องสามัคคีเราเป็นเพื่อนกัน
ของเล่นเราเล่นด้วยกัน เมื่อเลิกเล่นพลัน ช่วยกันเก็บเอ๋ย

นิทานเรื่องลูกหมูขี้หวง

ลิงน้อย หมีน้อย หมูน้อย กระต่ายน้อย และกระรอกน้อย เล่นลูกบอลกันอย่างสนุกสนาน คุณจระเข้ขายไอศกรีมหลายรส กระต่ายน้อยซื้อรสสตอว์เบอร์รี่ กระรอกน้อยซื้อ รสมะนาว หมีน้อยซื้อรสช็อกโกแลต ลิงน้อยซื้อรสส้ม หมีน้อยชอบรสวานิลามากที่สุด โอ้โฮ ! หมูน้อย ซื้อไอศกรีมเบ้อเริ่ม แต่หมูน้อยบอกเพื่อนๆ ว่า ฉันไม่แบ่งให้ใครหรอกนะ ฉันจะกินให้หมดถ้วยเลยละ หมีน้อย ลิงน้อย กระรอกน้อยและกระต่ายน้อย แบ่งกันกินไอศกรีมอย่างเอร็ดอร่อย หมูน้อยขี้หวงไม่อยากแบ่งปันใคร และกลัวโดนแย่งไอศกรีม หมูน้อยจึงแอบไปกินไอศกรีมตามลำพัง โอ๊ะ ! อึ๊บ ! หมูน้อยเดินสะดุดก้อนหิน ถ้วยไอศกรีมกระเด็นหลุดจากมือ ไอศกรีมรสวานิลาของหมูน้อย หล่นลงพื้นดังแผละ ! “แงๆ ไอศกรีมหกหมดเลย แงๆ ” หมูน้อยร้องไห้ดังลั่น อดกินไอศกรีมแล้วนี่ เพื่อนๆ ช่วยกันปลอบหมูน้อย “โอ้ๆ ไม่เป็นไรนะ หมูน้อย เดี่ยวพวกเราแบ่งไอศกรีมให้ละ” “ไชโย ! หมูน้อยดีใจจนยิ้มแฉ่ง เพราะได้กินไอศกรีม รสจากเพื่อนๆ เด็กๆ แบ่งกันกินไอศกรีมอย่างมีความสุข”

ภาคผนวก ข

- คู่มือแบบประเมินพฤติกรรมความมีน้ำใจของเด็กปฐมวัย
- ตัวอย่างแบบประเมินพฤติกรรมความมีน้ำใจของเด็กปฐมวัย

คู่มือแบบประเมินพฤติกรรมความมีน้ำใจของเด็กปฐมวัย

คำชี้แจง

1. แบบประเมินชุดนี้ใช้ในการประเมินพฤติกรรมความมีน้ำใจของเด็กปฐมวัย ระดับ ชั้นอนุบาลปีที่ 2 อายุ 5 – 6 ปี ที่ได้เล่นบทบาทสมมติ
2. ในการดำเนินการประเมินผู้วิจัยเป็นผู้ประเมินด้วยตนเอง
3. แบบประเมินพฤติกรรมความมีน้ำใจของเด็กปฐมวัย ซึ่งมีทั้งหมด 18 ข้อ โดยประเมินในด้านต่างๆ ดังนี้

3.1	การช่วยเหลือผู้อื่น	จำนวน	6	ข้อ
3.2	ความเห็นใจผู้อื่น	จำนวน	6	ข้อ
3.3	การไม่เห็นแก่ตัว	จำนวน	6	ข้อ

กฎเกณฑ์การให้คะแนน

ระดับคะแนน	2	บันทึกเมื่อเด็กเกิดพฤติกรรมความมีน้ำใจด้วยตนเอง
ระดับคะแนน	1	บันทึกเมื่อแสดงพฤติกรรมความมีน้ำใจ โดยเพื่อนหรือครูขอร้อง ให้ร่วมมือ
ระดับคะแนน	0	บันทึกเมื่อเด็กไม่แสดงพฤติกรรมความมีน้ำใจหรือปฏิเสธที่จะทำ

เมื่อประเมินพฤติกรรมความมีน้ำใจตรงกับข้อใด และช่องระดับคะแนนพฤติกรรมความมีน้ำใจกับข้อใด ให้ทำเครื่องหมาย (✓) ลงในช่องนั้น ถ้าเกิดพฤติกรรมความมีน้ำใจและช่องระดับคะแนนพฤติกรรมความมีน้ำใจซ้ำช่องเดิมให้ทำเครื่องหมาย (✓) เพิ่มลงในช่องเดิมตามจำนวนครั้งที่เกิดพฤติกรรมซ้ำ โดยทำการบันทึกดังนี้

วิธีดำเนินการประเมิน

1. ผู้ประเมินต้องศึกษาคู่มือในการประเมินให้เข้าใจกระบวนการในการประเมินทั้งหมดเพื่อให้เกิดความชำนาญในการใช้แบบประเมิน
 2. จัดเตรียมอุปกรณ์ที่ใช้ในการประเมิน ได้แก่
 - 2.1 คู่มือการใช้แบบประเมินพฤติกรรมความมีน้ำใจและแบบประเมินพฤติกรรมความมีน้ำใจของเด็กปฐมวัย
 - 2.2 ปากกาหรือดินสอ
 - 2.3 นาฬิกาจับเวลา 1 เรือน
3. ผู้ประเมินสร้างความคุ้นเคยกับผู้ประเมินก่อนที่จะทำการประเมิน

ตัวอย่างเกณฑ์แบบประเมินพฤติกรรมความมีน้ำใจของเด็กปฐมวัย

หัวข้อพฤติกรรม	ระดับคะแนน	รายละเอียดพฤติกรรม
1. การช่วยเหลือผู้อื่น		
1.1 ช่วยเพื่อนเก็บของ/อุปกรณ์ เมื่อเลิกใช้	2	เด็กช่วยเพื่อนเก็บของ/อุปกรณ์ เมื่อเลิกใช้ได้ด้วยตนเอง
	1	เด็กช่วยเพื่อนเก็บของ/อุปกรณ์ เมื่อเลิกใช้ โดยเพื่อนบอกหรือครูบอก
	0	เด็กปฏิเสธการช่วยเพื่อนเก็บของ/อุปกรณ์ เมื่อเลิกใช้
.		
.		
3. การไม่เห็นแก่ตัว		
3.1 ช่วยเพื่อนทำงานที่ได้รับมอบหมายให้เสร็จ	2	
	1	
	0	

ตัวอย่างแบบประเมินพฤติกรรมความมีน้ำใจของเด็กปฐมวัย

ชื่อผู้สังเกต

ชื่อนักเรียนชั้นอนุบาลปีที่ ... /

วันที่ เดือน พ.ศ.....

คำชี้แจง จงขีดเครื่องหมาย ✓ ให้ตรงกับพฤติกรรมของเด็กที่สังเกตได้

พฤติกรรมความมีน้ำใจ	2	1	0	หมายเหตุ
1. การช่วยเหลือผู้อื่น				
1.1 ช่วยเพื่อนเก็บของ/อุปกรณ์ เมื่อเลิกใช้				
.				
.				
3. การไม่เห็นแก่ตัว				
3.1 ช่วยเพื่อนทำงานที่ได้รับมอบหมายให้เสร็จ				

บันทึกพฤติกรรมเพิ่มเติม

.....

ภาคผนวก ค

รายนามผู้เชี่ยวชาญ

ประวัติย่อผู้วิจัย

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ ชื่อสกุล	นางสาวสดีใส คำจันทร์
วัน เดือน ปี เกิด	1 ธันวาคม 2527
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	45 หมู่ 9 ตำบลเมืองคง อำเภอรามไธสง จังหวัดศรีสะเกษ 33160
สถานที่ทำงาน	โรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบ แขวงพระบรมมหาราชวัง เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร 10200 โทร 02 - 2226561
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ. 2546	มัธยมศึกษาปีที่ 6 จาก โรงเรียนรามไธสง จังหวัดศรีสะเกษ
พ.ศ. 2553	ครุศาสตรบัณฑิต (คป.) สาขาการศึกษาปฐมวัย จาก มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา กรุงเทพมหานคร
พ.ศ. 2560	การศึกษามหาบัณฑิต (กศ.ม.) สาขาการศึกษาปฐมวัย สาขาวิชาวิทยาการทางการศึกษาและการจัดการเรียนรู้ จาก มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ กรุงเทพมหานคร